

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΕΓ' | ΤΕΥΧ. Α' | ΙΩΑΝ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΛ 72.18.308 | 1/15 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1986 | ΑΡΙΘ. 14

“ΤΙ ΕΣΤΙΝ ΑΝΘΡΩΠΟΣ;,,

(‘Απόψεις τῶν Κομμάτων στὸ Β’ Διακομματικὸ Συνέδριον)*

Πρὸ τῆς λήξεως τοῦ Β’ Διακομματικοῦ Συνεδρίου, πού ἐγένε στὴν Ὁρθόδοξη Ἀκαδημία Κρήτης καὶ ἀσχολήθηκε μὲ τὸ θέμα «τί ἐστὶν ἄνθρωπος;», δόθηκε ὁ λόγος καὶ στὸν ὑπογραφόμενον, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη χριστιανικὴ σκοπιὰ ἔκαμε σύνοψιν καὶ κριτικὴ ἀξιολόγησιν μερικῶν σημείων, τὰ ὁποῖα ἄμεσα ἢ ἔμμεσα συζητήθηκαν. Αὐτά, πού εἶπε, εἶναι περίπου τὰ ἑξῆς:

1) Στὸ Β’ Διακομματικὸ Συνέδριον ἀπὸ ἀποψὶ ὀντολογικὴ καὶ μεταφυσικὴ ἐγένε ἓνας διάλογος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ὑπὸ δύο θεμελιώδεις θεωρητικὰ ἀσύμπτωτες ὀπτικές γωνίες. Οἱ ἐκπρόσωποι τῶν κομμάτων, ἄλλοτε ἄμεσα ἢ σαφῶς καὶ ἄλλοτε ἔμμεσα ἢ μὲ ὑπονοούμενους ὑπαινιγμούς, ἔμειναν μὲ συνέπειαν σταθεροὶ στὴν ἰδεολογικὴ τους ἀνθρωπολογία. Ἀπέφυγαν κάθε προσπάθεια γιὰ συνήχησιν καὶ ἁρμονία, γιὰ συμφωνία καὶ συμβιβασμό, γιὰ παραμερισμὸ κάποιας στενόχωρης γιὰ τοὺς ἄλλους πεποιθήσεώς των, γιὰ τὴν κάλυψιν μὲ κάποιον πέπλο λήθης τῶν ἐσωτερικῶν συγκρούσεων καὶ ἀντιθέσεων πρὸς τοὺς ἰδεολογικὰ ἀντιθέτους συνομιλητὰς τους. Ἀπέφυγαν κάθε τάσιν ψευδοῦς εἰρηνισμοῦ, συγκρητισμοῦ, ρελατιβισμοῦ καὶ σχετικοποιήσεως τῆς πιστευομένης ὑπ’ αὐτῶν ἀληθείας. Ἡ στάσις τους αὐτὴ δὲν ἀντιβαίνει στὴν δεοντολογία τοῦ ὑγιοῦς καὶ εἰλικρινοῦς διαλόγου.

Ἔτσι τὰ κόμματα μὲ εἰλικρίνεια παρουσίασαν τὶς δύο θεμελιώδεις ἀντίθετες ἀνθρωπολογικὰς ἀντιλήψεις των. Τοῦτο ἐγένε ἰδιαίτερα αἰσθητὸ στὴν παρουσίᾳ ἀφ’ ἑνὸς τῆς χριστιανικῆς θεϊστικῆς ἀνθρωπολογίας λ.χ. ἀπὸ τὸν κ. Ψαρουδάκη καὶ τὸν κ. Σιβένια καὶ ἀφ’ ἑτέρου τῆς μαρξιστικῆς ὑλιστικῆς ἀθεϊστικῆς ἀντιλήψεως περὶ ἀνθρώπου ἀπ’ τὸν κ. Γρηγορόπουλο.

Οἱ δύο ἀντίθετες ἀπόψεις δὲν μποροῦν νὰ γεφυρωθοῦν ἀπὸ καμιά «νεοορθόδοξη» τάσιν, ἐὰν δὲν γίνῃ ἀπελευθέρωσις τοῦ Μαρξισμοῦ ἀπ’ τὴν ἀθεϊστικὴν κοσμοθεωρίαν τοῦ Μάρξ. Ἀπὸ τὶς συζητήσεις φάνηκε, ὅτι αὐτὴν τὴν ἀπελευθέρωσιν ἔχει ὡς στόχον τῆς ἢ ἀναφορά, πού γίνεται ἀπὸ ὠρισμένα κόμματα στὸν Μαρξισμό ὡς μέθοδον ἀναλύσεως τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων, χωρὶς νὰ γίνῃ δεκτὴ ἢ ὑλιστικὴ ἀθεϊστικὴ ἰδεολογία του.

2. Παρὰ τὶς ἀσύμπτωτες αὐτὰς ὀπτικές γωνίας, ὁ στοχαστικὸς παρατηρητὴς ἀπὸ ἀποψὶ πρακτικὴν μπορεῖ ν’ ἀνιχνεύσῃ ἀνάμεσα στὰ κόμματα ἓνα κοινὸν εἰδολογικὸν παρονομαστὴν καὶ μερικὰ μορφολογικὰ κοινὰ σημεῖα, πού ἐγέναν αἰσθητὰ καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ συνεδρίου αὐτοῦ. Ποιά εἶναι τὰ σημεῖα αὐτά;

α) Ὅλοι συμφωνοῦν, ὅτι ἡ Ἀνθρωπολογία εἶναι τὸ θεμέλιον τῆς Πολιτικῆς, ἢ ὁποῖα πρέπει νὰ λαμβάνῃ ὑπ’ ὄψιν τὶς ἀνάγκαις τῶν πολιτῶν ὡς ἀνθρώπων.

β) Στὴν πολιτικὴν πράξιν καὶ ἐνέργειαν

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 404 τοῦ ὑπ’ ἀρ. 13’ τεύχους.

είναι δυνατή σε μερικά σημεία αλληλοπεριχώρησις και αλληλοδιείσδυσις τῶν θεωρητικῶς ἀντιθέτων ἀνθρωπολογιῶν. Τοῦτο μπορεῖ νὰ συμβῆ, διότι ἡ ἀναγωγικὴ καὶ μυσταγωγικὴ Ὁρθόδοξη Ἀνθρωπολογία εἶναι ἀντίθετη τόσο πρὸς τὸν ἀνθρωποκεντρικὸ οὐμανισμό, πού τοποθετεῖ τὸν ἀνθρωποστὸ κέντρο τοῦ παντός καὶ τὸν ἀποκόπτει ἀπὸ τὴς ὑπερβ. τικῆς ρίζης του καὶ τὴς συναρτήσεως πρὸς τὸ Θεῖο καὶ τὴν αἰωνιότητα, ὅσον καὶ πρὸς τὸν νοσηρὸ θρησκευτικὸ μυστικισμό, πού ἀποξενώνει ἀπ' τὴς ἐπίγειες πολιτιστικῆς ἀξίες. Ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι ἀντίθετη πρὸς κάθε πλατωνίζοντα ἢ μανιχαΐζοντα δυαλισμὸ καὶ ἐξαγιαίνει ἀκόμη καὶ αὐτῆς τὴς ὑλικῆς ἢ τὴς βιολογικῆς ἀξίας, τὰ ὑλικά ἀγαθά, τὴν τεχνικὴ κ.τ.τ., ἐφ' ὅσον αὐτὰ δὲν θεοποιῦνται καὶ δὲν ἀνυψώνονται πάνω ἀπὸ τὴς ἀνώτερες πνευματικῆς ἀξίες.

Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ ὑλιστικῶ καὶ ἀθέου Μαρξισμού μποροῦν νὰ δημιουργηθοῦν σημεῖα ἐπαφῆς πρὸς τὴν Χριστιανικὴ Ἀνθρωπολογία. Ἀκόμη καὶ οἱ ἄθεοι ἔχουν ἔμφυτη καὶ ὑποσυνειδητὴ τὴ θρησκευτικὴ νοσταλγία καὶ, μαζί με τὸν Nietzsche πού διακήρυξε πὼς «ὁ Θεὸς ἀπέθανε», τρόπον τινὰ ἐπαναλαμβάνουν τὴν περιπαθῆ προσευχὴ: «ὦ! Ἔλα πίσω μέσα μου, ἀγνωστὲ μου Θεέ, πού εἶσαι ὁ πόνος μου καὶ ἡ ἐσχάτη εὐτυχία μου». Ἡ ἐκδήλωσις τῆς ἀθεΐας, ὅπως τονίζει ὁ Karl Jaspers, εἶναι ὅλο καὶ πιὸ μεγάλη ἔκφρασις τῆς ἀνησυχίας μιᾶς ὑποσυνειδητῆς ἀναζητήσεως τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ οἱ ἄθεοι δημιουργοῦν ἐνδοκοσμικὰ ὑποκατάστατα τῆς Θρησκείας. Τέτοια ὑποκατάστατα ὑπάρχουν ἄφθονα στὸν διαλεκτικὸ καὶ ἱστορικὸ «ὑλισμὸ» τοῦ Μάρξ, στὸν ὁποῖο ὑπάρχει ἡ τάσις τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν θρησκευτικῶν ἐνοιῶν καὶ βιβλικῶν κατηγοριῶν σκέψεως με ἐνδοκοσμικὰ νοησιαρχικά εἶδωλα. Ἔτσι λ.χ. ἡ Χριστιανικὴ Ἐσχατολογία, πού προϋποθέτει συνάρτησι τῆς ὀριζοντίας ἀνθρωπίνης με τὴν κατακόρυφον θείαν διάστασι, ἀντικαθίσταται ἀπὸ τὴν ὀριζόντια ἐνδοκοσμικὴ οὐτοπία τῆς — χωρὶς Θρησκεία, χωρὶς Κράτος καὶ χωρὶς Οἰκογένεια — ἀτάξιχης κοινωνίας. Καὶ ὁ Ernst Bloch, ἀναφερόμενος στὴν ἰουδαιοχριστιανικὴ κληρονομιά, πού σὲ μερικά σημεία εἶναι

ἐκδήλη καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἔργο τοῦ διώκτη τῆς Ἐκκλησίας Λένιν, εἶχε πῆ με σχῆμα ρητορικῆς ὑπερβολῆς: «Ubi Lenin, ibi Hierosolyma» («Ὁπου ὁ Λένιν, ἐκεῖ ἡ Ἱερουσαλήμ»)². Ἐπειτα γενικὰ εἶναι γνωστὰ τὰ ἰδεαλιστικὰ στοιχεῖα τῆς διδασκαλίας τοῦ Μάρξ, ὁ ὁποῖος, αὐτοαναιρούμενος, τόνισε ὅτι «οἱ συνθῆκες φτιάχνουν τοὺς ἀνθρώπους στὸν ἴδιο βαθμὸ, πού οἱ ἀνθρώποι φτιάχνουν τὴς συνθῆκες»³. Ὁ H. Wattiaux παρατήρησε εὐστοχα, ὅτι «ἡ ἐλκυστικὸτητα τοῦ Μαρξισμού ἐξηγεῖται λιγώτερο ἀπ' τὸν ὑλισμὸ του καὶ περισσότερο ἀπ' τὸν ἰδεαλισμὸ του»⁴.

Ἀκόμη πρέπει νὰ ἐπισημανθῆ ὅτι πολλὰ νεώτερα ἠθικά καὶ δεοντολογικὰ αἰτήματα, πού ἔχουν ἐπικρατήσῃ μέσα στὸ κοινωνικὸ καὶ πολιτισμικὸ περιβάλλον, κατάγονται ἀπ' τὴς θρησκευτικῆς ἀντιλήψεως παλαιότερων ἐποχῶν καὶ ἔχουν εἰσδύσει στὸ βάθος τοῦ ὑποσυνειδητοῦ. Καὶ «οἱ Ἕλληνες μαρξιστὲς ἔχουν στὴν ψυχὴ τους ἀνεξάλειπτα βιώματα ἀπ' τὴν Ἑλληνικὴ Ὁρθοδοξία». Μάλιστα μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς «ἀλαγνορίζουν ἀνεπιφύλακτα τὴς πολιτικῆς ἀξίας τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τὴ συμβολὴ τῆς στὴ διατήρησι τῆς ἐνότητος καὶ τῆς ταυτότητας τοῦ Ἑλληνισμοῦ»⁵.

3) Ὅλοι οἱ ἐκπρόσωποι τῶν κομμάτων μίλησαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἄμεσα ἢ ἔμμεσα γιὰ τοὺς σκοποὺς καὶ τὴς ἐπιδιώξεως τοῦ κράτους. Ὅταν οἱ σκοποὶ αὐτοὶ ἀνταποκρίνονται ὄχι σὲ μερικῆς, ἀλλὰ σὲ ὅλες τὴς βαθύτερες ἀνάγκης τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, τότε δὲν θὰ ὑπάρξῃ κίνδυνος νὰ προτιμῶνται τὸ μέρος ἀντὶ τοῦ ὅλου (pars pro toto) καὶ τὸ ἐπουσιῶδες εἰς βάρος τοῦ οὐσιώδους ἢ νὰ μὴν ὑπάρχῃ ὀρθὴ ἱεράρχησις τῶν στόχων

2. Περισσότερα σχετικῶς βλ. στὸ δοκίμιο: Εὐαγγ. Θεοδωροῦ, Ἡ Φιλοσοφία τῆς Θρησκείας τοῦ Κάρλ Μάρξ, Ἀθήναι, 1984, σ. 79-83.

3. Παναγιώτου Κανελλοπούλου, Κάρλ Μάρξ. Ἐκατὸ χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του, περιοδ. «Νέα Ἔστις», Πάσχα 1983, τεῦχος 1340, 1 Μαΐου 1983, σ. 581-582.

4. Henri Wattiaux, Μαρξισμὸς καὶ Χριστιανισμὸς, περιοδ. «Esprit et vie», ἀρ. 25 τῆς 24-6-1982, σ. 369-377. ἑλλην. μετάφρασις στὸ περιοδ. «Σύγχρονα Θέματα», ἀρ. 47, Ἰούλιος-Σεπτέμβριος 1983, σ. 136-155.

5. Συνέντευξις τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Ἀνθίμου στὴν ἐφημερίδα «Γνώμη» τοῦ Ἐβρου (φ. 124/7-11-1983). Βλ. καὶ περιοδ. «Γνωριμία», τ. 56, Νοέμβρ.-Δεκ. 1983, σ. 1-3, 14).

και των προτεραιότητων της πολιτικής πράξεως. Ο ύπατος σκοπός αυτής δεν είναι η εξουσία και η δύναμις, που δημιουργούν το «κράτος δυνάμεως (εξουσίας)» (Machtsstaat), ούτε η επιβολή με τη δύναμη αυτή της τάξεως στο «κράτος του δικαίου» (Rechtsstaat), ούτε αυτή καθ' έαυτήν η οικονομικοκοινωνική ανάπτυξις και εξισορρόπησις της ικανοποίησεως των άτομικών και κοινωνικών αναγκών στο «κοινωνικό κράτος» (Sozialstaat) ή στο «κράτος προνοίας» (Wohlfahrtsstaat ή Versorgungsstaat). Όλα τα ουσιώδη αυτά στοιχεία της Πολιτείας είναι μόνον η αναγκαία ύποδομή, το αναγκαίο ποιητικό αίτιο, που δεν πρέπει ν' απολυτοποιούνται ως αυτοσκοποί, αλλά πρέπει ν' ανοίγουν το δρόμο στο τελικό αίτιο, δηλαδή στο να επιδιώκεται η δημιουργία του «κράτους του πολιτισμού» (Kulturstaat), που θα είναι οργανωμένο κατά τρόπον, ώστε να εξασφαλίζεται το bonum commune, να προάγεται το κοινό καλό και να ικανοποιούνται όλες οι υλικές και πνευματικές ανάγκες του ανθρώπου με την παραγωγή μεγαλύτερων και περισσοτέρων πολιτιστικών αγαθών και με την πραγμάτωσι ή βίωσι των θεμελιωδών υλικών και πνευματικών αξιών στους διαφόρους τομείς του πολιτισμού κατά τρόπον σύστοιχο προς την αντικειμενική ιεραρχική κλιμάκωσι αυτών. Έπομένως δεν μπορεί να υπάρξει υγιής πολιτική πράξις, εάν τα υποκείμενα και οι φορείς αυτής, δηλαδή οι άρχοντες και οι αρχόμενοι, δεν έχουν μια κατά το μάλλον ή ήττον κοινώς αποδεκτή Άξιολογία, που θα προβάλλη τις γενικώς αποδεκτές θεμελιώδεις αξίες (τις Grundwerte)⁶.

4) Οι ιεραρχημένες θεμελιώδεις αξίες συναρτώνται προς το ιδεώδες της ελευθερίας, η οποία είναι το είδοποιό γνώρισμα της υγιούς πολιτικής ζωής, για την οποία έγινε επίσης πολύς λόγος στο Συνέδριο. Η ελευθερία είναι το στίγμα δύο συντεταγμένων. Δεν είναι μόνον η ελευθερία από κάτι, δηλαδή η έξωτερική ελευ-

θερία των πράξεων, που γίνονται χωρίς δέσμευσι, χωρίς εξάρτησι και χωρίς καταναγκασμό, αλλά κυρίως και πρό πάντων θετικά ή ελευθερία προς κάτι, δηλαδή η ελευθερία της αυτοδεσμεύσεως στα δεοντολογικά αίτήματα των διαφόρων αξιών. Η πραγμάτωσις των αξιών σημαίνει πραγμάτωσι και διαμόρφωσι του ανθρώπου, έφόσον αυτές έχουν συστοιχία και ανταποκρίνονται σε έμφυτες αξιολογικές προδιαθέσεις, τάσεις και ροπές. Η ελευθερία υπάρχει προς χάρι των αξιών. Οι αξίες και η ελευθερία είναι ως δύο έστιες μιας έλλείψεως, οι μόνον αξίες ως περιεχόμενο, ή δε ελευθερία ως είδος ή μορφή. Έλευθερία και αξίες είναι έννοιες αλληλεξαρτώμενες. Δεν είναι δυνατό να υπάρξει ή μία χωρίς την άλλη. Η πολιτική λοιπόν ελευθερία προϋποθέτει την όρθή αξιολογική έκλογή, που στηρίζεται στην πνευματική ελευθερία.

5) Η ιεράρχησις των αξιών προϋποθέτει όρισμένη κοσμοθεωρία και βιοθεωρία, όρισμένον ιδεολογικό προσανατολισμό. Η ελευθερία και η υπευθυνότης των πολιτών δεν έκδηλώνονται μπροστά στο Μηδέν, αλλά έχουν πάντοτε αναφορικότητα προς κάτι και προς όρισμένα αξιολογικά κριτήρια. Έπομένως ιδεολογικός αποχρωματισμός του κράτους δεν είναι δυνατό να υπάρξει. Κατά τη συζήτησι για την ελευθερία πρέπει να αφαιρεθώ το προσωπείο της ιδεολογικής ή αξιολογικής ουδετερότητος. Το ζητούμενο σε τελευταία ανάλυσι δεν είναι η έπίτευξις του κοσμοθεωρητικού ή βιοθεωρητικού αποχρωματισμού, δηλαδή του πνευματικού μηδενισμού. Το ζητούμενο είναι ο προσδιορισμός των κριτηρίων της έκλογής μεταξύ του α' ή β' χρώματος, μεταξύ της α' ή β' ιδεολογικής ταυτότητος του Κράτους. Για τους Όρθοδόξους Έλληνες δεν υπάρχει άλλη έκλογή εκτός αυτής, την οποία επιβάλλουν τα μακραίωνα συνειδητά και υποσυνείδητα βιώματα του Γένους.

6) Θα έπρεπε να προσθέσωμε ότι ο μεγάλος κίνδυνος στη σημερινή πολιτική ζωή είναι το να στηρίζονται οι φορείς της όχι στην ένιαία ρεαλιστική ανθρωπολογία του Χριστιανισμού, αλλά σε μια διπλή και αντιφατική ανθρωπολογία, που άλλοτε θεωρεί τους ανθρώπους-πολίτες στις μισές έκδηλώ-

6. Περισσότερα βλ. στα έξής: Ευαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Άξιολογία και Πολιτική, στον τόμο: «Φιλοσοφία και Πολιτική», έκδ. Έλληνικής Φιλοσοφικής Έταιρείας, Άθηναι 1982. Το υ ίδίου, Χριστιανισμός και Πολιτική (Δοκίμιο), Άθηναι, 1984, σ. 19 έξ.

σεις τους (λ.χ. στις οικονομικές) πεσιμιστικά ως δις βόλους και έπομένως πρέπει να έξουδετερώση τὴν έξ αὐτῶν κίνδυνο με ὑπέρομετρο κρατικό πορευματισμό και ἄλλοτε στις ἄλλες μισές έκδηλώσεις τους (λ.χ. καλλιτεχνικές) τοὺς θεωρεῖ με ὑπεραισιδοξία ως ἀγγέλους, για τοὺς ὁποίους* δὲν πρέπει να ἰσχύη καμιά περιοριστική ἢ καταστολική διάταξις. Πρέπει λοιπὸν ἡ Πολιτική να στηρίζεται σὲ ἐνιαία και συνεπῆ Ἀνθρωπολογία. Ὅπως λ.χ. σὸ Πανεπιστήμιο δὲν πρέπει ἢ Ἐδρα να μετοβάλλεται σὲ φέουδο, κατὰ παρόμοιον τρόπον ὁ Τομεὺς δὲν πρέπει να μεταβάλλεται σὲ φατρία ὁμοϊδεατῶν ἢ συνεταίρων.

7) Ὅποιοδήποτε πολιτικό σύστημα, ἐὰν δὲν ἐφορμίζεται ἀπὸ ἠθικὲς προσωπικότητες, εἶναι χίμαιρα, ἀκόμη και ἐὰν ὑποτεθῆ, ὅτι ἡ ἐπιστημονική του θεμελίωσις εἶναι ἄψογη και ἀκλόνητη. Οἱ τόσον προβαλλόμενες σήμερα ἀρχές τῆς «συμμετοχικῆς δημοκρατίας» και τῆς «λαϊκῆς κυριαρχίας» προϋποθέτουν πλῆθος ὑπευθύνων και εὐσυνειδήτων πολιτῶν και ἠθικῶν χαρακτηρῶν. Ἐὰν δὲν ὑπάρξουν ἀνώτερες ἠθικὲς προσωπικότητες με καθολικὴν ἐποπτεία τοῦ πληρώματος και τῆς ἱεραρχικῆς κλίμακος τῶν πολιτιστικῶν ἀξιῶν, τότε τὰ ἀποτελέσματα τῆς πολιτικῆς δράσεως θὰ εἶναι μηδαμινὰ ἢ ἀντίθετα τῶν προσδοκωμένων.

8) Ἀπὸ ὀρθόδοξη χριστιανική ἀποψι πρέπει να τονισθῆ, ὅτι οἱ πολιτικοί, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχουν ἀντιχριστιανική και ἀντικλησιαστική διάθεσι, εἶναι ἐλεύθεροι για τις συγκεκριμένες ἐπιλογές τους, ὅπως οἱ ἰατροὶ σ' ἓνα ἰατρικό συμβούλιο. Μπορεῖ να ἀντιμετωπίζουν με τὸ ἴδιο χριστιανικό πνεῦμα μία νόσο και ὅμως να ἔχουν διαφορετική ἐπιστημονική γνώμη σὸ ἐὰν ἢ α' ἢ β' θεραπευτική και διαιτητική ἀγωγή εἶναι ἡ καταλληλότερη για τὴν ἀσθένεια αὐτή. Ὁ ἀλληλοσεβασμός, ἡ ἀλληλοπεριχώρησις, ἡ ἀρμονική συνεργασία, ἡ μετάνοια για τὰ ἰδικά τους σφάλματα, ἡ συγχώρησις για τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων και ἡ ἀγάπη πρέπει να διέπουν τις σχέσεις τῶν κομμάτων μεταξύ τους. Ἡ χριστιανική βιοθεωρία ἀπαιτεῖ τὴν ἀγάπη και εὐκρινῆ συνεργασία, διότι ἀκριβῶς δὲν ἔχει οὐτοπιστική ὑπεραισιδοξία και διότι γνωρίζει ρεαλιστι-

κά, ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι ἐπίγειοι ἄγγελοι. Ὅπως ἔχει τονίσει ὁ ῥῶσος φιλόσοφος Μπερδιάγεφ, ἡ χριστιανική διδασκαλία «κατοπολεμεῖ τις οὐτοπίες και τις φαντασιοληξίες... Ἡ τελεία κοινωνία εἶναι νοητή μόνο σ' ἓνα κόσμο τέλειο, μόνον ως μεταμόρφωσις τοῦ κόσμου, ως καινή γῆ και καινὸς οὐρανός, ως νέα Ἱερουσαλήμ, ως ἔλευσις τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἐδῶ κάτω ὅλες οἱ πολιτικὲς ἢ κοινωνικὲς ἐπιτυχίες εἶναι σχετικὲς και μποροῦν να σημειώσουν μία βελτίωσι ἐν σχέσει πρὸς ὅ,τι προηγεῖτο χωρὶς να φθάσουν τὴν τελειότητα».

Με μία τέτοια ἐσχατολογική ὑπόμνησι πρέπει να κρίνεται και κάθε προσπάθεια ἀναπτύξεως χριστιανικῆς πολιτικῆς κινήσεως. Αὐτὴ ποτὲ δὲν πρέπει να διεκδικῆ τὸ μονοπώλιο τῆς ἐκπροσωπήσεως τῶν χριστιανικῶν κοινωνικῶν ἀρχῶν. Εἶναι δυνατὸ να παρουσιασθοῦν και ἄλλα πολιτικὰ κινήματα, ποὺ θὰ ἔχουν έξ ἴσου χριστιανικὸν προσανατολισμό, ἀλλὰ με κάπως διαφορετική μεθοδολογία και πολιτικο-οικονομική κατεύθυνσι. Μπορεῖ να ὑπάρχη ἐνότης και συνεργασία τῶν κινήματων στις θεμελιώδεις χριστιανικὲς ἀρχές, ἀλλὰ μέσα σ' ἓνα πλουραλισμὸ τῶν ἐπὶ μέρους συγκεκριμένων μορφῶν και λεπτομερειῶν τοῦ προγραμματισμοῦ δράσεως.

(Τέλος)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Παρακαλοῦνται οἱ συνδρομητῆς τῶν περιοδικῶν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» και «ΘΕΟΛΟΓΙΑ», κάθε ἀλλαγῆ τῆς διευθύνσεώς τους να τὴ γνωρίζουν ἀμέσως σὸ Γραφεῖα τῶν Περιοδικῶν, Ἰωάννου Γενναδίου 14, 115 21 Ἀθήνα, ἀναφέροντας ἀπαραίτητα και τὴν παλαιά τους διεύθυνση, για να γίνεται κανονικά ἡ ἀποστολή τῶν Περιοδικῶν.

Η ΕΙΣ ἌΔΟΥ ΚΑΘΟΔΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΝ Τῇ ΘΕΙΑ ΛΑΤΡΕΙΑ, ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

2. Ὁ χρόνος τῆς Καθόδου.

Ἀναλύοντας τὸ περιεχόμενον τῶν ἀνωτέρω ὕμνων, δεόν νά διαλάβωμεν διά βραχέων πρῶτον περί τοῦ χρόνου τῆς Καθόδου, δεύτερον περί τοῦ τόπου αὐτῆς, καί τρίτον περί τοῦ σωτηρίου ἔργου τοῦ Λυτρωτοῦ ἐν τῷ ἄδῃ.

Καί πρῶτον, ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς Καθόδου διαπιστοῦμεν, ὅτι ἡ τεθεωμένη ψυχή τοῦ Χριστοῦ κατέβη εἰς τὸν ἄδην εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκφώνησιν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ «τετέσται»⁴⁶, ὅτλες ἐχωρίσθη τοῦ ἀχράντου σώματος, ἔμεινε δὲ ἐν τῷ ἄδῃ κατὰ τὸ μέχρι τῆς ἀναστάσεως τριήμερον χρονικὸν διάστημα, κατὰ τὸ ὁποῖον τὸ σῶμα ἔκειτο ἄπνουν καὶ ἀδιάφθορον ἐν τῷ τάφῳ, ἥτοι ἀπὸ τῆς ἐσπέρας τῆς Παρασκευῆς μέχρι τῆς πρωΐας τῆς Κυριακῆς. Βλ. Ματθ. 12,40. Πράξ. 2,31. 13,37. Ψαλμ. 15,10. Λουκ. 23,43. Ἰωάν. 20,17. Α' Πέτρ. 3,18.19 κ.λπ. Διὰ τοῦτο καθωρίσθη ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὁ ἐπίσημος ἑορτασμός τῆς Καθόδου κατὰ τὸ Μ. Σάββατον, δηλαδή μεταξὺ τῆς Μ. Παρασκευῆς, καθ' ἣν ἑορτάζεται ὁ σταυρικὸς θάνατος, καὶ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα, καθ' ἣν ἑορτάζεται ἡ ἀνάστασις τοῦ Κυρίου. Οὕτως ἐν τῷ συναξαρίῳ τοῦ Μ. Σαββάτου ἀναγινώσκουμεν: «Τῷ ἁγίῳ καὶ μεγάλῳ Σαββάτῳ τὴν θεόσωμον ταφὴν καὶ τὴν εἰς ἄδου Κάθοδον τοῦ Κυρίου καὶ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἑορτάζομεν, δι' ὧν τῆς φθορᾶς τὸ ἡμέτερον γένος ἀνακληθὲν, πρὸς αἰώνιαν ζωὴν μεταβέβηκεν»⁴⁷. «Ὅλος δὲ ἰδιαιτέρως καθ' ὅλον τὸν περί τὰ πάθη καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ἑορτιὸν κύκλον ἐξυμνεῖται ἐκφραστικώτατα ἢ εἰς ἄδου Κάθοδος διὰ πλείστων ὕμνων. Οὕτως ἐν μὲν ταῖς ἱεραῖς Ἀκολουθίαις τῶν παθῶν τῆς Μ. Παρασκευῆς ἐξυμνεῖται ἡ Κάθοδος υπερπεντηκοντάκις, κατὰ πάσας δὲ τὰς ἑορτάς τοῦ Πεντηκοσταρίου υπερδιακοσιάνκις. Κατὰ τὸ τριήμερον λοιπὸν τοῦτο χρονικὸν διάστημα μεταξὺ τῆς Μ. Παρασκευῆς καὶ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα ὁ Σωτὴρ, «ψυχὴν καὶ σῶμα ἀναλαβὼν, τῷ πάθει ἀπ' ἀλλήλων διέτεμε, τῆς ἀχράντου μὲν ψυχῆς

εἰς ἄδου κατελθούσης, ὃν καὶ ἐσκύλευσε, τάφῳ δὲ διαφθορὰν οὐκ οἶδε τὸ ἅγιον σῶμα»⁴⁸. Διότι «φθορὰν θανάτου καταδεξάμενος, διαφθορᾶς ἐτήρησας τὸ σῶμα Σου ἄγευστον· ἢ δὲ σὴ ζωοποιὸς καὶ θεία ψυχή, Δέσποτα, ἐν τῷ ἄδῃ οὐ καταλέλειπται»⁴⁹. Τοῦτο δὲ νοεῖται ἐκ τοῦ ὅτι, «εἰ καὶ πέπονθέ Σου τῆς σαρκὸς ἡ χοϊκὴ οὐσία, ἀλλ' ἡ θεότης ἀπαθῆς διέμεινε»⁵⁰, συνηνωμένη καὶ μετὰ τῆς ἐν τῷ ἄδῃ ψυχῆς καὶ μετὰ τοῦ ἐν τῷ τάφῳ σώματος, ὥστε ὁ Χριστὸς ἐδείχθη «διαφθορᾶς ἀλλότριος». Καθ' ὅσον «μία ὑπῆρχεν ἡ ἐν τῷ ἄδῃ ἀχώριστος καὶ ἐν τάφῳ θεότης Χριστοῦ, σὺν Πατρὶ καὶ Πνεύματι, εἰς σωτηρίαν ἡμῶν»⁵¹. Διὰ τὴν ἀχώριστον ταύτην ἐνότητα («ἡ σὰρξ Σου διαφθορὰν οὐκ εἶδε, Δέσποτα, οὐδὲ ἡ ψυχὴ Σου ἐν ἄδου ξενοπρεπῶς ἐγκαταλέλειπται»⁵². Καθ' ὅτι «ὁ ἀπαθῆς θεότητι» («τὸ φθαρτὸν πρὸς ἀφθαρσίαν μετεστοιχίωσεν») «ἀφθαρτίζει γὰρ θεοπροπέστατα, ἀπαθανατίζων τὸ πρόσλημμα»⁵³. Διαφυλάττουσα δὲ τὸ ἀδιάλυτον τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως τῶν δύο ἐν τῷ Θεάνθρωπῳ φύσεων ἡ Ἐκκλησία ψάλλει. «Ἀνηρέθης, ἀλλ' οὐ διηρέθης, Λόγε, ἧς μετέσχες σαρκός· εἰ γὰρ καὶ λέλυται Σου ὁ ναὸς ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους, ἀλλὰ καὶ οὕτω μία ἦν ὑπόστασις τῆς θεότητος καὶ τῆς σαρκὸς Σου· ἐν ἀμφοτέροις γὰρ εἷς ὑπάρχεις Υἱός, Λόγος τοῦ Θεοῦ, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος»⁵⁴.

Συνοψίζοντες ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι εἰς τὸν ἄδην κατέβη ὁ Θεάνθρωπος μόνον κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, ἠνωμένην τῇ θεότητι, ἐνῶ ταυτοχρόνως κατὰ τὸ σῶμα, ἠνωμένον ὁμοίως τῇ θεότητι, ἦτο καὶ ἐν τῷ τάφῳ, «μήτε τῆς θεότητος τοῦ σώματος ἐν τῷ τάφῳ ἀπολιμπανομένης, μήτε τῆς ψυχῆς ἐν τῷ ἄδῃ χωριζομένης»⁵⁵, ὡς προεῖρηται. Καὶ διὰ μὲν τῆς ψυχῆς κατήργει καὶ κατέλυε τὸ κράτος τοῦ ἄδου καὶ τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν καὶ εὐηγγελίζετο ταῖς ψυχαῖς τὴν ἀπολύτρωσιν, διὰ δὲ τοῦ ἀφθάρτου ἐν τῷ τάφῳ σώματος κατήργει τὴν σωματικὴν φθορὰν καὶ προδιετύπου τὴν ἀφθαρσίαν καὶ τὴν ἀνάστασιν, καὶ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 411 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 13 τεύχους.

46. Ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνὸς ὀρίζει καὶ τὴν στιγμήν τῆς Καθόδου, γράφων ὅτι εὐθὺς ἅμα τῇ ἐκφώνησει τοῦ «τετέσται» καὶ τῇ ἐμφανίσει τοῦ σκότους καὶ ἀκριβῶς ἐν τῷ σκότει τούτῳ ἡ θεία καὶ παναγία τοῦ Κυρίου ψυχή, τοῦ ἱεροῦ καὶ ζωοποιοῦ διαιρεθεῖσα σώματος, τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς, ἐπεδήμησεν» (Λόγ. εἰς τὸ ἅγιον Σάββατον, PG 96, 625. 628).

47. Τριῶδιον, (ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας), Ἀθῆναι 1960, σ. 427.

48. Στιχηρὸν ἀναστάσιμον Κυριακῆς Ἁγίων Πάντων.

49. Τροπάριον ἑορτοῦ ἡγου πλ. β'.

50. Τροπάριον Μ. Παρασκευῆς ἐσπέρας, ᾠδῆς στ'.

51. Αὐτόθι, ᾠδῆς ζ'.

52. Κανὼν Μ. Σαββάτου, τροπάριον ᾠδῆς ε'.

53. Αὐτόθι.

54. Κανὼν Μ. Σαββάτου, τροπάριον ᾠδῆς στ'.

55. Μ. Ἀθανάσιος, Περὶ τῆς σωτηριώδους ἐπιφανείας τοῦ Χριστοῦ. Κατὰ Ἀπολλινάριου, λόγ. 2, PG 26, 1156.

τέλος διὰ τῆς κατὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπανενώσεως τῆς εἰς τὸν ἄδην κατελθούσης ψυχῆς μετὰ τοῦ ἐνταφιασθέντος σώματος προεικονίζε τὴν κατὰ τὴν κοινήν ἀνάστασιν τῶν ἀνθρώπων ἔνωσιν τῶν ψυχῶν μετὰ τῶν ἑαυτῶν σωμάτων καὶ καθόλου τὴν ἀνακαινίσιν καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως⁵⁶. Ἡ, ὡς ψάλλει ὁ ἱερὸς ὑμνωδός: «Ἐν τῷ σταυρῷ Σου τῷ ληστῇ τὸν παράδεισον ἤνοιξας, καὶ ἐν τῇ ταφῇ Σου τοὺς μοχλοὺς τοῦ ἄδου συνέτριψας, καὶ ἐν τῇ ἀναστάσει Σου τὰ σύμπαντα ἐπλούτησας»⁵⁷. Κα προσέτι: «Κύριε, ἀνελθὼν ἐν τῷ σταυρῷ, τὴν προγονικὴν ἡμῶν κατάραν ἐξήλειψας· καὶ κατελθὼν ἐν τῷ ἄδῃ, τοὺς ἀπ' αἰῶνος δεσμιῶς ἠλευθέρωσας, ἀφθαρσίαν δωροῦμενος τῶν ἀνθρώπων τῷ γένει· διὰ τοῦτο ὑμνοῦντες δοξάζομεν τὴν ζωοποιὸν καὶ σωτήριόν σου ἔγερσιν»⁵⁸.

Πέραν τούτων οἱ ἱεροὶ ὑμνωδοί, ἀναφερόμενοι γενικώτερον εἰς τὸ θεμελιῶδες σωτηριολογικὸν δόγμα καὶ ἐντάσσοντες τὴν Κάθοδον μετὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως, καλοῦσι τοὺς πιστοὺς, ὅπως «τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου ἐγκωμιάσωμεν, τὴν ταφὴν (καὶ τὴν Κάθοδον) τὴν ἁγίαν ὑμνοῖς τιμῶμεν, καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ ὑπερδοξάσωμεν· ὅτι συνήγειρε νεκροὺς ἐκ τῶν μνημάτων ὡς Θεός, σκυλεύσας κράτος θανάτου καὶ ἰσχὺν διαβόλου, καὶ τοὺς ἐν ἄδῃ φῶς ἀνέτειλεν»⁵⁹. Οὕτως ἐξαίρουσιν ἐπαναλαμβάνοντες παραλλήλως τρεῖς κυρίως διδασκαλίας: τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θυσίαν, τὴν εἰς ἄδου κάθοδον καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τοῦ Λυτρωτοῦ, χάρις εἰς τὰς ὁποίας «θανάτου ἐορτάζομεν νέκρωσιν, ἄδου τὴν καθάρεισιν, ἄλλης βιοτῆς, τῆς αἰωνίου, ἀπαρχήν», κατὰ τὸν Ἰωάννην Δαμασκηνόν⁶⁰. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων περὶ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τρόπου τῆς Καθόδου

τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν ἄδην δύνανται νὰ συναχθῶσι τρία τινά. Πρῶτον, ὅτι «ὁ σταυρὸν ὑπομείνας, καὶ τὸν θάνατον καταργήσας, καὶ ἀναστὰς ἐκ τῶν νεκρῶν» Θεάνθρωπος κατῆλθεν εἰς τὸν ἄδην, ὡς προείπομεν ἐν ἀρχῇ τῆς μελέτης, ὅπως ἠλευθέρως καὶ ἐκουσίως, «θεοπρεπετῇ δυνάμει καὶ ἐξουσίᾳ»⁶¹, καὶ μόνος αὐτὸς διέμεινε ἐκεῖ («ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος») (Ψαλμ. 87,6), ὡς κήρυξ τῆς σωτηρίας καὶ τῶν πιστευσάντων νεκρῶν ἠλευθερωτῆς⁶². Δεύτερον, ὅτι, ὅπως μετὰ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς σώμα φερόντων ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ παρουσιάσθη μετὰ σώματος ἐν μορφῇ ἀνθρωπίνῃ, τοιοῦτοτρόπως καὶ μετὰ τῶν ἐν τῷ ἄδῃ ἀσωμάτων ψυχῶν παρουσιάσθη ἀσώματος μετὰ μόνης τῆς θεθεωμένης ψυχῆς του, καὶ οὕτως ἐπενήργησεν ἐπ' αὐτῶν σωτηριωδῶς ὡς πνεῦμα πρὸς πνεύματα. Τρίτον, ὅτι τὸ τριήμερον χρονικὸν διάστημα τῆς διαμονῆς Αὐτοῦ ἐν τῷ ἄδῃ ἦτο ὑπεραρκετὸν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐν αὐτῷ σωτηρίου ἀποστολῆς Του, διότι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ζῶντας καὶ σάρκα φοροῦντας ἀνθρώπους, πρὸς τὰς ἀσωμάτους ἐν τῷ ἄδῃ ψυχάς⁶³ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐπενήργησεν ἐν χρόνῳ μὲν, ἀλλ' οὕτως εἶπεν στιγμιαίως καὶ «ἀχρόνως σχεδόν» καθ' ἕνα τὸ πνεῦμα ἐπιδρᾶ βεβαίως ἐπὶ τοῦ πνεύματος ἀπ' εὐθείας, ἀμέσως καὶ στιγμιαίως σχεδόν, οὐδενὸς ἐμποδίου ἢ περιορισμοῦ ἐπιπροσθούτος. Κατὰ παρόμοιον τινα πνευματικὸν καὶ ἀπόρρητον τρόπον θὰ ἐπενήργησε σωτηριωδῶς διὰ τοῦ θείου φωτός καὶ τοῦ κηρύγματος καὶ ἡ θεθεωμένη ψυχὴ τοῦ Σωτήρος πρὸς τὰς ἐν τῷ ἄδῃ ψυχάς τῶν προκεκοιμημένων, ἡ καθὼς ψάλλει ἡ Ἐκκλησία: «τῇ θείᾳ Καθόδῳ Σου φωτὸς ἐπλήσθη τὰ καταχθόνια, καὶ τὸ σκότος ἠλάθη, τὸ πρὶν διαῶν· ὅθεν ἀνέστησαν οἱ ἀπ' αἰῶνος δεσμῶται»⁶⁴.

3. Ὁ τόπος τῆς Καθόδου.

Ἐπειτα, ὡς πρὸς τὸν τόπον, ἐν τῷ ὁποίῳ κεῖται ὁ ἄδης καὶ κατῆλθεν ὁ Σωτὴρ, διαπιστοῦμεν, ὅτι δὲν ἐκφράζεται σαφῶς καὶ ὀρισμένως ἡ Ἁγία Γραφή. Διὰ τοῦτο διετυπώθησαν ὑπὸ τῶν ἔκκλησιαστικῶν Πατέρων καὶ συγγραφέων ἐπὶ τούτου πολλὰ ὑποθέσεις. Ἐκ τούτων ἡ συνθηεστέρα παρ' αὐτοῖς εἶναι, ὅτι ὁ ἄδης εἶναι τόπος ὑποχθόνιος, κείμενος κάτωθεν τῆς

56. Ἰω. Καρμίρη, μν.ξ., σ.74. Πρβλ. καὶ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἐκδ. ὀρθ. πίστεως III, 27, PG 94, 1097: «Εἰ καὶ τέθηκεν ταιγαροῦν ὡς ἄνθρωπος, καὶ ἡ ἁγία αὐτοῦ ψυχὴ τοῦ ἀρτάντου διηρέθη σώματος, ἀλλ' ἡ θεότης ἀχώριστος ἀμφοτέρων διέμεινε, τῆς τε ψυχῆς, φημί, καὶ τοῦ σώματος. Καὶ οὐδ' οὕτως ἡ μία ὑπόστασις εἰς δύο ὑποστάσεις διήρηται· τό τε γὰρ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ κατὰ ταυτὸν ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ τοῦ Λόγου ὑπόστασις ἔσχον τὴν ὑπάρξιν, καὶ ἐν τῷ θανάτῳ ἀλλήλων διαιρεθῆντα, ἕκαστον αὐτῶν ἔμεινε, τὴν μίαν τοῦ Λόγου ὑπόστασιν ἔχοντα. Ὡστε ἡ μία τοῦ Λόγου ὑπόστασις τοῦ τε Λόγου καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ὑπῆρχεν ὑπόστασις... Εἰ γὰρ καὶ τοπικῶς τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ ἐκεχώριστο, ἀλλ' ὑποστατικῶς διὰ τοῦ Λόγου ἦνωτο». Βλ. τοῦ αὐτοῦ καὶ Λόγος εἰς τὸ ἅγιον Σάββατον 29, PG 96, 632.

57. Στιχηρὸν αἶνον τῆς Κυριακῆς τοῦ Τυφλοῦ.

58. Ἀπόστιχον ἀναστάσ. ἐσπερινοῦ ἡχοῦ δ'. Πρβλ. καὶ στιχηρὸν ἀναστάσ. αἶνον Σαββάτου μετὰ τὴν τῆς Σαμαρείτιδος: «Ἐν τῷ σταυρῷ Σου Χριστέ τῆς ἀρχαίας κατάρας ἠλευθέρωσας ἡμᾶς, καὶ ἐν τῷ θανάτῳ Σου τὸν τὴν φύσιν ἡμῶν τυραννήσαντα διάβολον κατήργησας, ἐν δὲ τῇ ἐγέρσει Σου χάρις τὰ πάντα ἐπλήρωσας».

59. Κάθισμα ἀναστάσ. ὄρθρου, ἡχοῦ πλ. α'. Καὶ ἀλλαχοῦ, περιοριζόμενοι εἰς τὰ δύο ὑπερέχοντα σωτηριολογικὰ δόγματα τῆς σταυρικῆς θυσίας καὶ τῆς ἀναστάσεως, παραλείπουν τὴν Κάθοδον, ὡς περιεγομένην ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν. Π.χ. «Τὸν σταυρὸν Σου προσκυνοῦμεν, Δέσποτα, καὶ τὴν ἁγίαν σου ἀνάστασιν δοξάζομεν» (τροπάριον Κυριακῆς σταυροπροσκυνήσεως) κ.λπ.

60. Εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα, PG 96, 841. Πεντηχοστάριον, σ. 4.

61. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως, PG 76, 1165.

62. Βλ. Ὁριγένους, Εἰς Α' Βασιλ. ὁμιλία 2, PG 12,20. Κυρίλλου Γεροσολύμων, Κατήχ. 14, 17, 19, PG 33, 848. Ἐπιφανίου, Ἀγρυωτός, κεφ. 34, PG 43, 77. Ἀνδρέου Κρήτης, Λόγ. 12 εἰς τὴν κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, PG 97, 1052. Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου, Λόγ. εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγ. Σαββάτου, PG 39, 89.

63. Περὶ τοῦ ἀσώματος τῶν ψυχῶν ἐν τῷ ἄδῃ ὁ Κ. Δουβουνιώτης, μν.ξ. σ. 54, γράφει, ὅτι «οὐδὲν χωρίον τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἀποδεικνύει τὴν σωματικότητα τῆς ψυχῆς ἐν τῇ μέσῃ καταστάσει, τούναντιον μάλιστα ἡ ἐκφρασις ψυχὴ ἢ πνεῦμα (Α' Πέτρο. 3,19. Ἐβρ. 12,23. Ἀποκ. 6,9) ἀποδεικνύει κάλλιστα, ὅτι ἡ Γραφή δέχεται τὸ ἀσώματον τῶν ψυχῶν ἐν τῇ μέσῃ καταστάσει».

64. Τροπάριον τοῦ κανόνος τῆς Κυριακῆς τῶν Ἁγίων Πάντων.

ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ ἔνδον αὐτῆς, ἢ ἐν τῷ κέντρῳ, ἐν τῇ καρδίᾳ, ἢ «ἐν τῷ ἐσωτάτῳ τῆς γῆς»⁶⁵. Οὐχ ἦττον ὁμοῦ οἱ ἀπόστολοι Παῦλος καὶ Ἰωάννης φαίνονται ἐπεκτείνοντες τὸν ἄδην καὶ «ἐν τῷ οὐρανῷ» (Ἐφεσ. 2,2.6,12) καὶ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς» (Ἀποκ. 5,13), περιλαμβάνοντες ἄρα τὰς τρεῖς τάξεις τῶν «ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων» (Φιλιπ. 2,10)⁶⁶. Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ ἄδης νοεῖται οὐ μόνον ὡς κατάστασις, ἀλλὰ καὶ τοπικῶς, περιλαμβάνων ἀγαθοὺς καὶ ἀμαρτωλοὺς, ἐπεταί ὅτι διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, διαφέροντα καὶ διαχωριζόμενα ἀπ' ἀλλήλων διὰ χάσματος ἀγνώστου φύσεως, ἦτοι τὸν τόπον τῆς παρακλήσεως καὶ τὸν τόπον τῆς ὀδύνης (Λουκ. 16,22-26). Πρὸς ἀμφοτέρους τοὺς «τόπους» τούτους κατῆλθεν ὁ Λυτρωτῆς καὶ ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας πρὸς τὰς ἐν αὐτοῖς ψυχάς. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος τόπος εἶναι προωρισμένος διὰ τοὺς ἀγαθοὺς, ὁ δὲ δεύτερος διὰ τοὺς ἀμαρτωλοὺς. Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ὁ μὲν τόπος τῆς παρακλήσεως ὀνομάζεται καὶ «κόλπος τοῦ Ἀβραάμ» (Λουκ. 16,22), «παράδεισος» (Λουκ. 23,43) κ.λπ., ὁ δὲ τόπος τῆς ὀδύνης καὶ «ἄδης» ἐν στενῇ ἐννοίᾳ (Λουκ. 16,23), «τόπος βασάνου» (Λουκ. 16,28), «φυλακὴ» (Ἀ' Πέτρ. 3,19), «ἄβυσσος» (Ῥωμ. 10,7) κ.λπ. Ἐν τῷ οὕτῳ πᾶς λοιπὸν νοουμένῳ ἄδῃ ἐπιστεύετο ἡδὴ ἀπὸ τῆς πρωτοχριστιανικῆς ἐποχῆς «τὰς μὲν τῶν εὐσεβῶν (ψυχῶν) ἐν κρείττονι που χώρῳ μένειν, τὰς δὲ ἀδίκους καὶ πονηρὰς ἐν χεῖρονι, τὸν τῆς κρίσεως ἐκδεχομένης χρόνον», ὡς γράφει ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς Ἰουστίνος⁶⁷. Ἡ δὲ Ἐκκλησία ὑμολογεῖ: «Καταπεφοίτησας» ἢ «κατῆλθας ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς καὶ συνέτριψας μοχλοὺς αἰωνίους...», καὶ οὕτως ἐπληρώθη τῆς δόξης καὶ δυνάμεως αὐτοῦ «οὐρανός τε καὶ γῆ καὶ τὰ καταχθόνια»⁶⁸. Γενικῶς πρέπει νὰ λεχθῆ, ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦ τόπου τοῦ ἄδου, ἐξ ὀρθοδόξου θεολογικῆς ἐπόψεως, σχετικὴν μόνον σημασίαν δύνανται νὰ ἔχῃ, ὡς μὴ ἀναγόμενον εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ δόγματος τούτου⁶⁹. Ἄλλως τε, ἀφοῦ αἱ ψυχαὶ τῶν

ἀνθρώπων μετὰ θάνατον εἶναι ἀσώματοι καὶ ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῆς ὕλης, μάταιον εἶναι ν' ἀναζητῆται ὁ τόπος τῆς διαμονῆς αὐτῶν καὶ πολλῶν ἦττον ἢ περιγραφῆ αὐτοῦ, καθ' ὅσον «ψυχῇ, ἀσώματον οὖσαν, μηδεμίαν ἀνάγκην ἔχειν ἐκ φύσεως τόποις τισὶν ἐγκατέχεσθαι»⁷⁰. Δι' ὃ καὶ ὀμιλοῦμεν περὶ αὐτῶν ἄνευ τοπικοῦ τίνος προσδιορισμοῦ, ὑπολαμβάνοντες τὸν ἄδην μᾶλλον ὡς κατάστασιν καὶ ἦττον τοπικῶς.

Προστεθῆτω ἐνταῦθα ὅτι εἰς τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον τῆς Καθόδου ἀναφέρεται ἐμμέσως καὶ ἡ ἐν τοῖς προηγουμένοις μνημονευθεῖσα Βυζαντινὴ Εἰκονογραφία, ἀναπαριστῶσα τὸν τόπον, τὸν τρόπον καὶ τὸν χρόνον τῆς Καθόδου, καὶ οὕτω συμβαλλομένη ἐν τινι μέτρῳ καὶ εἰς τὴν κατανόησιν τῆς δογματικῆς σημασίας αὐτῆς. Οὕτως ἡ Κάθοδος εἰς τὸν ἄδην, τὴν μετὰ τὸ πάθος ἀρχὴν τῆς δόξης καὶ τὴν προβαθμίδα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ἀποτελοῦσα, ὡς ἀνήκουσα εἰς τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα Αὐτοῦ, συνεδυσάσθη καὶ συνεχωνεύθη ἐν τῇ Εἰκονογραφίᾳ μετ' αὐτῆς ταύτης τῆς ἀναστάσεώς Του, οὕτως ὥστε ἀπὸ τοῦ θ' αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς ἡ Κάθοδος παρουσιάζεται ὡς εἰκὼν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, καὶ ὡς τοιαύτη προσκυνεῖται ὑπὸ τῶν πιστῶν ἐν τῇ θείᾳ Λατρείᾳ. Ἡ δὲ διὰ τῆς γλώσσης τῶν μορφῶν ἐκφραζομένη διδασκαλία καὶ καθόλου ἢ ὑποβαλλομένη εἰς τὴν σκηνὴν τῆς Καθόδου ἰδέα εἶναι τοῦτο μὲν ἡ νίκη καὶ ὁ θρίαμβος τοῦ ἀναστάντος Λυτρωτοῦ κατὰ τοῦ ἄδου καὶ τοῦ θανάτου, τοῦτο δὲ ἡ ἀπελευθέρωσις καὶ σωτηρία τῶν ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῶν κατεχομένων πιστῶν. Διὰ τοῦτο ὁ Σωτὴρ παρίσταται, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, κατερχόμενος θριαμ-

οῦσιν τοῦ δόγματος. Ἀλλὰ καὶ ὅπου ἀκόμη ἡ Ἁγία Γραφή κατέρχεται εἰς τὰς παρὰ τῷ λαῷ τότε κρατούσας παραστάσεις περὶ ἄδου, ἐκ λόγων παιδαγωγικῶν, μεταχειρίζεται ἀπλῶς σύμβολα πρὸς δῆλωσιν μᾶλλον τῆς καταστάσεως τῶν ψυχῶν μετὰ θάνατον, ἐφ' ἧς καὶ ρίπτει βεβαίως τὸ κέντρον τοῦ βάρους. Οὕτω καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ὀμιλεῖ περὶ οὐρανοῦ, βασιλείας οὐρανῶν, ἄδου, γεέννης, αἰωνίου ζωῆς κ.τ.θ. μᾶλλον ἐν θρησκευτικῶν ἐννοίᾳ, ὑποδεικνύων τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, τὴν ἐν αὐτοῖς εὐδαιμονίαν καὶ κακοδαιμονίαν τῶν ψυχῶν, καὶ τὴν πρὸς ταῦτα ἀγούσαν ὁδόν, καὶ τὴν ἠθικὴν διάθεσιν καὶ κατάστασιν τῶν θεϊκῶν πρὸς ταῦτα ἀνθρώπων, οὐδόλως ἐνδιαφερόμενος νὰ ὀρίσῃ ἐπακριβῶς ταῦτα καὶ τοπικῶς, δι' ὃ καὶ πολλάκις μεταφορικῶς ὅλως καὶ εἰκονικῶς ἐκφράζεται. Οὕτω π.χ. ἐν τῇ παραβολῇ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ πτωχοῦ Λαζάρου (Λουκ. 16,19-31) οἱ τοπικοὶ προσδιορισμοὶ «κόλπος Ἀβραάμ» καὶ «τόπος βασάνου» εἶναι κενοὶ καὶ ἄστονοι, εἰρηγναι δὲ μᾶλλον θρησκευτικῶς καὶ ἠθικῶς, ἐνῶ τούναντι ὁ ὅλος τόνος καὶ τὸ κέντρον τοῦ βάρους ρίπτονται ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰς τὴν ἐνταῦθα καὶ τὴν ἐκεῖ κατάστασιν τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ πτωχοῦ Λαζάρου, καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν πραγματικότητά ὅτι ὁ μὲν Λάζαρος «ὥδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνάσαι», καὶ ὅτι ὁ πλούσιος «ᾤπηργεν ἐν βασάνοις», δι' ὃ καὶ ἰκέτευεν ὅπως πεμφθῆ ὁ «ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Ἀβραάμ» Λάζαρος, «ἵνα βάλῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶσσάν» του, ὅτι «ὠδυνᾶτο ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ» (Ἡ εἰς ἄδου Κάθοδος τοῦ Χριστοῦ, σ. 100-102).

70. Γρηγορίου Νύσσης, Μακρίνια, PG 46, 69. Βλ. καὶ Ἰωάννου Χρυσόστομου, Ἐρμην. εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολήν, ὁμιλ. 31, PG 60, 673-674: «Καὶ ποῦ, φησί, καὶ ἐν ποίῳ χωρίῳ αὕτη ἔσται ἡ γέεννα; Τί γάρ σοι τοῦτο μέλλει; Τὸ γὰρ ζητούμενον δεῖξαι ὅτι ἐστίν, οὐχ ὅπου τεταμεινται καὶ ἐν ποίῳ χωρίῳ... Μὴ τοίνυν ζητῶμεν ποῦ ἐστίν, ἀλλὰ πῶς ἂν αὐτὴν φύγοιεν».

65. Μ. Β α σ ι λ ε ἰ ο υ, Ἐρμην. εἰς Ἡσαΐαν 5,14-15, PG 30, 392.

66. Καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ὑπεστήριξεν, ὅτι «ἡ γέεννα εὐρίσκεται κάπου ἔξω ἀπὸ τὴν οἰκουμένην ταύτην» (Εἰς Ῥωμ. ὁμιλ. 32,16. Ἐκδ. Ἀπαντα Ἁγίων Πατέρων, τ. 82, σ. 137).

67. Ἰ ο υ σ τ ῖ ν ο υ, Διάλογ. πρὸς Τρύφωνα 5, PG 6, 488.

68. Κανὼν Μ. Σαββάτου, τροπ. ῶδης α'. Κανὼν Πάσχα, εἰρμὸς ῶδης γ' καὶ στ'.

69. Ὡς ἀλλαγῶν γράφομεν, «ἡ περὶ τοῦ τοπικοῦ καθορισμοῦ τοῦ ἄδου, εἰς ὃν κατῆλθεν ὁ Κύριος, δυσχερεῖα ἀποβάλλει ἐν μέρει τὴν σημασίαν αὐτῆς, ἂν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν, ὅτι αἱ περὶ ἄδου, ὡς καὶ περὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἐκφράσεις τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως ἐχρησιμοποιήθησαν μᾶλλον θρησκευτικῶς καὶ ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς καὶ μεταφορικῶς, οὐχὶ δὲ φυσικῶς καὶ ἀστρονομικῶς καὶ τοπικῶς καὶ κυριολεκτικῶς. Ἡ Ἁγία Γραφή οὐδαμῶς παρέχει ἡμῖν τοπογραφίαν τινὰ τοῦ ὑπερέραν... αἱ δὲ περὶ τοῦ τόπου τοῦ ἄδου λαϊκῆς ἐννοίας καὶ παραστάσεις, ὡς καὶ αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν Κάθοδον ἐκφράσεις, δὲν κέντηται ἀπόλυτον, ἀλλὰ σχετικὴν σημασίαν καὶ ἄξιαν, τὸ ὅλον δὲ πρόβλημα τῶν τόπων τοῦ ἄδου καὶ ἐπομένως καὶ τῆς Καθόδου δὲν δύναται νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν

βευτικῶς εἰς τὸν ἄδην, συνήθως ἐντὸς φωτοστεφάνου καὶ μὲ τὸν σταυρὸν εἰς τὴν μίαν χεῖρα, ἐνῶ διὰ τῆς ἄλλης ἐγείρει τὸν πεσόντα Ἀδάμ, πατεῖ δὲ ἐπὶ τοῦ προσωποποιημένου καὶ ἄλυσσοδεμένου ἄδου. Ἐνθεν δὲ καὶ ἐνθεν τοῦ Σωτῆρος εἰκονίζονται ἄγγελοι, ὁ Πρόδρομος, ἀπόστολοι, προφῆται, ἡ Εὐα, οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ δίκαιοι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ἄλλοι εὐσεβεῖς. Ὅπως δὲ ἰδιαιτέρως ἡ Ἐκκλησία ὑμολογεῖ τιμῶσα τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου, «ὅτι ξύλον ἐν παραδείσῳ θάνατον ἐβλάστησε, τὸ δὲ τὴν ζωὴν ἐξήνθησεν, ἀναμάρτητον ἔχον προσηλωμένον τὸν Κύριον»⁷¹. Οὕτω «τοῦ ξύλου τῆς παρακοῆς τὸ ἐπιτίμιον ἔλυσας Σωτῆρ, τῷ ξύλῳ τοῦ σταυροῦ ἐκουσίως προσηλωθεὶς καὶ εἰς ἄδου κατελθὼν, δυνατέ, τοῦ θανάτου τὰ δεσμὰ ὡς Θεὸς διέρρηξας· δι' ὃ προσκυνοῦμεν τὴν ἐκ νεκρῶν Σου ἀνάστασιν»⁷². «Ἐν παραδείσῳ μὲν τὸ πρὶν ξύλῳ ἐγύμνωσεν ἐπὶ τῇ γεύσει ὁ ἐχθρός, εἰσφέρων νέκρωσιν· τοῦ σταυροῦ δὲ τὸ ξύλον, τῆς ζωῆς τὸ ἐνδυμα ἀνθρώποις φέρον, ἐπάγη ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ κόσμος ὅλος ἐπλήσθη πάσης χαρᾶς»⁷³. «Διὰ ξύλου ὁ Ἀδὰμ παραδείσου γέγονεν ἄποιος, διὰ ξύλου δὲ σταυροῦ ὁ ληστής παραδείσον ὠκῆσεν...»⁷⁴, διότι «κλείει τὴν Ἐδέμ διὰ ξύλου πάλαι ὄφις, ξύλον δὲ σταυροῦ ὑπανοίγει ταύτην πᾶσιν»⁷⁵. Τοιοῦτοτρόπως «ὁ διὰ βρώσεως τοῦ ξύλου τῷ γένει προσγεγόμενος θάνατος διὰ σταυροῦ κατήργηται σήμερον· τῆς γὰρ προμήτορος ἡ παγενῆς κατὰρα διαλέλυται τῷ βλαστῷ τῆς ἀγνῆς Θεομητόρος»⁷⁶. Ὅθεν «χαίροις ὁ ζωηφόρος σταυρός, τῆς εὐσεβείας τὸ ἀήττητον τρόπαιον, ἡ θύρα τοῦ παραδείσου, ὁ τῶν πιστῶν στηριγμός, τὸ τῆς Ἐκκλησίας περιτείχισμα· δι' οὗ ἐξηφάνισται ἡ ἀρὰ καὶ κατήργηται, καὶ κατεπόθη τοῦ θανάτου ἡ δύναμις, καὶ ὑψώθημεν ἀπὸ γῆς πρὸς οὐράνια· ὄπλον ἀκαταμάχητον, δαιμόνων ἀντίπαλε, δόξα μαρτύρων, ὁσίων ὡς ἀληθῶς ἐγκαλλώπισμα, λιμὴν σωτηρίας, ὁ δωρούμενος τῷ κόσμῳ τὸ μέγα ἔλεος»⁷⁷.

4. Τὸ ἔργον τοῦ κατελθόντος εἰς τὸν ἄδην καὶ ἀναστάντος Λυτρωτοῦ.

Τέλος, ὡς πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ ἄδῃ εἰδικώτερον διαπιστοῦμεν, ὅτι τοῦτο οὐδὲν ἄλλο ἢ το εἰμὴ ἢ συνέχισις καὶ ὀλοκλήρωσις τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς διὰ τῆς ἐπεκτάσεως καὶ μετα-

δόσεως τῆς σωτηρίας καὶ πρὸς τὰς ἐν τῷ ἄδῃ ψυχὰς τῶν ἀπ' αἰῶνων κεκοιμημένων, πρὸς τὰς ὁποίας ἀδιακρίτως ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ὁ Σωτῆρ⁷⁸. Δυνάμει τούτου αἰ θάνατος νενέκρωται, ὁ ἄδης ἠχμαλώτισται, οἱ ἐν δεσμοῖς ἠλευθερώθησαν... ἡ φθορὰ ἐξωστράκισται καὶ ἡ λύπη πέπαιται, καὶ χορεύει ὁ Ἀδὰμ»⁷⁹. Πρὸς τοῦτο κατῆλθεν ὁ Σωτῆρ εἰς τὸν διμερῆ ἄδην, τ.ἔ. εἰς τε τὸν τόπον τῆς παρακλήσεως καὶ εἰς τὸν τόπον τῆς ὀδύνης, πρὸς τε τοὺς ἀγαθοὺς καὶ τοὺς ἀμαρτωλοὺς, τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἀδίκους, τοὺς πιστοὺς καὶ τοὺς ἀπίστους, τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς Ἑθνικούς, ἄνευ ἐθνοφυλετικῶν ἢ ἄλλων διακρίσεων, ἐφ' ὅσον ὁ διμερῆς ἄδης ὑπολαμβάνεται ὡς ὁ κοινὸς τόπος τῆς συγκεντρώσεως καὶ διαμονῆς μέχρι τῆς κοινῆς ἀναστάσεως τῶν ψυχῶν πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν ἀνθρώπων⁸⁰, καλυπτομένου οὕτω τοῦ χρόνου τῆς μέσης καταστάσεως τῶν ψυχῶν⁸¹. Ἐπεσκέφθη λοιπὸν ὁ Σωτῆρ («θεοπρεπῶς καὶ δεσποτικῶς») πάσας τὰς ἐν τῷ ἄδῃ ψυχὰς τῶν ἀπ' αἰῶνων κεκοιμημένων καὶ ἐκήρυξε πρὸς πάσας τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας, προσέφερε πρὸς πάσας τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, καὶ κατέστησεν εἰς αὐτὰς δυνατὴν τὴν σωτηρίαν, εἰ καὶ ἀναμφιβόλως οὐχὶ πᾶσαι προσωικειώθησαν ταύτην. Κατ' ἀκολουθίαν ἐνθεν μὲν ἐπεσκέφθη τὰς ἐν τῷ τόπῳ τῆς παρακλήσεως ἢ τῷ ἄλλως λεγομένῳ κόλπῳ τοῦ Ἀβραάμ ἢ παραδείσῳ ἀναμενούσας αὐτὸν ἐν πίστει ψυχὰς τῶν πατριαρχῶν καὶ προφητῶν καὶ λοιπῶν ἁγίων καὶ δικαίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐνθεν δὲ («καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι πορευθεῖς ἐκήρυξεν») (Α' Πέτρ. 3,19. Ματθ. 12,40), προσέφερε δηλαδὴ τὴν θείαν χάριν καὶ σωτηρίαν καὶ πρὸς πάσας τὰς ἐν τῷ τόπῳ τῆς ὀδύνης ψυχὰς τῶν ἀσεβῶν καὶ ἀμαρτωλῶν καὶ ἀπίστων, γενόμενος «ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ» (Ἰωάν. 11,25) πάντων τῶν ἀνθρώπων, ζώων τε καὶ νεκρῶν, τῆς αὐτῆς γενομένης οἰκονομίας ἐπὶ τε τῆς γῆς καὶ ἐν τῷ ἄδῃ⁸². Διότι ἡ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐξιλαστήριος θυσία Τοῦ προσηνέχθη ὑπὲρ πάντων τῶν ἀνθρώπων-τέκνων τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν πρὸ καὶ τῶν ἐπὶ καὶ τῶν μετὰ Χριστόν, πάντες δὲ οἱ εὐσεβεῖς καὶ δίκαιοι καὶ καθόλου οἱ ἐπιδικητικοὶ σωτηρίας ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ κόσμου τούτου, πιστεύοντες εἰς τὸν Χριστόν καὶ τὸ Εὐαγγέλιόν Του, καθίστανται μέτοχοι τῆς σωτηρίας. Ἐντεῦθεν, «ὡς ἀνυ-

71. Τροπάρια ἑορτῆς τῆς «Ἰψώσεως τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ».

72. Στιχηρὸν ἀναστ. ἑσπερινοῦ ἤχου δ'.

73. Κάθισμα τοῦ ὄρθρου τῆς Κυριακῆς τῆς σταυροπροσκυνήσεως. Τριῶδιον, σ. 211.

74. Τροπάριον μακαρισμῶν Μ. Παρασκευῆς.

75. Στιχηρὸν προσόμιον τοῦ ἑσπερινοῦ τῆς Κυριακῆς τῆς σταυροπροσκυνήσεως. Πρβλ. καὶ Τροπάριον Λειτουργίας τῆς Κυριακῆς τῶν Ἁγίων Πάντων: «Ἐύλω προσπαγεῖς Σωτῆρ ἡμῶν βουλήσει, ξύλου τοῦ Ἀδάμ κατάρας ἐλυτρώσω, ἀποδιδούς ὡς οἰκτιρῶν τὸ κατ' εἰκόνα καὶ παραδείσου τὴν κατοικήσιν».

76. Εἰρμὸς θ' ὀφθῆς τῆς ἑορτῆς τῆς «Ἰψώσεως τοῦ σταυροῦ».

77. Προσόμιον γ' ἑσπερινοῦ Κυριακῆς σταυροπροσκυνήσεως. Αὐτόθι., σ. 210.

78. Πρβλ. γενικώτερον ἡμετέρας μελέτας: Ἡ παγκοσμιότης τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας, — Ἡ σωτηρία τῶν ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας ἀνθρώπων τοῦ Θεοῦ, — Ἡ εἰς ἄδου Κάθοδος τοῦ Χριστοῦ.

79. Τροπάρια τοῦ κανόνος τοῦ ὄρθρου τῆς Κυριακῆς τῆς Σαμαρείτιδος.

80. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἐχαρακτήρισε τὸν ἄδην («κοινὸν πανδοχεῖον») πάντων τῶν ἀνθρώπων. (Παρά Ἰωάννη Δίμσκογιῶ, Ἱερὰ παράλληλα, στοιχ. θ', τίτλ. ζ'. PG 96, 28).

81. Βλ. Κ. Δυοβουνιώτου, Ἡ μέση κατάσταση τῶν ψυχῶν, Ἀθήναι 1904.

82. Σχετικῶς βλ. Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως, Στρωμ. 6,6, PG 9, 272. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Λόγ. 45, Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχχ, PG 36, 657. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Εἰς Α' Πέτρου 3, 19, PG 74, 1016 κ.λπ.

ψώθης ἐπὶ ξύλου, εἴλκυσας πρὸς τὴν σὴν ἐπίγνωσιν τὴν τῶν ἔθνῶν πᾶσαν κληρουσίαν, Δέσποτα, καὶ φωτὶ κατελάμπρυνας τῆς Ἁγίας Τριάδος»⁸³. Καθ' ὅσον ἡ σωτηρία δὲν ἦτο δίκαιον, οὐδὲ φιλόανθρωπον καὶ ἀγαθὸν νὰ περιορισθῆ μόνον εἰς τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ζῶντας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀνθρώπους, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ περιλάβῃ καὶ τὰς ἐν τῷ ἄδῃ ψυχὰς τῶν ἀπ' αἰώνων κεκοιμημένων⁸⁴, συμφώνως ἄλλως τε καὶ πρὸς τὸν ἀπόλυτον καὶ παγκόσμιον χαρακτήρα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας⁸⁵. Τοῦτο ἀκριβῶς ἐπετέλεσε κατὰ τὴν Κάθοδόν του εἰς τὸν ἄδην ὁ Λυτρωτής, δι' ὃν λόγον ἡ Ἐκκλησία ὑμολογεῖ αὐτὸν οὕτως: «Ζωοδότα Χριστέ, ἐκουσία πάθος ὑποστάς διὰ θνητοῦς, ἐν ἄδῃ κατελθὼν ὡς δυνατός, τοὺς ἐκεῖ τὴν ἔλευσιν μένοντας τὴν σὴν ἀφαρπάσας ὡς ἐκ χειρὸς κραταιοῦ, παράδεισον ἀνθ' ἄδου οἰκεῖν δεδώρησαι»⁸⁶. «Τοῖς ἐν ἄδῃ καταβάς Χριστὸς εὐηγγελίστατο, θαρσεῖτε λέγων νῦν νενίκηκα: ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις, ἐγὼ ὑμᾶς ἀνάξω, λύσας θανάτου τὰς πύλας»⁸⁷. Καὶ «βασιλεύει, ἀλλ' οὐκ αἰωνίζει, ἄδης τοῦ γένους τῶν βροτῶν. Σὺ γὰρ θεεὶς ἐν τάφῳ, κραταίε, ζωαρχικῆ παλάμῃ τὰ τοῦ θανάτου κλειῖθρα διεσπάραξας, καὶ ἐκήρυξας τοῖς ἀπ' αἰῶνος ἐκεῖ καθεδούσιν λύτρωσιν ἀψευδῆ, Σῶτερ, γεγονῶς νεκρῶν πρωτότοκος»⁸⁸.

Ἄξιον ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως εἶναι τὸ ἐν τῷ ἄδῃ κήρυγμα τοῦ Σωτῆρος, «Ὅστις ὄντως «τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι πορευθεὶς ἐκήρυξε» καὶ πᾶσι «τοῖς νεκροῖς εὐηγγελίσθη» (Α' Πέτρ. 3,19 καὶ 4,6) καὶ μετέδωσε τὸ μήνυμα τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας, καλέ-

83. Τροπάριον τοῦ κανόνος τοῦ ἔσθρου τῆς Κυριακῆς τῶν Ἁγίων Πάντων.

84. Βλ. καὶ Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως, αὐτόθι. Κυρίλλου Ἱεροσολύμων. Κατήχ. 4,11, PG 33, 469 κ.λπ.

85. Κατὰ τὸν Μ. Ἀθανάσιον, ἀπενταχοῦ τοῦ Λόγου ἐαυτὸν ἀπλώσαντος, καὶ ἄνω καὶ κάτω καὶ εἰς τὸ βάθος καὶ εἰς τὸ πλάτος, — ἄνω μὲν εἰς τὴν κτίσιν, κάτω δὲ εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν, εἰς βάθος δὲ εἰς τὸν ἄδην, εἰς πλάτος δὲ εἰς τὸν κόσμον, — τὰ πάντα τῆς περὶ Θεοῦ γνώσεως πεπλήρωται. (Λόγος τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου καὶ τῆς διὰ σώματος πρὸς ἡμᾶς ἐπιφανείας αὐτοῦ, 16, PG 25, 124).

86. Ἀπόστιχον ἀναστάς. ἤχου β'.

87. Στιχηρὸν Δευτέρας Διακαινησίμου ἑσπέρας.

88. Τροπάριον Μ. Σαββάτου, ᾠδῆς στ'. Βλ. καὶ Στιχηρὸν ἀναστάς. ἤχου δ'. «Πύλας ἄδου συνέτριψας Κύριε, καὶ τῷ σῶθι θανάτῳ τοῦ θανάτου τὸ βασίλειον ἔλυσας: γένος δὲ τὸ ἀνθρώπινον ἐκ φθορᾶς ἠλευθέρωσας, ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν τῷ κόσμῳ δωρησάμενος». Ἄλλ' ἰδιαιτέρας ἀξιομνημόνευτα ἐνταῦθα εἶναι τὰ τρία ἀναστάσιμα στιχηρὰ τοῦ ἑσπερινοῦ τοῦ Μ. Σαββάτου, τὰ εἰς τὸν ἱερὸν Διακαινησίμῳ ἀποδιδόμενα καὶ εἰς τὸ ἐν τῷ ἄδῃ λυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Σωτῆρος ἀναφερόμενα. «Σήμερον ὁ ἄδης στένων βοᾷ: συνφερέ μοι, εἰ τὸν ἐκ Μαρίας γεννηθέντα μὴ ὑπεδέξαμην» ἐλθὼν γὰρ ἐπ' ἐμὲ τὸ κράτος μου ἔλυσε: πύλας χαλκᾶς συνέτριψεν: ψυχὰς ἃς κατεῖχον τὸ πρὶν, Θεὸς ὃν ἀνέστησεν». «Σήμερον ὁ ἄδης στένων βοᾷ: κατεπόθη μου ἡ ἐξουσία: ἐδεξάμην θνητὸν ὡσπερ ἕνα τῶν θανάτων: τοῦτον δὲ κατέχειν ὄλωσ οὐκ ἰσχύω, ἀλλ' ἀπολῶ μετὰ τοῦτου ὃν ἐβασίλευον: ἐγὼ εἶχον τοὺς νεκροὺς ἀπ' αἰῶνος, ἀλλ' οὗτος ἰδοὺ πάντας ἐγείρει». «Σήμερον ὁ ἄδης στένων βοᾷ: κατεπόθη τὸ κράτος: ὁ ποιμὴν ἐσταυρώθη καὶ τὸν Ἀδὰμ ἀνέστησεν: ὡσπερ ἐβασίλευον ἐστέρημαι, καὶ οὐς κατέπιον ἰσχύσας, πάντας ἐξήμεσα: ἐκένωσα τοὺς τάφους ὁ σταυρωθεὶς: οὐκ ἰσχύει τοῦ θανάτου τὸ κράτος». (Τριψῆδιον, αὐτόθι, σ. 430).

σας αὐτοὺς εἰς μετάνοιαν καὶ πίστιν καὶ σωτηρίαν, οὕτως ὥστε τὸ κήρυγμα αὐτοῦ ἦτο «σωτηρίας κήρυγμα» καὶ «θεογνωσίας κήρυγμα»⁸⁹. Ἦτο δὲ τοῦτο ἀναγκαῖον, διότι «πῶς ἐπικαλέσονται εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν; πῶς δὲ πιστεύσουσιν οὐ οὐκ ἤκουσαν; πῶς δὲ ἀκούσουσι χωρὶς κηρύσσοντος; ... ἄρα ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἡ δὲ ἀκοή διὰ ῥήματος Θεοῦ» (Ῥωμ. 10,14. 17). Προφανῶς ἐνταῦθα γίνεται λόγος περὶ καθολικότητος τοῦ κηρύγματος τοῦ Κυρίου πρὸς πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς ἐν τῷ ἄδῃ προτελευτήσαντας, Ἰουδαίους καὶ Ἑθνικούς, δικαίους καὶ ἀμαρτωλούς, οὐχὶ δ' ὅμως καὶ περὶ καθολικότητος τῆς σωτηρίας πάντων τούτων. Δὲν ἐσώθησαν δηλαδὴ πάντες οἱ πρὸς οὗς ἀπηυθύνθη τὸ Κυριακὸν κήρυγμα, ἀλλὰ μόνον οἱ πιστεύσαντες εἰς αὐτὸ καὶ κατὰ τὸν φυσικὸν θεῖον πολιτευθέντες νόμον ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν, καθὼς ἀκριβῶς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς δὲν σφίζονται πάντες οἱ ἀκούοντες τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα, ἀλλὰ μόνον οἱ πιστεύοντες καὶ ὁσίως καὶ ἐναρέτως ζῶντες. «Ὡστε λοιπὸν ἡ πίστις πρὸς τὸν κατελθόντα εἰς τὸν ἄδην Λυτρωτὴν καὶ ἡ κατὰ τὸ θεῖον θέλημα βιοτή ἦσαν οἱ δύο ὅροι τῆς σωτηρίας τῶν ἐν τῷ ἄδῃ, πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου τελευτησάντων, ὃν τρόπον καὶ αἰ μετὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐπιφάνειαν οὐχ ἅπαντες ἀπολαύουσι τῆς σωτηρίας, ἀλλ' οἱ πιστεύοντες καὶ κατὰ τοὺς θεοὺς αὐτοῦ πολιτευόμενοι νόμους»⁹⁰. Διότι ἀφοῦ, κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον Δογματικὴν, ἡ σωτηρία παντός ἀνθρώπου εἶναι προτὶν δύο παραγόντων, τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπινου, ἦτοι τῆς θείας χάριτος καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας, τῆς ἐκδηλουμένης ἐν τῇ πρὸς τὸν Χριστὸν πίστει καὶ τῇ ἐναρέτῳ βιοτῇ, ἦτο ἐπόμεινον ὁ κατελθὼν εἰς τὸν ἄδην Σωτὴρ νὰ προσφέρῃ τὴν θείαν χάριν εἰς πάντας ἐκεῖνους, οἵτινες εἶχον διακριθῆ ἐπὶ ἐναρέτῳ ζωῇ καὶ πίστει τῆς βουλήσεως, εἰς ἣν προστεθῆ νῦν καὶ ἡ πίστις τοῦ νοῦ διὰ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ ἐν τῷ ἄδῃ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, οὕτως ὥστε πάντες οὗτοι ἐγένοντο μέτοχοι τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας. Καθ' ὅσον «τούτους ἡ θεία τοῦ Λόγου δυναστεία οὐκ ἠνέσχετο παριδεῖν ὀλωλότας»⁹¹. Ἄλλ' ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι

89. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Περὶ διαφορῶν ἀπόρων τῆς Ἁγίας Γραφῆς, PG 90, 286.

90. Θεοδώρητου Κύρου, Θείων δογμάτων ἐπιτομὴ 11, PG 83, 493. 496. Κατὰ τὸν Κύριλλον Ἀλεξανδρείας ἐσώθησαν «ὅσοι πιστεύσειν ἐμελλον, εἰ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ σαρκωθεὶς τοῖς ἐπὶ γῆς ἐπεφοίτησεν» ὁ Λυτρωτής, (Εἰς Α' Πέτρ. 3,19, PG 74, 1013). Καὶ κατὰ τὸν Οἰχομένιον, οἱ ἔργοι ἀγαθοῦ τὸν ἐαυτῶν κατὰ τὸν τῆς ζωῆς αὐτῶν χρόνον περιανθίσαντες βίον, ὡς εἰ καὶ τότε τῷ κόσμῳ ἐπεδήμησε Χριστὸς μὴ ἂν ἀπολειφθῆναι τοῦ ζωοποιούτος αὐτοὺς κηρύγματος, οἱ καὶ τότε διὰ τῆς εἰς ἄδου τοῦ Κυρίου Καθόδου τῆς σωτηρίας ἔτιχον, ὡς καὶ Γρηγορίῳ τῷ θεῷ δοκεῖ» (Εἰς Α' Πέτρ. 3,19, PG 119, 556).

91. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Περὶ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων 13, PG 95, 260. Πάντας τούτους εἶχε προπαρασκευάσει καταλλήλως διὰ τὴν ἐν Χριστῷ σωτηρίαν ἡ Πρόνοια τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐντεῦθεν αἰ οὐσία τῶν ἀρχαίων Πατερικῶν δοξῶν εἶναι ὅτι ... ἡ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ προπαιδευτικὴ τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια ἐπεκτείνεται ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη (Ἰουστίνου, Ἀπολογία, I, 64. Τερτυλλιανοῦ, Apolog. c. 47. Θεοφίλου, Πρὸς Αὐτόλυκ. II, κεφ. 37. Πρβλ. καὶ Κλήμεντος Ἀλεξανδρ., Στρωμ. I, 15. 22. V, 4. Ἰλαρίου, Tract. in Ps. 62), τοῦθ' ὅπερ ὑπεμφάνει ἄλλως καὶ ἡ Γραφή (Ἰωάν. 1,9: «Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀλη-

μόνον οἱ ἐπὶ πίστει καὶ ἀγιότητι βίου διακριθέντες ἐκρίθησαν ἄξιοι σωτηρίας ἐν τῷ ἄδῃ, ἐνῶ ἀντιθέτως μέγα πλῆθος τῶν διὰ βίου ἀσεβῶν καὶ κακῶν καὶ ἁμαρτωλῶν δὲν ἐπίστευσαν εἰς τὸ πρὸς πάντας ὑπὸ τοῦ θέλοντος «πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθειν» (Α' Τιμ. 2,4) ἀπευθυνθὲν εὐαγγελικὸν κήρυγμα, καὶ ἐπομένως κατέστησαν ἀνάξιοι τῆς σωτηρίας, ἐμμείναντες ἐν τῇ ἀπιστίᾳ καὶ τῇ παρώσει, καὶ οὕτω περιπεσόντες εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ βλασφημίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἥτις «οὐκ ἀφεθήσεται αὐτοῖς οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι» (Ματθ. 12,32-33).

Ἄλλὰ τὸ ἐν τῷ ἄδῃ ἔργον τοῦ Λυτρωτοῦ ὁλοκληρώθη διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως Του, δι' ἧς συνεπληρώθη τὸ ὅλον τῆς ἀπολυτρώσεως ἔργον Αὐτοῦ. Καθ' ὅσον ἡ ἀπολυτρώσις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπετέλει καὶ ἀποτελεῖ τὸν ὕψιστον καὶ τελικὸν σκοπὸν τῆς ἐπὶ τῆς γῆς ἐπιφανείας τοῦ Λυτρωτοῦ, ἡ δὲ ἀνάστασις Αὐτοῦ ἀποτελεῖ τὴν ἀποκορύφωσιν καὶ ἐπίστεψιν καὶ ἐπισφράγισιν ὁλοκληροῦ τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου Του. Ἐντεῦθεν οἱ Ὁρθόδοξοι ἐμβλέπουσι ἐν τῇ ἀναστάσει τοῦ Χριστοῦ τὸ κύριον ἐχέγγυον τῆς σωτηρίας καὶ τὴν ὀριστικὴν νίκην καὶ κατάλυσιν τοῦ κράτους τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου, τὸν ἀρραβῶνα δὲ καὶ τὴν ἀπαρχὴν καὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ ἀθανασίας πάντων τῶν ἀνθρώπων. Διότι, ἀφοῦ «ὁ Χριστὸς ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο», καὶ οὕτως «ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιήθησονται» (Α' Κορ. 15,20 ἐξ.). «Δι' αὐτῆς (τῆς ἀναστάσεως) ἀνεκαίνισας τὴν καταφθαρεῖσαν τῶν ἀνθρώπων φύσιν καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον καθυπέδειξας ἡμῖν»⁹², «νεοποιῶν τοὺς γηγενεῖς» καὶ γενόμενος «νεκρῶν πρωτότοκος» (Κολ. 1,18). Καθ' ὅσον, ἀφοῦ «ἐκ τοῦ ἡμετέρου φυράματος ἡ θεοδόχος σὰρξ ἦν, ἡ διὰ τῆς ἀναστάσεως συνεπαρθεῖσα τῇ θεότητι...», ἡ τοῦ μέρους ἀνάστασις ἐπὶ τὸ πᾶν διεξέρχεται, κατὰ τὸ συνεχές τε καὶ ἡνωμένον τῆς φύσεως, ἐκ τοῦ μέρους ἐπὶ τὸ ὅλον συνδεδομένη»⁹³. «Ὅθεν μετὰ τοῦ ἀναστάντος «πρωτοτόκου ἐκ τῶν νεκρῶν» ζωοποιηθὲν συνανέστη καὶ ἐδοξάσθη καὶ πᾶν μέλος τοῦ μυστικοῦ σώματός Του, καὶ γενικῶς συνανέστη δυνάμει καὶ ὁλόκληρος ἡ ἀνθρωπότης, προοδοποιηθείσης οὕτω τῆς καθολικῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν. Τοιοῦτοτρόπως διὰ τῆς ἀναστάσεως Του «ἐκ θανάτου πρὸς ζωὴν καὶ ἐκ γῆς πρὸς οὐρανὸν Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμᾶς διεβίβασε», «θανάτω θάνατον πατήσας» καὶ ἐνδύσας «διὰ πάθους τὸ θνητὸν ἀφθαρσίας εὐπρέπειαν»⁹⁴. Οὕτω δὲ διὰ τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ

Λυτρωτοῦ ἐν τῷ σταυρῷ, τῷ ἄδῃ καὶ τῇ ἀναστάσει «ἐκ τῆς φθορᾶς ἐνδύεται ἀφθαρσίαν» καὶ «ἐκ τῆς θνητῆς ἐνδύεται ἀθανασίαν» (Α' Κορ. 15,53), οὕτως ὥστε «ἐκ τῆς θνητῆς κατεπόθη ὑπὸ τῆς ζωῆς» (Β' Κορ. 5,4). Τὰς ἐννοίας ταύτας τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐκφράζει ἡ ἱερὰ Ὑμνολογία τῆς Ἐκκλησίας διὰ πολλῶν ὕμνων, ὡς: «Σὺ μου τὸ θνητὸν, ζωοδότα, περιβολὴν ἀθανασίας καὶ τῆς ἀφθαρσίας τὴν χάριν ἐνδύσας, Σῶτερ, συνεξάνεστησας καὶ τῷ Πατρὶ προσήγαγες»⁹⁵. «Ὁ σταυρωθεὶς ἐγήγερται, ὁ μέγαλυκος πέπτωκεν, ὁ καταπεσὼν καὶ συντριβεὶς ἀνάρθρωται, φθορὰ ἐξωστράκισται καὶ ἀφθαρσία ἤνθησεν· ὑπὸ τῆς ζωῆς γὰρ τὸ θνητὸν κατεπόθη»⁹⁶, ὁ δὲ «Χριστὸς ἀνέστη ἐκ τοῦ τάφου, πᾶσι τοῖς πιστοῖς παρέχων ἀφθαρσίαν»⁹⁷. Διὰ πάντα ταῦτα ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία πανηγυρίζει κατανυκτικώτατα τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος, ἀναμέλπουσα ἐν ἀγαλλιάσει: «Νῦν πάντα πεπλήρωται φωτὸς, οὐρανὸς τε καὶ γῆ καὶ τὰ καταχθόνια· ἑορτάζω γοῦν πᾶσα κτίσις τὴν ἔγερσιν Χριστοῦ, ἐν ἧ ἑστερέωται». Καὶ «σήμερον πᾶσα κτίσις ἀγάλλεται καὶ χαίρει, ὅτι Χριστὸς ἀνέστη καὶ ἄδης ἐσκυλεύθη». Ἐξ ἄλλου δὲ «τὴν ἄμετρον Σου εὐσπλαγχνίαν οἱ ταῖς τοῦ ἄδου σειραῖς συνεχόμενοι δεδοκότες, πρὸς τὸ φῶς ἠπειγόντο, Χριστέ, ἀγαλλομένω ποδί, πάσχα κροτοῦντες αἰώνιον». Τούτων ἕνεκεν οἱ ἀπανταχοῦ τῆς γῆς Ὁρθόδοξοι, ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων χριστιανῶν βαθυτέρον βιοῦντες καὶ πανηγυρίζοντες τὴν ἑαυτῶν μεγίστην ἑορτὴν τοῦ Πάσχα, ψάλλουσιν. «Αὕτη ἡ κλητὴ καὶ ἁγία ἡμέρα, ἡ μία τῶν Σαββάτων· ἡ βασιλὶς καὶ κυρία, ἑορτῶν ἑορτή, καὶ πανηγυρὶς ἐστὶ πανηγύρεων· ἐν ἧ εὐλογοῦμεν Χριστὸν εἰς τοὺς αἰῶνας»⁹⁸). Ἐπὶ τούτοις ὁ Σωτὴρ διὰ τοῦ ὅλου ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου Του «συνῆψεν οὐρανοῖς τὰ ἐπίγεια» ἐν μιᾷ ποιμνῇ καὶ Ἐκκλησίᾳ, καθ' ὅσον «σταυρωθεὶς τὸν παράδεισον τοῖς ἀνθρώποις ἠνέφξας, καὶ νεκροὺς συνήγειρας, ἡ ζωὴ ἡμῶν, καὶ ἐξανέστης τὸν θάνατον ἐλὼν τῇ δυνάμει Σου, καὶ συνῆψας οὐρανοῖς ἀληθῶς τὰ ἐπί-

θινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον, ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον». Πρβλ. καὶ Ἐβρ. 11,3). (X. Ἄνδρ οὐ τ ο σ ο υ, Δογματικὴ τῆς Ὁρθόδοξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθῆναι 1907, σ. 166-167).

92. Τροπάριον ἐσπερινοῦ ἤχου δ'.

93. Γρηγορίου Νύσσης, Περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως, PG 46, 80.

94. Τροπάρια τοῦ κανόνος τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα, Πεντηκοστάριον χαρμόσυνον, ἐνθ' ἀν., σ. 2 ἐξ.

95. Τροπάριον ὄρθρου Τετάρτης τῆς Μεσοπεντηκοστῆς. Πρβλ. ὅμοιον τροπάριον ὄρθρου τοῦ κανόνος τῆς Κυριακῆς τῶν Ἁγίων Πάντων: «Ἐκ χορῶν τοῦ θανάτου Σὺ τὴν πεπτακυῖάν μου ἀνικοδόμησας ἀναστὰς οὐσίαν καὶ ἀγῆρω, Χριστέ, κατασκευάσας, ἀναδείξας πάλιν, βασιλικὴν ὡσπερ εἰκόνα, ἀφθαρσίας φωτὶ ἀπαστρέπτουσαν». Καὶ ἕτερον κάθισμα ὄρθρου τοῦ Σαββάτου τῆς Μεσοπεντηκοστῆς: «Χριστὸς ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, ἡ ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, ὁ πρωτότοκος τῆς κτίσεως καὶ δημιουργὸς πάντων τῶν γεγονότων, τὴν καταφθαρεῖσαν φύσιν τοῦ γένους ἡμῶν ἐν ἑαυτῷ ἀνεκαίνισεν. Οὐκ ἔτι θάνατε κυριεύεις, ὁ γὰρ τῶν ὅλων Δεσπότης τὸ κράτος σου κατέλυσεν».

96. Τροπάριον τοῦ κανόνος τῆς Κυριακῆς τῶν Ἁγίων Πάντων.

96α. Τροπάριον τῆς Λειτουργίας τῆς Κυριακῆς τῶν Ἁγίων Πάντων. Πρβλ. αὐτόθι καὶ τὸ τροπάριον: «Ἀναστὰς ἐκ τοῦ μνήματος καὶ τὰ δεσμὰ διαρρήξας τοῦ ἄδου, ἔλυσας τὸ κατάκριμα τοῦ θανάτου Κύριε, πάντας ἐκ τῶν παγίδων τοῦ ἐχθροῦ ρυσάμενος».

96β. Τροπάρια τοῦ κανόνος τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα. Πεντηκοστάριον, αὐτόθι, σ. 2 ἐξ.

γεια... και δια τοῦ σταυροῦ Σου, Χριστέ, μία ποιμνὴ γέγονεν ἀγγέλων και ἀνθρώπων και μία Ἐκκλησία»⁹⁷.

Τέλος τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Σωτῆρος δὲν περιορίσθη μόνον εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς τε ἐν τῷ ἄδη τεθνηκότας και τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ζῶντας πάντων τῶν αἰῶνων, ἀλλ' ἐπεξετάθη και ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς κτίσεως⁹⁸, ἥτις, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ὑπετάγη ὑπὸ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἠκολούθησε και ἐν τῇ πτώσει, παρακολούθησασα ἔκτοτε τὴν ἀνέλιξιν τῆς ἱστορίας τῆς σωτηρίας. Οὕτω δὲ ἡ σωτηρία διὰ μέσου τοῦ πεσόντος ἀνθρώπου διεδόθη και ἐπὶ τῆς συστηματικῆς και συνωδινούσης μετ' αὐτοῦ κτίσεως, λόγῳ τῆς ἀμαρτίας και πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλ' ὅπως διὰ τῆς πτώσεως και τῆς ἀλλοτριώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ Θεοῦ συνεξέπεσε μετ' αὐτοῦ και πᾶσα ἡ κτίσις και ὑπήχθη εἰς τὴν φθοράν, ἕνεκα τῆς ἐξαρτήσεώς της ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου ὡς κυβερνήτου αὐτῆς, τοιούτοτρόπως διὰ τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας και τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν Θεὸν ἠλευθερώθη και πᾶσα ἡ κτίσις ἀπὸ τῆς φθορᾶς και ἀνεκαινίσθη, ἐπανευροῦσα τὸν ἀρχικὸν προορισμὸν της, καθὼς διδάσκει ὁ ἀπόστολος Παῦλος πρὸς Ῥωμ. 8,19-22. Συναφῶς ὁ Μέγας Βασίλειος διδάσκει, ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀποστασίας τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ Θεοῦ «πᾶσα ἡ κτίσις συγκινεῖται τῷ Δεσπότη ἐπὶ τὴν ἐκδίκησιν τῶν εἰς αὐτὸν ἡμαρτηκότων... ἡ γὰρ κτίσις, τῷ ποιήσῃντι ὑπηρετοῦσα, ἐπιτείνεται μὲν εἰς κόλασιν κατὰ τῶν ἀδίκων, ἀνίσταται δὲ εἰς εὐεργεσίαν ὑπὲρ τῶν ἐφ' ἑαυτοῦ πεποιθότων»⁹⁹. Οὕτως ἔνθεν μὲν εὐλογεῖ και ὑμνεῖ και δοξολογεῖ τὸν Κτίστην, συναφῶς τῷ 148 ψαλμῷ, «ἅπαντα ἡ κτίσις, ὄρατὴ τέ και ἀόρατος... πάντα τὰ ἔργα Κυρίου», ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη, τὰ ἄστρα, φῶς και σκότος, νύκτες και ἡμέραι, ὄρη και βουνοί, πηγαί, θάλασσα, και πάντα τὰ κινούμενα ἐν τοῖς ὕδασι, και φυόμενα ἐν τῇ γῆ, και πάντα τὰ πετεινά τοῦ οὐρανοῦ κ.λπ.¹⁰⁰, ἔνθεν δὲ «πάσχει ἡ κτίσις ἐν σταυρῷ καθορῶσα τὸν Κύριον»¹⁰¹, συμμετασχοῦσα μυστηριωδῶς τοῦ σταυρικοῦ θανάτου και τῆς καθόδου εἰς τὸν ἄδην τοῦ Χριστοῦ. «Πᾶσα ἡ κτίσις ἠλλοιοῦτο φόβῳ, θεωροῦσά Σε ἐν σταυρῷ κρεμᾶμενον Χριστέ· ὁ ἥλιος ἐσκοτίζετο και γῆς τὰ θεμέλια συνεταράττετο· τὰ πάντα συνέπασχον τῷ τὰ πάντα κτίσαντι»¹⁰². Τούτων

ἔνεκεν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καλεῖ πᾶσαν τὴν κτίσιν και ὅλον τὸν κόσμον εἰς τὸν πανηγυρικὸν συνεορτασμὸν τῆς ἐνδόξου ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος. «Οὐρανοὶ μὲν ἐπαξίως εὐφρανέσθωσαν, γῆ δὲ ἀγαλλιάσθω, ἑορταζέτω δὲ κόσμος, ὄρατός τε και ἀόρατος· Χριστὸς γὰρ ἐγήγερται, εὐφροσύνη αἰώνιος»¹⁰³. Και ὁμοίως μεγαλύνει «τὸν ἐκ δουλείας τὴν κτίσιν τῶν εἰδώλων λυτρωσάμενον και παραστήσαντα ταύτην ἑλευθέραν τῷ ἰδίῳ Πατρί, Σὲ Σωτῆρ ὑμνοῦμεν και Σὲ ὑπερυψοῦμεν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας»¹⁰⁴.

III.

Τελικαὶ διαπιστώσεις

Ἐν κατακλιεῖδι θεωροῦμεν ἀναγκαῖον νὰ ἐπιτάξωμεν γενικὰς τινὰς διαπιστώσεις ἡμῶν, ἐπεχούσας θέσιν συμπερασμάτων. Πρῶτον, ὅτι εἰς πάντας τοὺς μνημονευθέντας ὕμνους ἐν τῇ ἀνά χειρὰς λίαν συνοπτικῆ μελέτῃ ἡμῶν, ὡς και εἰς τοὺς παραλειφθέντας δυσεξαριθμητούς ὁμοίους ὕμνους, οἱ ὀρθόδοξοι ὕμνοδοὶ αὐτῶν ἐπαναλαμβάνουσι τὰς αὐτὰς ἐννοίας και ἐκφράσεις και διαπιστώσεις και λέξεις ἔτι, αἱ ὁποῖαι ἐχρησιμοποιοῦντο ἐν τῇ ἀρχηγόνῳ Ἐκκλησίᾳ και Θεολογίᾳ, ἄνευ ἰδίων νεοδιδασκαλιῶν και διατυπώσεων και ἐρμηνειῶν και συμπληρώσεων. Τοιούτοτρόπως δὲν υἱοθέτησαν τὰς σχετικὰς ἀπαρδέκτους ὑπὸ τῶν Ὁρθόδοξων ἑτεροδιδασκαλιῶν τῆς Λατινικῆς Ἑσχατολογίας τοῦ σχολαστικοῦ μεσαιῶνος, και δὴ τὰς θεωρίας περὶ ἐξίλειωτικῶν και ἱκανοποιητικῶν τῆς θείας δικαιοσύνης ἐπιτιμίων, περὶ ἀφέσεων, περὶ καθαρτηρίου πυρός, περὶ θησαυροῦ τῶν περισσεουσῶν ἀξιωμασιῶν τῶν ἔργων τῶν Ἁγίων και διαθέσεως αὐτῶν διὰ τῶν συγχωροχαρτίων εἰς τοὺς πιστούς, τοῦθ' ὅπερ προῦκάλεσε τὴν ἐξέγερσιν τοῦ Λουθήρου τὸ ἔτος 1517 και τὴν διαίρεσιν τῆς δυτικῆς χριστιανοσύνης.

Δεύτερον, ὅτι τὸ δόγμα τῆς Καθόδου τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν ἄδην προσφέρεται ἀφθόνως εἰς τοὺς πιστούς ἐν τῇ Ἑλληνορθόδοξῳ θείᾳ Λατρείᾳ, τῆς ὁποίας τὰ λειτουργικὰ βιβλία βρίθουσιν ὕμνων και ἀναφορῶν εἰς τὸ δόγμα τοῦτο, εἰς τόνους μάλιστα ὑπερβολικῶς

97. Στιχηρὰ ἀίνων Παρρασκευῆς μετὰ τὴν τοῦ Θωμᾶ, ἀντίθετι, σ. 40.

98. Βλ. και Ἰω. Κ ρ η μ ῖ ρ η, Ἡ κοσμικὴ διάστασις τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας, ἄρθρον ἐν «Ἐκκλησίᾳ» 62(1985) 471 ἔξ.

99. Μ. Β α σ ι λ ε ῖ ο υ, Εἰς Ἡσαΐαν 43, 269. ΡΓ 30, 592. ΒΕΠ 56, 260.

100. Ὕμνος τῶν ἁγίων τριῶν Παίδων Μ. Σαββάτου, Τριῶν διον, σ. 441-442.

101. Τροπάριον Μ. Πέμπτῃς ἐσπέρας.

102. Στιχηρὸν ἐσπερινοῦ Μ. Παρρασκευῆς. Βλ. και Γ ρ η γ ο ρ ῖ ο υ Θεολόγου, Λόγ. 45, 13 και 29. Προσθετήσαν ἐνταῦθα και ἕτερα τινὰ ἀποσπάσματα ὁμοίων ὕμνων: «Ὁρώσά Σε ἡ κτίσις ἅπαντα ἐπὶ σταυροῦ γυμνὸν κρεμᾶμενον, τὸν δημιουργὸν και κτίστην τῶν ἀπάντων, ἠλλοιοῦτο φόβῳ και ἐπαυδύρετο· ὁ ἥλιος δὲ τὸ φῶς συνέστειλε και ἡ γῆ ἐκυμίνετο·

πέτραι δὲ ἐσχίζοντο και ναοὶ φειδρότης διερούρητο· νεκροὶ ἐξάνισταντο ἐκ μνημείων...» (Δοξαστικὸν ἐσπερινοῦ Κυριακῆς σταυροπροσκυνήσεως). «Σταυρουμένου Σου Χριστέ, πᾶσα ἡ κτίσις βλέπουσα ἔτρεμε· τὰ θεμέλια τῆς γῆς διεδονεῖτο φόβῳ τοῦ κράτους Σου· φωστῆρες ἐκρύπτοντο και ναοὶ ἐρράχη τὸ καταπέτασμα· τὰ ὄρη ἐτρόμαξαν και πέτραι ἐσχίσθησαν... τὰ μνημεῖα ἠνεώχθησαν και νεκροὶ ἐκ τῶν τάφων ἐξάνεστησαν...» (Τροπάριον μακαρισμῶν Μ. Παρρασκευῆς). «Κύριε, ἀναβαίνοντός Σου ἐν τῷ σταυρῷ, φόβος και τρόμος ἐπέπεσε τῇ κτίσει...» (Τροπάριον Μ. Πέμπτῃς ἐσπέρας). «Τὴν ἄδικον βλέπουσα σφαγὴν Σου ἡ κτίσις κατηφιῶσα ἐπαυδύρετο· γῆς ταρρασομένης γὰρ, ζῶφον ὡς ἱμάτιον μελεμβαφῆς ὁ ἥλιος περιεβάλλετο» (Τροπάριον ἁγίου Ἰησοῦ δ').

103. Τροπάριον τοῦ κανόνος τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα, φῶδῆς α'.

104. Τροπάριον τοῦ ὁρθρου τῆς Πέμπτῃς τῆς Ἀναλήψεως, φῶδῆς γ'.

καί ένθουσιαστικούς και θριαμβευτικούς. Τό φαινόμενον τούτο δέν άπαντάται έν τῷ αὐτῷ βαθμῷ και έν τοῖς λειτουργικοῖς βιβλίοις τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, και έντεῦθεν έτερόδοξοί τινες θεολόγοι παρεξήγησαν τούτο και κατέκριναν τās υπερβολās αὐτοῦ. Ὁμολογουμένως έν τισιν ὕμνοις τῆς Καθόδου περιέχονται ποιητικάι ἐξάρσεις και υπερβολαί, καθ' ὅσον έν αὐτοῖς επικρατεῖ ὁ ποιητικός και θρησκευτικός τόνος και χρωματισμός. Ἄλλ' ἀδιαμφισβητήτως αἱ έν τοῖς ὕμνοις τούτοις άπαντῶσαι ποιητικάι ἐξάρσεις και υπερβολαί και γενικεύσεις και δραματικάι ἀπεικονίσεις εἰρήνται ποιητικῇ μάλλον ἀδείᾳ ἢ μεταφορικῶς, ὡς και έν τισι συγγραφαῖς και ἰδιαίτατα ρητορικοῖς λόγοις ἐνίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας παρατηρεῖται, και ἐπομένως δέν πρέπει νά ἐκλαμβάνωνται κατά γράμμα, ὡς μή ἀνήκουσαι εἰς τήν οὐσίαν τοῦ δόγματος. Ἐπί πλέον έν πλείστοις ὕμνοις διαπιστοῦται ἀπόλυτος συμφωνία αὐτῶν πρὸς τήν αντίστοιχον διδασκαλίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς και τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως και ἐκφράζεται, ἔστω και διά βραχέων, τόσον ἐπιτυχῶς ἢ δογματική σημασία τῆς Καθόδου, ἢ ἀναφερομένη εἰς τήν οὐσίαν τοῦ δόγματος, ὥστε οἱ ὕμνοι οὔτοι εἶναι ἀξιοθαύμαστοι οὐ μόνον ἀπό ποιητικῆς, ἀλλά και ἀπό δογματικῆς ἐπόψεως¹⁰⁵. Ἰδίως δέ οἱ ὕμνοι οὔτοι, συνοδευόμενοι και ὑπό υπερόχου μουσικοῦ μέλους και πηγαίου λυρισμοῦ, ψαλλόμενοι δέ και βιούμενοι έντόνως ὑπό τῶν εὐσεβῶν Ὁρθοδόξων έντός και ἐκτός τῶν ἱερῶν ναῶν, πρὸ πάντων κατά τās μεγάλας τῆς Ὁρθοδοξίας ἐορτάς τοῦ Πάσχα, τῶν Χριστουγέννων, τοῦ Δεκαπενταυγοῦστου, τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου ἢ και έν τῇ «κατ' οἶκον ἐκκλησίᾳ», και έν διαφόροις τοπικαῖς ἐορταῖς ἱερῶν μονῶν, ναῶν, ἐξωκκλησίων, τοπικῶν Ἀγίων, νεομαρτύρων κ.λπ., χρησιμεύουσιν ὡς τις διαρκῆς και ἀδιάλειπτος προσευχή (Α' Θεσ. 5,17), δι' ἧς ἐκφράζονται ἰδιότυπως οἱ πιστοί και ἀναφέρουσι πρὸς τὸν Θεόν προσευχόμενοι τὰ αἰτήματα και θρησκευτικά αἰσθήματα και βιώματα αὐτῶν.

Τρίτον διαπιστοῦται, ὅτι έν τῇ ἐκκλησιαστικῇ Ὑμνογραφίᾳ ὕμνεῖται και δοξολογεῖται ὁ Σωτήρ, ὅτι μόνος Αὐτός ἀπελύτρωσε τὸν κόσμον δι' ὅλης τῆς σωτηριῶδους δράσεώς Του, και μάλιστα τῆς σταυρικῆς θυσίας και τῆς ἀναστάσεώς Του. «Οὔτε γάρ ἄγγελος, οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐτός ὁ Κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς»¹⁰⁶. Παρ' αὐτῷ λοιπὸν μόνῳ εὕρηται ἡ σωτηρία, καθ' ὅσον «οὐκ ἔστιν έν ἄλλῳ οὐδενὶ ἢ σωτηρία, οὐδὲ γάρ ὄνομά ἔστιν ἕτερον ὑπό τὸν οὐρανόν, τὸ δεδομένον έν ἀνθρώποις, έν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς» (Πράξ. 4,12). «Θθεν ἢ Ἐκκλησία ψάλλει ὁμολογοῦσα: «Σωτηρίαν εἰργάσω έν μέσῳ τῆς γῆς, Χριστὲ ὁ Θεός· ἐπί σταυροῦ τās ἀχράντους σου χεῖρας ἐξέτεινας, ἐπισυνάγων πάντα τὰ ἔθνη», αὐτὸς ὢν αἰεὶ «ἡ ζωὴ και τὸ φῶς και

ἡ εἰρήνη τοῦ κόσμου»¹⁰⁷. Ἄρα μόνος ὁ Θεὸς Λυτρωτῆς Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπραγματοποίησε τήν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, ὡς ὁ μόνος ἀδυναμένοσ σώζειν εἰς τὸ παντελὲς τοὺς προσερχομένους δι' αὐτοῦ «ῶ Θεῷ» (Ἐβρ. 7,25). Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἀλλήν τὰ ἀνθρώπινα διόρθωσιν οὐκ ἐπιδέχεται, εἰ μή διά μόνης τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημίας¹⁰⁸. Ἄρα διά ταύτης τῆς «εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημίας» και ὀλοκλήρου τῆς λυτρωτικῆς δράσεώς του ἐπί τῆς γῆς, ὡς και τῆς ἐπεκτάσεως αὐτῆς και πρὸς τās έν τῷ ἄδη ψυχᾶς τῶν ἀποικομένων, προσέφερον, ὡς προεἰρηται, «ὁ κηρύξας τοῖς ἀπ' αἰῶνος ἐκεῖ καθέδουσι λυτρωσιν ἀψευδῆ»¹⁰⁹. Καθ' ὅσον Αὐτὸς εἶναι «ὁ πρῶτος και ὁ ἔσχατος και ὁ ζῶν εἰς τοὺς αἰῶνας» (Ἀποκ. 1,18), ὁ «χθὲς και σήμερον ὁ αὐτὸς και εἰς τοὺς αἰῶνας» (Ἐβρ. 13,8), ὁ νικητῆς «τοῦ θανάτου και τοῦ ἄδου» και κύριος και λυτρωτῆς τοῦ κόσμου, «ὁ αἰνούμενος και ὑπερυψούμενος βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων και κύριος τῶν κυριευόντων»¹¹⁰, ὁ ἀνακεφαλαιωσάμενος έν ἐαυτῷ «τὰ πάντα, τὰ ἐπί τοῖς οὐρανοῖς και τὰ ἐπί τῆς γῆς» (Ἐφεσ. 1,10) και «ὁ πληρώσας τοῦ Πατρὸς τήν εὐδοκίαν και ἐνώσας τὰ ἄνω τοῖς κάτω»¹¹¹. Τοιοῦτοτρόπως «ἤρθη ὑπεράνω τῶν ἀγγέλων ἢ φύσις ἡμῶν, ἢ πάλα ἐκπτώτος, και θρόνῳ ἐνίδρυται Θεῖῳ ὑπὲρ ἔννοιαν»¹¹², ἐπειδὴ «τὴν καταβάσαν φύσιν τοῦ Ἀδάμ εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς ὁ Θεός, καινοποιήσας σεαυτῷ, ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς και ἐξουσίας ἀνήγαγεν»¹¹³, ἀφοῦ «ἦν περ ἀνείληφε φύσιν ἀνθρώπειον, θεοποιήσας μυστικῶς, ἀνελήφθη»¹¹⁴. Ἐν τέλει, «τὴν ὑπὲρ ἡμῶν πληρώσας οἰκονομίαν, και τὰ ἐπί τῆς γῆς ἐνώσας τοῖς οὐρανοῖς, ἀνελήφθης έν δόξῃ Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐδαμῶθεν χωριζόμενος, ἀλλά μένων ἀδιάστατος, και βοῶν τοῖς ἀγαπῶσί Σε· ἐγὼ εἰμι μεθ' ὑμῶν, και οὐδεὶς καθ' ὑμῶν»¹¹⁵.

(Τέλος)

Καθηγητῆς ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΚΑΡΜΙΡΗΣ
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

107. Τροπάρια Μ. Παρασκευῆς, ὥρας στ'.

108. Μ. Βασιλείου, Εἰς Ἠσάϊαν 7, 200, PG 30, 461. BEB 56, 202.

109. Τροπάριον Μ. Σαββάτου, ὥδης στ'.

110. Ὑμνος τῶν ἁγίων τριῶν Παίδων και τροπάριον τῆς Λειτουργίας τοῦ Μ. Σαββάτου.

111. Στιχηρὸν ἐσπερινοῦ τοῦ Σαββάτου μετὰ τὴν Ἀνάληψιν.

112. Τροπάριον τοῦ ἁθροῦ τῆς Πέμπτης τῆς Ἀναλήψεως.

113. Αὐτόθι.

114. Αὐτόθι.

115. Αὐτόθι.

105. Βλ. A. de Meester, Descente du Christ aux enfers dans les liturgies orientales, ἄρθρον έν Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de Liturgie, τ. IV, σ. 695: «Nous ne pouvons qu' admirer la précision dogmatique de la doctrine qui se dégage de ces considérations».

106. Δοξαστικόν Μ. Παρασκευῆς, ὥρας α'.

Παρακαλοῦνται ὅσοι ἀποστέλλουν ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς πρὸς τὰ περιοδικὰ «Θεολογία», «Ἐκκλησία» και «Ἐφημέριος», νά σημειώσουν και τὴν αἰτία τῆς ἀποστολῆς.

ΤΟ ΕΣΧΑΤΟΛΟΓΙΚΟΝ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ

Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης, διὰ τὴν ἐνθαρρύνει τὸν πιστὸν «εἰς τὸν καλὸν ἀγῶνά του», συμβουλεύει αὐτὸν νὰ ἐνθουμῆται «ὅλα ἐκεῖνα τὰ αἰῶνια καὶ ἀνεκλάλητα ἀγαθὰ... τὴν τρυφήν ἐκεῖνην τὴν γλυκυτάτην τοῦ Παραδείσου, τὴν ἄρρητον δόξαν τοῦ οὐρανοῦ, τὴν παντοτεινὴν χαρὰν, τὸ ἀνέσπερον καὶ ἀθάσιλευτον φῶς, τὴν μακαρίαν θεωρίαν καὶ γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, ἧτις εἶναι τὸ ἄκρον ἀντικείμενον, καὶ ἡ κυρίως ἀπόλαυσις ὅλων τῶν μακαρίων... Ἐκεῖ ἡ χαρὰ εἶναι μοναχὴ χαρὰ, χωρὶς λύπην. Ἐκεῖ ἡ ζωὴ εἶναι μοναχὴ ζωὴ, χωρὶς θάνατον. Ἐκεῖ τὸ φῶς εἶναι χωρὶς σκότος... Ἐκεῖ εἶναι ὅλα τὰ ἀγαθὰ, καὶ μόνον ἀγαθὰ, χωρὶς κανένα κακόν»¹.

Πράγματι, τί ἔχει νὰ ἀποκαλύψῃ εἰς τοὺς ἐκλεκτοὺς Του ὁ Πολυεὐσπλαγγχος καὶ Πανοικτίρμων Κύριος κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα εἰς τὴν Βασιλείαν Του; Ἄμυδρὰν γεῦσιν ἢ μᾶλλον ἐλαχίστην πρόγευσιν τῆς μακαριότητος καὶ τῆς ἄρρητου ἐκεινῆς εὐδαιμονίας ἔλαβον οἱ τρεῖς μαθηταὶ κατὰ τὴν θείαν Μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου, ἣν ἐορτάζει ἡ ἁγία μας Ἐκκλησία τὴν 6ῃ Αὐγούστου, καλοῦσα ἅπαντας νὰ γίνωμεν κοινωνοὶ αὐτῆς.

«Τῆς Θεότητός Σου, Χριστέ, ἄμυδρὰν αὐγὴν παραγυμνώσας, τοῖς συναναθάσι σοι ἐπὶ τοῦ ὄρους, τῆς ὑπερκοσμίου δόξης ἐποίησας κοινωνοὺς, ὅθεν θεαστικῶς ἐκραυγάζον· καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι»².

Καὶ ἐὰν οἱ μαθηταί, ὅταν εἶδον ἄμυδρὰν μόνον εἰκόνα τῶν μελλόντων καὶ διὰ μικρὸν χρονικὸν διάστημα, ἔγιναν «κοινωνοὶ τῆς ὑπερκοσμίου δόξης», ὡς παρατηρεῖ ὁ θεῖος Χρυσόστομος, καὶ «πάντα ἐξαίφνης ἔρριψαν ἀπὸ τῆς ψυχῆς» διὰ τὴν ἀνεκλάλητον «ἡδονήν», τὴν πλημμυρίσασαν τὴν ψυχὴν των ἀπὸ τὴν θείαν Ἐκείνην, τί θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅταν ἅπασα ἡ Ἀλήθεια θὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιόν μας; Ὅταν θὰ ἀνοίξουν τὰ βασίλεια; Ὅταν ὁ ἄνθρωπος θὰ δλέπῃ Αὐτὸν Τοῦτον τὸν Βασιλέα οὐχὶ «ἐν αἰνίγματι, μηδὲ δ' ἐσόπτρου», ἀλλὰ «πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, μηκέτι διὰ πίστewς, ἀλλὰ δι' εἶδους»;

Κατ' ἀλήθειαν, τί θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν τότε πὸς «τὰ πάντα θὰ γίνουσι φῶς, τὰ πάντα θὰ πληρωθοῦν ὑπὸ τοῦ ἀκτίστου φωτός; Πὸς τὰ σώματα τῶν Ἁγίων θὰ γίνουσι ὅμοια πρὸς τὸ ἐνδοξον Σῶμα τοῦ Κυρίου, ὡς ἐνεφανίσθη τοῦτο εἰς τοὺς Ἀποστόλους τὴν ἡμέραν τῆς Μεταμορφώσεως; Πὸς ὁ Θεὸς θὰ εἶναι τὰ πάντα ἐν πᾶσι καὶ ἡ θεία Χάρις, τὸ φῶς τῆς Ἁγίας Τριάδος, θὰ λάμψῃ εἰς τὴν πληθὺν τῶν ἀνθρωπίνων ὑποστάσεων, εἰς ὅλους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι τὸ ἀπέκτησαν καὶ οἱ ὁποῖοι θὰ λάμψουσι ὡς νέοι ἦλιοι εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Πατρὸς, ὅμοιοι πρὸς τὸν Υἱόν, μεταμορφωμένοι ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, Δοτῆρος τοῦ Φωτός;»³.

Ἐκεῖ, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, «θὰ δλέπωμεν τὸν Κύριον καὶ θὰ γεμίζωμεν ἀπὸ τὴν πιδὶ μεγάλην, τὴν πιδὶ ἁγίαν καὶ ἁγνὴν ἡδονήν γύρω μας θὰ λάμψη ἡ φωτεινοτάτη ἐκεῖνη μαρμαρυγὴ (ἀκτινοβολία), πὸς κατηύγασε τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους κατὰ τὴν θεοτάτην Μεταμόρφωσιν τοῦ Χριστοῦ. Δὲν θὰ περιορισθῇ ὅμως ἡ βασιλεία Του εἰς τὴν ὄρατὴν Του Θεοφάνειαν. Μὲ τὴν διάνοιαν ἐντελῶς ἀπηλλαγμένην ἀπὸ κάθε τι τὸ ὀλικὸν καὶ κάθε πάθος θὰ ἀποκτῶμεν μέθεξιν τῆς ὑψηλοτάτης, νοητῆς, φωτοδοσίας Του. Θὰ ἀποκτῶμεν μέθεξιν «τῆς ὑπὲρ νοῦν ἐνώσεως», (δηλαδὴ τῆς ὑπερνοητῆς μιᾶς Θεότητος, τῆς Ἁγίας Τριάδος)· αὐτὸ θὰ ἐπιτυγχάνεται, ὅταν, κατὰ τὸν τρόπον πὸς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ κατανοήσωμεν, θὰ δλέπωμεν, χάρις εἰς τὴν ὑπέρφωτον φωτοχυσίαν Τῆς, τὴν ὑπὲρ νοῦν ἔνωσιν (τὴν Ἁγίαν Τριάδα), πρᾶγμα πὸς θὰ μᾶς κἀνῃ μακαρίους καὶ θὰ μᾶς ἀναδεικνύῃ κατὰ τρόπον θεϊότερον ἰσοστασίους (μιμητάς) τῶν ὑπερουρανίων νόων (ἀγγέλων). Πράγματι τότε θὰ εἴμεθα ἰσαγγελοὶ καὶ υἱοὶ Θεοῦ τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες»⁴.

Ἡ σημερινὴ πανευφρόσυνος ἡμέρα, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, «τὸ μέγα θέαμα τοῦ φωτός τῆς τοῦ Κυρίου Μεταμορφώσεως, τῆς ὀγδόης (δηλαδὴ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος) ἐστὶ μυστήριον· κατὰ τὴν ὀγδόην γὰρ δυνάμει κράτος ἐνεργείας ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀναφαίνεται».

Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἁγία Μεταμόρφωση τοῦ Σωτῆρος «εἶναι ἐορτὴ καὶ μυστήριον τοῦ μέλλοντος αἰῶνος», «ἡ Ἐκκλησία ἐδιόρισε νὰ λέγεται καθ' ἐκάστην ἐν ταῖς ὥραις τὸ κοντάκιον τῆς Μεταμορφώσεως "ἐπὶ τοῦ ὄρους μετεμορφώθης", ἵνα διὰ τῆς συνεχοῦς ὑπομνήσεως κινεῖ τοὺς χριστιανοὺς εἰς πόθον τῆς μελλούσης δόξης». Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν «τοὺς χαροποιεῖ καὶ τοὺς ἐνδυναμώνει νὰ ἀθλήσουν ἀνδρείως, διὰ τὴν ἀξιωθεοῦν τοιοῦτο ἀκράτου στεφάνου τῆς μακαριότητος»⁵.

Ἐπομένως βασικὴ ἀλήθεια, πὸς μᾶς φανερώνει ἡ σημερινὴ ἡμέρα τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου, εἶναι πὸς «ἡ ἐν τῷ ὄρει λάμψασα λαμπρότης ἀπὸ τοῦ Σωτῆρος, τῆς μελλούσης ἀποκαλύπτεισθαι δόξης τοῦ Θεοῦ π ρ ο σ ὶ μ ῖ ο ν ἔ σ τ ι καὶ σύμβολον» (Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς). Τὸ Θαδῶρειο φῶς πὸς εἶδαν οἱ τρεῖς πρόκριτοι μαθητῆς τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο πὸς δλέπουν οἱ ἡσυχαστῆς καὶ οἱ «καθαροὶ τῆ καρδίας» εἶναι φῶς τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀποτελεῖ τὸ «προσίμιον τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας», τὴν «ὑπόστασιν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν», τὸν «ἀρραβῶνα τοῦ μέλλοντος αἰῶνος» ἢ τὸ «κοινὸν βραβεῖον καὶ ἔγδυμα τῆς θεώσεως τῶν χριστιανῶν»⁶.

Ἄν ἡ στιγμιαία θέα τῆς ὑπερκόσμιας λαμπρότη-

1. Ἐξομολογητῆριον, σελ. 218-219.

2. Ἀπὸ τὴν ἑμνολογίαν τῆς ἐορτῆς.

3. Β. Λόσκυ, Ἡ Μυστικὴ Θεολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Θεσσαλονίκη 1973, ἐκδ. δ', σελ. 280.

4. Β. Λόσκυ, Ἡ θέα τοῦ Θεοῦ, ἐκδ. Β. Ρηγοπούλου, σελ. 166.

5. Περιοδικὸν «Ἀθωνικοὶ διάλογοι», τ. 55-56, σελ. 3.

6. Γ. Μαντζαρίδου, Παλαμικά, Θεσσαλονίκη, σελ. 243.

τας του Θεανθρώπου Κυρίου μας έντυπωσίασε τόσο ισχυρά τους μαθητές επάνω στο Θαδώρειο όρος, σε σημείο που να επιθυμούν να μένουν μόνιμα, τί θα πρέπει να είναι ή δόξα που θα αποκαλυφθεί στο μέλλοντα αιώνα; Όπως σημειώνει ένας σύγχρονος θεολόγος, «ή ευδαιμονία του Παραδείσου δεν συγκρίνεται με καμιάν άγιαν χαράν του παρόντος κόσμου. Διότι ελαι αί χαραι τής επιγείου ζωής μας άδυνατείζουν από τον φόβον, μήπως παραδώμεν τó θέλημα του Θεού, μήπως άστοχήσωμεν εις τó έργον τής σωτηρίας μας. Διότι, έφ' όσον φορούμεν ακόμη σάρκα, κινδυνεύομεν. Έκει όμως θα έχωμεν λυτρωθή από όλα αυτά δια παντός. Δέν κινδυνεύομεν πλέον να αντιμετώπισωμεν τήν όργήν του Κριτού. Αυτή ακριβώς ή χαρά τής αιώνιου λυτρώσεως και ή απόκτησις του παιμποθήτου Παραδείσου θα πληροί τήν ψυχήν μας με άνέκφραστον ευφροσύνην, τήν όποιαν δεν ήμπορούμεν ούδέ καν να φαντασθώμεν εις τήν παρούσαν ζωήν. Διότι, όπως ένας εκ γενετής τυφλός δεν έχει τήν δυνατότητα να περιγράψη ή να εκφράση τήν ποιικιλίαν των χρωμάτων και των μορφών, τήν λαμπρότητα του ούρανού, τας συμμετρικάς διαστάσεις και τά ωραιότατα χρώματα του πλανήτου μας, κατά παρόμοιον τρόπον λείπουν και από ήμάς ιδέαι και λέξεις δια να εκφράσωμεν τά θαυμάσια τής νέας ζωής. Αντιθέτως μάλιστα, αί λέξεις και αί εικονικαι εκφράσεις, που χρησιμοποιούμεν δια να περιγράψωμεν τήν μέλλουσαν βασιλείαν μάλλον επισοτίζουν τήν πραγματικότητα»⁷.

Πράγματι αυτά τά όποια «όφθαλμός ούκ ειδε και ούς ούκ ήκουσε και επί καρδίαν ανθρώπου ούκ άνέβη»⁸ πώς είναι δυνατόν να περιγραφούν και να παρασταθούν με τά φτωχά εκφραστικά ανθρώπινα μέσα; Άφου είναι «άρρητα ρήματα, ά ούκ έξον άνθρωπω λαλήσαι»⁹. Ευτυχώς όμως, που ο Κύριος των Δυνάμεων επιτρέπει μερικοί εκλεκτοί Του να έχουν «όπτασίας και αποκαλύψεις» και να «άρπάζονται έως τρίτου ούρανού» και «εις τόν Παράδεισον»¹⁰. «Ός «παθόντες» και όχι «μαθόντες» τά Θεία, από προσωπικές εμπειρίες, μας καταθέτουν μαρτυρίες αυτοί οι Άγιοι άνθρωποι του Θεού, τί μπορεί περίπου να είναι ή «ήτοιμασμένη Βασιλεία από καταβολής κόσμου»¹¹.

Βέβαια οι μαρτυρίες των εκλεκτών του Θεού είναι για μας τούς άναξιούς και άμαρτωλούς μιá ενίσχυση και μιá ενθάρρυνση. Δέν έχουν όμως να μας προσφέρουν τίποτα τó ουσιαστικό, όταν μένουν σ' ένα επίπεδο γνωσιολογικό, χωρίς να έγγίζουν τήν προσωπική μας πείρα και τόν προσωπικό μας άγωνα για τή θεωρία αυτών των αγαθών. Είναι επίκαιρη ή μαρτυρία του άγιου Συμεών του Νέου Θεολόγου: «Παρακαλώ σας, άδελφοί μου, να μη θέλωμεν να μανθάνωμεν με λόγια μοναχά εκείνα τά άνεκδιήγητα αγαθά του Θεού, τó όποϊον είναι άδύνατον και εις εκείνους όπου τά διδά-

σκουν, και εις εκείνους όπου τά ακούουν» ότι ούτε εκείνοι όπου διδάσκουν περί νοητών, και θείων πραγμάτων, ήμπορούν να δώσουν φανεραίς αποδείξεις με παραδείγματα, και να παραστήσουν πραγματικώς τήν αλήθειαν ούτε εκείνοι όπου τά ακούουν, ήμπορούν να μάθουν από τούς λόγους τούς μοναχά τήν ακρίβειαν των λεγομένων. Άλλά πρέπει να αγωνισθώμεν με κόπους, και πόνους πολλούς δια να έλθωμεν εις τήν θεωρίαν αυτών, και να τά καταλάβωμεν με τήν πράξιν, και δοκιμήν, και τότε να διδαχθώμεν, και να φωτισθώμεν εκείθεν και τούς περι των τοιούτων αγαθών λόγους και να δοξασθή ο Θεός έξ ήμάς όπου είμεσθε εις τέτοιαν θείαν κατάστασιν, και δια μέσου τής γνώσεως των τοιούτων να τόν δοξάσωμεν και ήμεεις, και να δοξάση και ήμάς ο Θεός, έν Χριστώ τώ Θεώ ήμϊν, ώ ή δόξα συν τώ Πατρί, και τώ Άγίω Πνεύματι εις τούς αιώνας»¹².

Οι αναφορές στα αγαθά «του μέλλοντος αιώνα» από μέρος των άγιων τής Έκκλησίας μας, δεν γίνονται από μιá ένασχόληση θεωρητική και «επιστημονική». Οι αναφορές τους είναι συγκλονισμοί ζωής και διωματικές καταστάσεις, που επιζητούν να εκφραστούν και να κάνουν «κοινωνούς» και τούς «ελαχίστους άδελφούς του Χριστού»¹³.

Έτσι ο ευαγγελιστής Ιωάννης, ο μύστης των μυστηρίων του Θεού, στην Άποκάλυψή του, μας θεοαιώνει πως ή Βασιλεία του Θεού είναι «ή σκηνή του Θεού μετά των ανθρώπων, και σκηνώσει μετ' αυτών, και αυτοί λαός αυτού έσονται, και αυτός ο Θεός μετ' αυτών έσται, και έξαλείψει απ' αυτών ο Θεός πών δάκρυον από των οφθαλμών αυτών, και ο θάνατος ούκ έσται έτι, ούτε πένθος ούτε κραυγή ούτε πόνος ούκ έσται έτι» όπι τά πρώτα απήλθον»¹⁴. «Οι δούλοι αυτού λατρεύσουσιν αυτώ και θψονται τó πρόσωπον αυτού, και τó όνομα αυτού επί των μετώπων αυτών. Και νύξ ούκ έσται έτι, και ού χρεία λύχνου και φωτός ήλίου, ότι Κύριος ο Θεός φωτιεί αυτούς, και θασιεύσουσιν εις τούς αιώνας των αιώνων»¹⁵. «Όχι πώς ο ούρανός, —μας λέγει ο άγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος— και τά στοιχεία μέλλουν να άπολεσθούν, αλλά ότι μέλλουν να ξαναχωνευθούν, και να ξανακαιουργωθούν, να έλθουν εις καλλιτέραν, και άφθαρτον κατάστασιν... Τοιουτοτρόπως και ο ούρανός, και ή γή, και όλα τά έν αυτῇ, ήγγουν όλη ή κτίσις έχει να ανακαινωσθή, και να έλευθερωθή από τήν δουλείαν τής φθοράς, και αυτά τά στοιχεία μαζί με ήμάς θέλει μετέχουν από τήν λαμπρότητα όπου προέρχεται από τó θεϊον πύρ. Και καθώς ένα άγγελιον χαλκωματένιον παλαιόν, σκουριασμένο και άχρηστον θάνεται από τόν χαλκιαν εις τήν φωτίαν και ξαναχωνεύεται, και γίνεται πάλιν καινούριον. Με τόν ίδιον τρόπον και ή κτίσις, επειδή έπαλαιώθη, και κατεριόλυνθη από τας άμαρτίας μας, θέλει διαλυθή από τόν δημιουργόν Θεόν με φωτίαν, ήγγουν θέλει ξαναχω-

7. Ν. Βασιλειάδου, Τό μυστήριο του θανάτου, έκδ. Άδελ. Θεολόγων «Ο ΣΩΤΗΡ», Άθήναι 1980, σελ. 512.

8. Α' Κορ. 6' 9.

9. Β' Κορ. ιβ' 4.

10. Β' Κορ. ιβ' 2-6.

11. Ματθ. κε' 31.

12. Συμεών του Νέου Θεολόγου, Εύρισκόμενα, Λόγος 66ος, σελ. 341.

13. Ματθ. κε' 40.

14. Άποκ. κα' 1-4.

15. Άποκ. κβ' 3-5.

Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΝΙΚΑΝΟΡΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΕΙΜΗΛΙΟΦΥΛΑΚΕΙΟΝ ΑΥΤΗΣ

3. ΤΟ ΚΑΘΟΛΙΚΟΝ.

Εἰς τὸ κέντρον τοῦ Καλλιστράτου Ὀρους καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ εὐρίσκεται τὸ Καθολικὸν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς. Τοῦτο εἶναι ἀληθινὸν κομφοτέγημα βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, σταυρικοῦ σχήματος. Ἡ διακόσμησις καὶ ἡ ἐν γένει ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ, μαρτυροῦν ἐξαιρετικὸν καὶ σπουδαῖον μεταβυζαντινὸν δημιουργημὰ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀσίου. Κόκκινοι ὀπτόλιθοι εἰς διάφορα μεγέθη καὶ σχήματα, περιζώνουν τὸ κτίσμα, ἐνῶ ὁ τρούλλος μὲ τὰ τοξοτά του παράθυρα, ὀκτώ τὸν ἀριθμὸν, στηρίζεται ἐπὶ τεσσάρων κίονων. Διακοσμητικὴ ὀδοντωτὴ ταινία, ἀποτελουμένη ἀπὸ κόκκινα βυζαντινὰ τοῦβλα, περιζώνει ὀλόκληρον τὸν ναὸν, ὀλίγον κάτωθεν τοῦ γείσου τῆς στέγης. Ἡ αὐτὴ διακόσμησις πλαισιώνει καὶ τὰ παράθυρα τοῦ τρούλλου.

Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Ναοῦ εἶναι κατάγραφον ἀγιογραφικῶν βυζαντινῆς τεχνοτροπίας, πιθανῶς ἐκ χειρὸς Φράγκου Κατελάνου (16ος αἰὼν). Μέχρι πρό τιμων ἐτῶν, ἕως τοῦ ἔτους 1962, αἱ ἀνωτέρω ἀγιογραφίαι τοῦ Καθολικοῦ ἦσαν ἄγνωστοι, διότι «χάριν ψυχικῆς των σωτηρίας», ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν συνεχείᾳ, μοναχοί τινες, διὰ νεωτέρων ἐπιζωγραφίσεων εἶχον ἐπικαλύψει τὰς παλαιὰς ἀγιογραφίας, ἕως ὅτου ὁ εἰδικὸς εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ἔργων τέχνης Φώτιος Ζαχαρίου,

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 423 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 13 τεύχους.

ἐξ Ἀθηνῶν, δι' ἐπιπόνων ἐργασιῶν, ἀπεκάλυψε καὶ ἐστερέωσε τὰς πρωτοτύπους ἐπὶ τοῦ τοίχου ἀγιογραφίας τῆς Μονῆς, τῆς περιοχῆς τῆς «τρούλλας» ὅπου, καθὼς φαίνεται, τὰ πρῶτα ἔργα εἶχον ἀπὸ τὴν ὑγρασίαν διαβρωθεῖ καὶ εἰς πλείστα σημεῖα εἶχον καταπέσει καὶ ἀφανισθεῖ. Αἱ νεώτεροι ἀγιογραφίαι, ὡς ἀναγράφεται εἰς τὸ κάτω ἀνατολικὸν τμήμα τοῦ τρούλλου, ἐγένοντο διὰ χειρὸς Μανουὴλ Ζωγράφου. Ἡ σχετικὴ ἐπιγραφή ἔχει ὡς ἐξῆς: «Δι' ἐξόδου ἱστορήθη ἡ τρούλλα αὐτὴ καὶ ἐπιδιορθώθη ἡ παλαιὰ ἀγιογραφία αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας παρὰ τοῦ φιλοκάλλου ὀσιωτάτου Γερασίμου Μοναχοῦ εἰς ψυχικὴν σωτηρίαν 1869 Ὀκτωβρίου, Μανουὴλ Ζωγράφου ἐκ Σελίτζης». Ἐτέρα ἐπιγραφή, εὑρισκομένη εἰς μικρὸν παράθυρον ἐπὶ τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ Ναοῦ, μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι τὸ ἔτος 1889, ἦτοι μετὰ παρέλευσιν εἰκοσαετίας ἀπὸ τὴν πρώτην ἐπιζωγραφίαν, ἐστολίσθη ὁ ναὸς ἐν ἐκτάσει διὰ νεωτέρων εἰκονογραφικῶν, ἔχει δὲ ὡς κάτωθι: «Ἡ Ἀγιογραφία τοῦ Θεοῦ ναοῦ τῆς Ἱερᾶς ταύτης Μονῆς ἐγένετο δι' ἐξόδων τῶν ὀσιωτάτων μοναχῶν Διονυσίου καὶ Νικοδήμου χαρίεν ψυχικῆς των σωτηρίας 1889. Ἔργον Κ. Χατζηνότα, ζωγράφου ἐκ Ναούσης».

Τὸ ἱερὸν δῆμα, χωρίζεται ἀπὸ τὸν κυρίως ναὸν μὲ ξυλόγλυπτον τέμπλον. Εἶναι περίτεχρον, ἐπιχρυσωμένον, μὲ ποικίλας παραστάσεις γεγονότων τῆς Ἀγίας Γραφῆς (λ.χ. ἡ προσφορὰ εἰς τὸν Ἀδάμ τοῦ μήλου ὑπὸ

γευθῆ καὶ θέλει γένει καινούρια, καὶ λαμπρότερα ἀσυγκρίτως ἀπὸ αὐτὴν ὅπου φαίνεται τώρα... Μάθε δὲ καὶ τί λογῆς θέλει εἶναι ἐκείνη ἢ λαμπρότης τῆς κτίσεως. Διατί, ὅταν ἀνακαινισθῆ, δὲν θέλει γένη πάλιν τοιαύτη, ὅ,τι λογῆς ἦτον, ὅταν ἐκτίσθη εἰς τὴν ἀρχὴν, μὴ γένοιτο... ἀλλὰ τοιουτοτρόπως θέλει γένη διὰ προσταγῆς Θεοῦ, καὶ ὅλη ἡ κτίσις, ὅχι ὅ,τι λογῆς ἦτον, ὅταν ἐκτίσθη ὕλική, καὶ αἰσθητή, ἀλλὰ θέλει μετατραπῆ εἰς τὴν κοινήν ἀνάστασιν, καὶ θέλει γένη ἓνα κατοικητήριον αἴθρον, καὶ πνευματικόν, καὶ ἀνώτερον ἀπὸ κάθε αἰσθητικῆς καὶ καθὼς λέγει ὁ Ἄπ. Παῦλος: «ὅτι πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα, ἐν ἀτόμῳ, ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ». Ἔτσι καὶ ἡ κτίσις ὅλη ἀφ' οὗ καυθῆ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ πῦρ, θέλει ἀλλοιωθῆ¹⁶.

Καὶ εἰς αὐτὸν τὸν «καινὸν οὐρανὸν καὶ τὴν καινὴν γῆν»¹⁷, ὅπως μᾶς λέγει ὁ ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, θὰ ἔχουν θέση ὅλοι οἱ ἄνθρωποι μὲ ὀρισμένες προϋποθέσεις: «καὶ εἰς τοὺς πιστοὺς, καὶ εἰς τοὺς ἀπίστους, καὶ εἰς τοὺς δικαίους, καὶ εἰς τοὺς ἀδίκους, καὶ εἰς τοὺς ἀπαθεῖς, καὶ εἰς τοὺς ἐμπαθεῖς, καὶ εἰς τοὺς εὐσε-

βεῖς, καὶ εἰς τοὺς μοναχοὺς καὶ εἰς τοὺς κοσμικοὺς, καὶ εἰς τοὺς σοφοὺς καὶ εἰς τοὺς ἰδιώτας, καὶ εἰς τοὺς ὑγιεῖς καὶ εἰς τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ εἰς τοὺς νέους καὶ εἰς τοὺς γέροντες, καὶ πρὸ θανάτου αὐτῶν δύνανται ὅλοι, ἐὰν θελήσωσι, νὰ γένωσι καλοὶ, καὶ τῆς Βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἄξιοι. Εἰ δὲ μὴ τὸ πταίσμα εἶναι ἰδικόν τους, ἐπειδὴ δὲν θέλουν νὰ ὑποταχθῶσι εἰς τὰ θεῖα παραγγέλματα, νὰ ἀποστραφῶσι ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας των, νὰ μετανοήσωσι καὶ νὰ διορθωθῶσι. Διατί ὁ Θεὸς δὲν εἶναι προσωπολήπτης, ὥστε ἄλλον μὲν νὰ προσκαλεῖ εἰς τὴν Βασιλείαν, ἄλλον δὲ νὰ ἀποστρέφεται, ἀλλ' ὅλους κρᾶζει: ἐπίσης καὶ θέλει νὰ σωθῆ ἅπαν τὸ πλάσμα του, καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν: ὅμως αὐτοὶ μὴ θέλοντες νὰ τοῦ ὑπακούσωσι κολάζονται. Λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι ἀφ' ἑαυτῶν γίνονται, ἄλλοι μὲν ἀσεβεῖς, ἄλλοι δὲ παράνομοι, ἄλλοι χριστιανοί, ἄλλοι θεοφιλεῖς, ἄλλοι ἐγκρατεῖς καὶ ἄλλοι καθὼς θελήσωσι»¹⁸.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

16. Λόγος 45ος, σελ. 212-213.

17. Ἀποκ. κx' 1.

18. Λόγος Α', σελ. 2.

τῆς Εὔας, ἡ ἐκδιώξις των ἐκ τοῦ παραδείσου κ.ἄ.). Τὸ ὕψος τοῦ τέμπλου χάνεται εἰς τοὺς τοξοτούς θόλους τοῦ Ναοῦ. Εἶναι νεότερον ἔργον, τοῦ 19ου αἰῶνος, μετὰ τὴν καταστροφὴν, προφανῶς, τοῦ παλαιοῦ, καθὼς περὶ τούτου μᾶς πληροφορεῖ σχετικὴ χρονολογία τοῦ 1890, ἄνωθεν τῆς εἰσόδου τῆς Ὁραίας Πύλης, ἀνάγλυφος, ἔνθα δι' ἐρυθρῶν γραμμιάτων ἐπὶ τῆς χρυσομένῃς ἐπιφανείας ἀναγράφεται: «Διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδων τοῦ (ὁσιωτάτου Κυρίου) Ἀνατολίου Μοναχοῦ». Ὁκτώ ξυλόγλυπτοι κίονες κεκοσμημένοι δι' ἀνθέων καὶ κλάδων μετὰ πτηνῶν, ὑποδιαίρουσιν τοῦτο εἰς ἴσα μέρη καὶ ὑποβαστάζουσι τὸ ἐπάνω τμήμα ὅπου ὁ χορὸς τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων μετὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἱεροῦ Μανδηλίου εἰς τὸ μέσον. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ τέμπλου καὶ ἐπὶ τῶν κεφαλῶν δρακοντοειδῶν ὄψεων, ὑποβαστάζεται ὁ Ἐσταυρωμένος ἀπὸ τὴν Θεοτόκου Μαρίαν καὶ τὸν Ἰωάννην, τὸν μαθητὴν τῆς ἀγάπης.

Ἡ ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ Βήματος Ἁγία Τράπεζα καλύπτεται ἀπὸ περίτεχρον ξυλόγλυπτον κιβώριον, ὑποβαστάζομενον ὑπὸ τεσσάρων διακεκοσμημένων κίωνων, ἐπὶ δὲ τῆς λιθίνης πλακῆς αὐτῆς φέρει τὴν ἐπιγραφὴν:

† ΔΗΑ ΣΗΝΔΡΟΜΗΣ ΚΕ ΚΩΠΟΥ
ΦΕΛΟΘΕΟΥ ΗΕΡΟΜΑΝΑΧΟΥ
ΒΙΣΑΡΗΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ 1745.

Τὰ δημόθυρα τοῦ τέμπλου εὐρίσκονται τοποθετημένα εἰς τὸ Κεμηλιοφυλάκειον τῆς Μονῆς, διὰ περισοτέραν ἀσφάλειαν.

Ἡ ἐπὶ τοῦ τέμπλου εἰκὼν τοῦ Κυρίου εἶναι διαστάσεων 1,10X0,78 μ. Εἰς τὸ κάτωθεν μέρος αὐτῆς σῶζεται ἡ ἐπιγραφὴ: «Ὁ τέμπλος μετ' ἀμφοτέρων τῶν εἰκόνων (τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου) γεγόνασι διὰ δαπάνης τοῦ Ἀνατολίου Μοναχοῦ καὶ διὰ χειρὸς Κωνσταντίνου Χατζηνότα Ζωγράφου 1898». Εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς εἰκόνος καὶ εἰς τὰ ἄκρα αὐτῆς, εἰς στάσιν δεήσεως εὐρίσκονται οἱ Ἀρχάγγελοι Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ. Ἐπὶ τῆς εὐλογούσης δεξιᾶς χειρὸς τοῦ Κυρίου, ἡ ὁποία καλύπτεται δι' ἀργυρᾶς πλακῆς, εἶναι γεγραμμένα τὰ ἀρχικά «Η.Σ.Γ. 1916»^δ.

Ἡ ἱερὰ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου Βρεφοκρατούσης, εἶναι διαστάσεων 1,10X0,78 μ. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Παιδίου καὶ αἱ χεῖραι αὐτοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου καλύπτονται δι' ἀργυρῶν καταγράφων πλακῶν. Κάτωθεν τῆς σιαγόνης τῆς Θεοτόκου ἀργυρᾶ ἐπιφάνεια μετὰ σταυροῦ φέρει τὴν ἐπιγραφὴν: «1916 ὁ ἐν Μοναχοῖς ἐλάχιστος Ἱεροφάλης Ἡσαΐας Συμεῶν Γεσιόγλου ἐκ Περμάτων Μ. Ἀσίας». Ἐπὶ τοῦ ἐγκολπίου σταυροῦ εἶναι χαραγμένα τὰ ἀρχικά Η.Σ.Γ. Ὅπως ἐπὶ τῆς εἰκόνος τῆς Θεοτόκου, τὸ ἴδιον καὶ ἐδῶ ἐπαναλαμβάνονται αἱ ἀρχαγγελικαὶ μορφαὶ εἰς στάσιν δεήσεως. Ἐπὶ τῆς βάσεως τῆς

εἰκόνος ἡ πληροφορία «Διὰ χειρὸς Κωστάκη Χ' νότα Ζωγράφου».

Ἡ εἰκὼν τοῦ Τιμίου Προδρόμου, διαστάσεων 1,10X0,70 μ., εἶναι ἄκρως ἐπιδητικὴ. Αἱ πτέρυγες τοῦ ἀσκητοῦ τῆς ἐρήμου ὑποδηλώνουν τὴν πρὸς τὰ ἄνω πορείαν τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἐπὶ κανίστρου ἀποκειμένη ἀποτιμηθεῖσα Προδρομικὴ κεφαλὴ, ὑποδηλοῖ τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας διὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀρετὴν τὸ ὅποιον πρέπει γὰρ διέπῃ ὅλους τοὺς ἐργάτας τοῦ ἀμπελῶνος τοῦ Κυρίου.

Ἡ εἰκὼν τοῦ Ὁσίου Νικάνωρος εἶναι διαστάσεων 1,10X0,62 μ. Ὁ Ὁσιος διὰ τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ χειρὸς εὐλογεῖ καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς προτάσσει τὸν ὑπ' αὐτοῦ οἰκοδομηθέντα Ναὸν εἰς τιμὴν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ.

Εἰς τὴν θέσιν ἄνωθεν τῆς νοτίας θύρας τοῦ Ἱεροῦ Βήματος ὑπάρχει ἡ εἰκὼν τῆς Θεῆς τοῦ Σωτῆρος Μεταμορφώσεως, λίαν ἐκφραστικὴ, καὶ ἔχει διαστάσεις 0,82X0,62 μ.

Ἐπὶ τοῦ ξυλόγλυπτου Δεσποτικοῦ θρόνου εἶναι τοποθετημένη εἰκὼν, παριστώσα τὴν συναξίν τῶν Πατέρων κατὰ τὴν Α' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον. Φέρει τὴν ἐπιγραφὴν: «Ἡ ΕΚ ΤΗΝ' ΘΕΟΦΟΡΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΕΝ ΝΙΚΑΙΑΙ ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΕΙΣΑ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ Α' ΣΥΝΟΔΟΣ». Εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς εἰκόνος ἡ εἰδησις: «Ἡ ΑΓΙΑ ΑΥΤΗ ΕΙΚΩΝ ΓΕΓΟΝΕ ΔΑΠΑΝΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΛΟΓΙΩΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΒΕΝΙΑΜΙΝ ΕΙΣ ΜΗΜΟΣΥΝΟΝ ΑΥΤΟΥ ΧΕΙΡΙ ΔΕ ΧΡΙΣΤΟΥ. ΣΙΑΤΙΣΤΕΩΣ 1894».

Ἐντὸς τοῦ Καθολικοῦ διασώζεται ἐν προσκυνητῶριον μετὰ τοῦ ἀπαιτουμένου σκεπάστρου, ἐν εἶδει κιβωρίου, ὑποβαστάζομενον ἐπὶ τεσσάρων τετραπλεύρων κίωνων ἐχόντων εἰς ἀπάσας αὐτῶν τὰς πλευράς καὶ ἐπιφανείας ἔνθετον ἔλεφαντοστοῦν, εἰς δὲ τὸ μέσον αὐτῶν, ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης, σταυρὸς ἔνθετος. Αἱ τρεῖς πλευραὶ τοῦ προσκυνηταρίου καλύπτονται δι' ἀνθέων ἐπὶ κλάδων, ἐξ ἔλεφαντοστοῦν, ἐξερχομένων ἐκ τῆς βάσεως καὶ ἀπὸ τὸ στόμιον διακοσμητικοῦ ἀμφορέως. Εἰς τὴν μετώπην τοῦ προσκυνηταρίου εὐρίσκειται ἡ ἐπιγραφὴ: «Μεθοδίου Ἠγουμένου, 1773 Νοεμβρίου 25».

Ἐπίσης σῶζονται καὶ δύο ψαλτήρια τῆς αὐτῆς προφανῶς ἐποχῆς καὶ τῆς αὐτῆς ἀνατολίτικης τεχνολογίας, πλουμισμένα ἀπὸ σιντέφι, ὕλικὸν προερχόμενον ἀπὸ εἰδικὸν ὄστρακον θαλάσσης, τὸ μάργαρον.

Ὁ πρὸ τοῦ Καθολικοῦ Νάρθηξ εἶναι προσθήκη μεταγενεστέρα. Ἐπὶ τῶν ἐπιφανειῶν αὐτοῦ, πλὴν τῆς ὀροφῆς, ὑπάρχουν ἀγιογραφίαι. Παρουσιάζουν τὸν Ἄδην καὶ σκηνὰς τῆς Δευτέρας Παρουσίας ἀριστερὰ τῆς εἰσόδου εἰς τὸν κυρίως Ναόν, καὶ δεξιὰ τὴν ζωὴν, τὴν κοίμησιν καὶ τὰ θαύματα τοῦ Ὁσίου, ἐνῶ εἰς τὰ ὑπόλοιπα τῶν ἐπιφανειῶν ὑπάρχουν Ἱεράρχαι δόξωμοι. Εἶναι ἔργα ἱστορημένα κατὰ τὸ ἔτος 1835 «διὰ χειρὸς Γεωργίου Ζωγράφου ἐκ Σελίτσης», τῆς σημερινῆς κομισπόλεως Ἐράτυρα, τῆς Ἐπαρχίας Σιατίτσης.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Γρεβενῶν ΣΕΡΓΙΟΣ

δ. Πρόκειται περὶ τοῦ μοναχοῦ Ἡσαΐου Συμεῶνος Γεσιόγλου, συνοδοῦ τοῦ ἐθνομάρτυρος Μητροπολίτου Γρεβενῶν Αἰμιλιανοῦ, καταγομένου ἐκ Περμάτων Μ. Ἀσίας.

ΤΟ ΚΛΗΡΙΚΟΛΑΪΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ Ι. ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΘΥΑΤΕΙΡΩΝ ΚΑΙ Μ. ΒΡΕΤΑΝΝΙΑΣ*

Κατά τὸ Κληρικολαϊκὸ Συνέδριο τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Θυατείρων ἐλήφθησαν ἀξιόλογες ἀποφάσεις. Ἔτσι ἐπὶ τῶν προτάσεων, ποὺ ἔγιναν ἀπ' τὸν Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπο Θυατείρων κ. Μεθόδιο κατὰ τὸ τέλος τῆς εἰσαγωγικῆς ἐκτενοῦς ὁμιλίας του, ἀποφασίσθηκε ὁμοφώνως:

1. Νὰ ἀποσταλῆ μῆνυμα σεβασμοῦ καὶ ἀφοσιώσεως τοῦ πληρώματος τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Θυατείρων πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ πρὸς τὴν Α.Θ.Π τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη κ. Δημήτριο.

2. Νὰ ἐκφρασθῆ ἡ εὐγνωμοσύνη τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Θυατείρων πρὸς τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεὶμ καὶ πρὸς τὴν Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γιὰ τὴ μετ' ἀποδοχῶν ἀπόσπασι στὴ Μεγάλη Βρεταννία ἱκανοῦ ἀριθμοῦ Κληρικῶν ἐξ Ἑλλάδος.

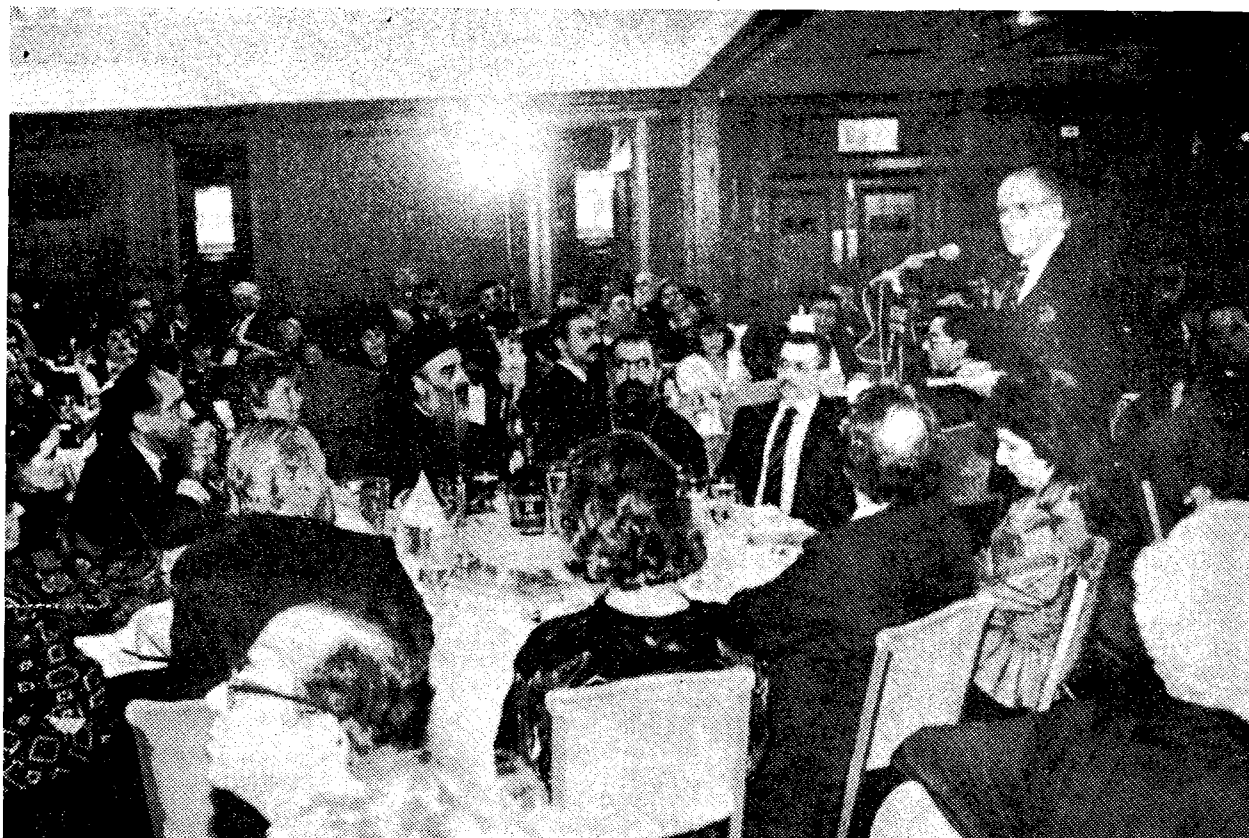
* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 436 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 13 τεύχους.

3. Νὰ ἐκφρασθῆ ἡ εὐγνωμοσύνη τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Θυατείρων πρὸς τὸν Ἐξοχώτατον Ἰπτατον Ἀρμοστή τῆς Κύπρου στὸ Λονδίνο κ. Τ. Παναγίδη, πρὸς τὸν Ἐξοχώτατο Πρέσβυ τῆς Ἑλλάδος στὸ Δουβλίνο κ. Π. Τσοῦνη καὶ πρὸς τὸν Γενικὸ Πρόξενο τῆς Ἑλλάδος στὸ Λονδίνο κ. Ἀπόστολο Ἀννίνο γιὰ τὶς ἀοκνες προσπάθειές τους γιὰ τὴν πρόοδο τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ὁμογενείας στὴ Μεγάλη Βρεταννία καὶ Ἴρλανδία.

4. Νὰ ἐκφράσῃ τὸ Συνέδριο τὶς εὐχαριστίες του πρὸς τὸν Παροικιακὸ Τύπο γιὰ τὴ συμπαράστασί του πρὸς τὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας.

5. Νὰ γίνῃ σύστασις στὶς Κοινότητες νὰ ἀναπτύξουν τὸ αἶσθημα τῆς ἀλληλοβοηθείας μεταξὺ των.

6. Νὰ ἐκφρασθῆ ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ Συνεδρίου πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Καντουαρίας Δρα Robert Runcie καὶ γενικὰ πρὸς τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας γιὰ τὶς παρεχόμενες διευκολύνσεις πρὸς τὴν Ἀρχιε-

Ὁ Πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος στὸ Λονδίνο κ. Στ. Σταθάτος ὁμιλῶν κατὰ τὴν παγκοινοτικὴ συνεστίασι.

πισκοπή, στην καθ' οιονδήποτε τρόπον άγορά ή απόκτησι ιδιοκτητών χώρων λατρείας και παιδείας.

7. Παρομοία εύγνωμοσύνη νά έκφρασθή και πρὸς τοὺς Trustees τῆς Catholic and Apostolic Church διὰ παρόμοιες εύεργεσίες πρὸς τὴν Ἀρχιεπισκοπή Θουατείρων.

8. Νά έκφρασθοῦν ἐπίσης οἱ εύχαριστίες τοῦ Κληρικολαϊκοῦ Συνεδρίου πρὸς τοὺς Trustees τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον τους ὑπὲρ αὐτῆς.

Μετὰ τις εἰσηγήσεις τῶν κ. κ. Νικολαΐδη και Ἀραπιδιώτη, πού έγιναν τὸ απόγευμα, μετὰ τὸ γεῦμα πού προσεφέρθη στοὺς συνέδρους ἀπὸ τὸ Ἐπιτροπᾶτο τοῦ Καθεδρικοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, έγινε διεξοδική συζήτηση και ἐλήφθησαν οἱ ἐξῆς ἀποφάσεις.

1. Νά γίνει σύσταση πρὸς τις Κοινότητες πού δὲν ἔχουν ἀκόμη ἀποκτήσει ἰδιόκτητα κτίρια γιὰ τὰ σχολεῖα των, νά ἀποκτήσουν.

2. Νά έκφρασθῆ ἡ εύγνωμοσύνη τοῦ Συνεδρίου πρὸς τοὺς φορεῖς τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας στὴ Μεγάλη Βρεταννία, στὴν ὁποία νά έκφράζεται ἡ ἐλπίδα συνεχίσεως τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτοῦ σὲ συνεργασία μετὰ τὴν Ἐκκλησία και ἰδιαίτερα μετὰ τοὺς τοπικοὺς ἐκκλησιαστικοὺς παράγοντες.

3. Νά ἀποσταλῆ ἀνάλογη ἐπιστολή ἐκ μέρους τοῦ Συνεδρίου πρὸς τὰ τοπικά δημαρχικά Συμβούλια μετὰ ἀπώτερο σκοπὸ τὴν ἐνίσχυσι τῶν, στὴν περιορῆ ἐκάστου τούτων, κοινοτικῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων.

4. Νά έκφρασθῆ ἡ εύχὴ ὅπως, ἡ Ἑλληνικὴ Κυπριακὴ Ἀδελφότης, τὸ Trust τοῦ St. Nicholas Greek Orthodox Educational Centre, τὸ Hellenic Foundation, τὸ Foundation for Hellenism in Great Britain, τὸ Λύκειον Ἑλληνίδων, ἡ Ἑλληνικὴ Ἐταιρεία Λονδίνου και τὸ Greek Shipping Co-operation Committee, διαδραματίσουν πιὸ ἐνεργὸ ρόλο στὸ ὑπὸ τῶν Κοινοτήτων πραγματοποιούμενο ἐκπαιδευτικὸ ἔργο.

5. Νά έκφρασθῆ ἡ εύγνωμοσύνη τοῦ Συνεδρίου πρὸς τις Κυβερνήσεις τῆς Ἑλλάδος και τῆς Κύπρου γιὰ τὴν ἀποστολὴ στὰ σχολεῖα τοῦ Συστήματος τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς διδασκάλων και βιβλίων.

6. Νά έκφρασθῆ ἡ εύγνωμοσύνη τοῦ Συνεδρίου πρὸς τοὺς Μεγάλους Εὐεργέτας τῆς Παιδείας στὴ Μεγάλη Βρεταννία.

Στὴ συνέχεια ἐξελέγησαν οἱ ἐπόμενες Ἐπιτροπές:

1. Ἐπιτροπὴ πού θὰ μελετήσῃ τὸ θέμα τῆς διευρύνσεως τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Φορέα.

2. Ἐπιτροπὴ πού θὰ προπαρασκευάσῃ και θὰ ὀργανώσει τὸ ἐπόμενο Κληρικολαϊκὸ Συνέδριο.

3. Ἐπιτροπὴ γιὰ τὴν σύνθεση τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ Συμβουλίου.

4. Ἐπιτροπὴ συντάξεως σχεδίου νέου Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Θουατείρων.

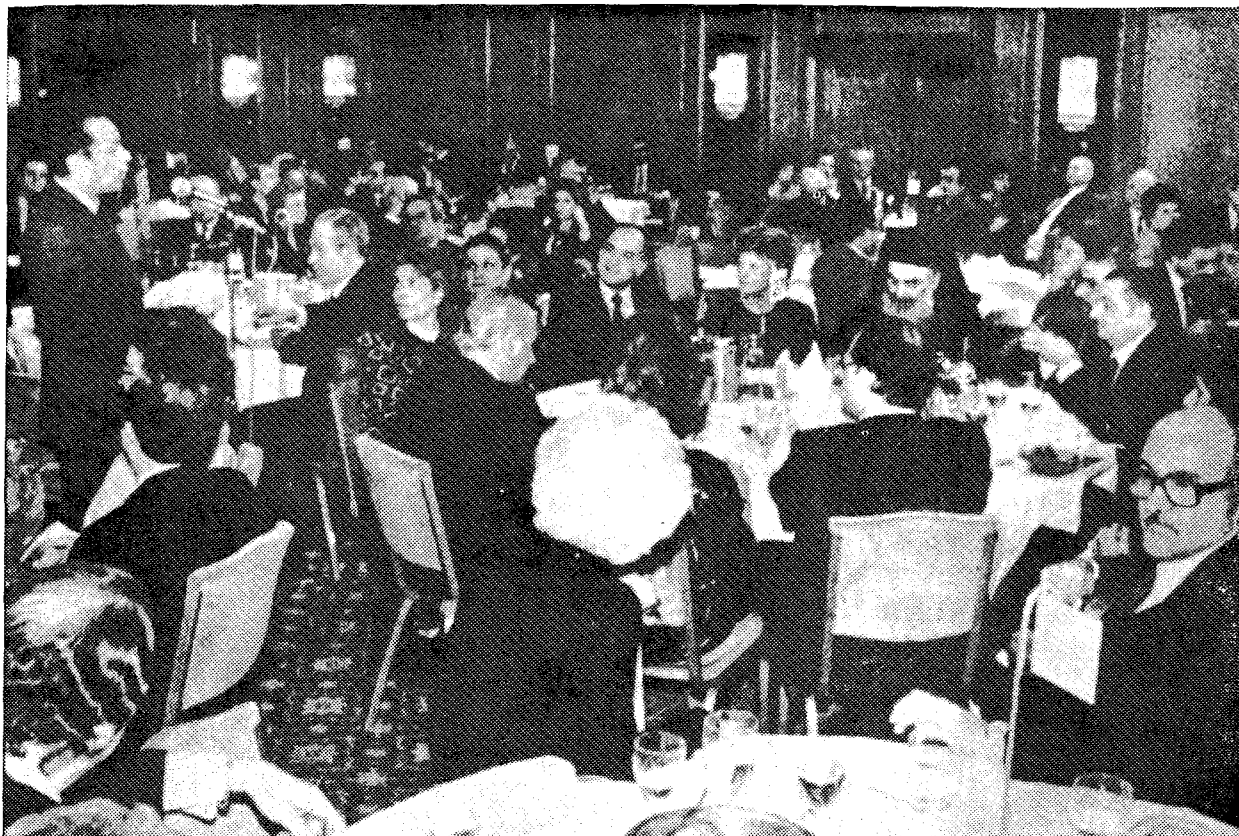
5. Ὑποεπιτροπὴ γιὰ τὴν σύσταση Σεμιναρίου Δασκάλων και Ἱερέων πού θὰ δύναται νά ἐξελιχθεῖ σὲ Denominational School.

Τις συνεδριάσεις διηύθυνε ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Θουατείρων βοηθούμενος ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τοῦ Συνδέσμου Ἑλληνορθόδοξων Κοινοτήτων Μεγάλης Βρεταννίας κ. Ν. Ι. Χατζηπατέρα, τὸν Ἀντιπρόεδρο τοῦ Συνδέσμου κ. Ε. Εὐγενίου, τὸν Πρόεδρο τῆς Ἑλληνικῆς Κυπριακῆς Ἀδελφότητος Δρα Ὀμηρο Χαπίτη και τὸν Πρόεδρο τῶν Ἑλλήνων Ἐφοπλιστῶν Λονδίνου κ. Ι. Α. Χατζηπατέρα.

Τὴν ἐπομένη ἡμέρα, Κυριακὴ 2 Φεβρουαρίου 1986, ἐτελέσθη ἡ θεία Λειτουργία στὸν Καθεδρικό Ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὴν ὁποία παρηκολούθησαν ὁ Πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ὑπατος Ἀρμοστής τῆς Κύπρου, ὁ Γεν. Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος, ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν και ἡ Κυρία Ε. Θεοδώρου και ὁ ἔγκριτος δημοσιογράφος και ἡ κυρία Σπ. Ἀλεξίου. Τὴν θεία Λειτουργία ἐτέλεσε ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος κ. Μεθόδιος, πού μίλησε γιὰ τὸ ποιμαντορικὸ ἰδεῶδες τοῦ Μεγάλου Βασιλείου.

Τὸ βράδυ τῆς ἰδίας ἡμέρας στὸ Postman Hotel πραγματοποιήθηκε τὸ μεγάλο Παγκοινοτικὸ Συμπόσιο, στὸ ὁποῖο παρεκάθησαν 448 ὁμογενεῖς, πού ἀντιπροσωπεύουν ὅλα σχεδὸν τὰ σωματεῖα και τις Κοινότητες τῆς Ὀμογενείας, μετὰ ἐπικεφαλῆς τὸ Ἐπιτροπᾶτον τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἐπὶ πλέον παρέστησαν ἀντιπροσωπεῖες τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἐμπορικῆς Τραπεζῆς Ἑγγύς Ἀνατολῆς, τῆς Τραπεζῆς τῆς Κύπρου και τῆς Λαϊκῆς Τραπεζῆς τῆς Κύπρου. Στὸ Συμπόσιο κυριάρχησαν τὰ συνθήματα τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου κ. Μεθόδου: Ἐν ὀ τ η τ α σ τ ἠ ν Ὀ ρ θ ο δ ο ξ ῖ α. Ἐν ὀ τ η τ α σ τ ἠ ν Ὀ μ ο γ ε ν ε ῖ α. Ἐν ὀ τ η τ α γ ῖ α τ ἠ ν Π α ἰ δ ε ῖ α. Ἐν ὀ τ η τ α γ ῖ α τ ἠ ν Π α τ ρ ῖ δ α. Ἐν ὀ τ η τ α γ ῖ α τὸ μέλλον τῆς Ἐκκλησίας μας και τοῦ Γένους μας στὴν Μεγάλη Βρεταννία. Στὸ Συμπόσιο μίλησαν κατὰ σειράν: Ὁ Πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου Ἑλληνορθόδοξων Κοινοτήτων, ὁ Πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ὑπατος Ἀρμοστής τῆς Κύπρου, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Κυπριακῆς Ἀδελφότητος και Πρόεδρος τῆς Παγκοσμίου Ἐνώσεως Ἀποδήμων Κυπρίων, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐταιρείας Λονδίνου και Πρόεδρος τῶν ἐν Λονδίῳ Ἑλλήνων Ἐφοπλιστῶν, ὁ ἐκπρόσωπος τῆς ἐν Λονδίῳ Ἀντιοχειανῆς Ὀρθόδοξου Κοινότητος, ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἰδρύματος διὰ τὸν Ἑλληνισμόν Μεγάλης Βρεταννίας και Ἰρλανδίας, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐταιρείας Ἑλλήνων Ἐπιστημόνων Μεγάλης Βρεταννίας, ἡ Πρόεδρος τοῦ Λυκείου Ἑλληνίδων Λονδίνου, ἡ Πρόεδρος τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς Πολιτισμοῦ και Νεολαίας, ὁ Πρόεδρος τοῦ Δημοκρατικοῦ Συναγερμοῦ Μεγάλης Βρεταννίας, ὁ Πρόεδρος τοῦ Δημοκρατικοῦ Κόμματος Μεγάλης Βρεταννίας και τέλος ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος κ. Μεθόδιος.

Στὴν συνέχεια δημοσιεύομε τις ὀμιλίες, τῶν ὀποίων τὰ κείμενα περιῆλθαν στὰ χέρια μας:

Ο Πρόεδρος του Foundation for Hellenism in Great Britain κ. Ίάκωβος Τσουνής όμιλών κατά την παγκοινοτική συνεστίασι.

Ο Πρόεδρος της Ελλάδος στο Λονδίνο κ. Σ. Σταθάτος κατά την προσφώνησί του στην Παγκοινοτική Συνεστίασι των Έλληνορθοδόξων Κοινοτήτων της Μ. Βρεταννίας είπε τα εξής:

«Αισθάνομαι ιδιαίτερη χαρά πού σάν εκπρόσωπος της Ελλάδος, μου δίνεται σήμερα ή εύκαιρία να μετάσχω της αδελφικής αυτής συνεστίασης και να σάς απευθύνω λίγα λόγια.

Η χαρά μου είναι ακόμη μεγαλύτερη γιατί απευθύνομαι συγχρόνως σε εκπροσώπους τόσο της έλλαδικής όσο και της έλληνοκυπριακής όμογένειας. Και ήθελα στην άρχή της σύντομης αυτής προσλαλιάς μου να διαβεβαιώσω τους Κύπριους αδελφούς για την αδιάπτωτη, τή θεομή, τήν άνυποχώρητη συμπαράσταση του έλληνικού λαού και της Κυβέρονησής του στο δικαιο άγώνα τους. Ο Προθνπονογός της Ελλάδος έχει επανειλημμένα και επίσημα διακηρύξει ότι ή Ελλάδα, συμπαρατασόμενη με τή Κύπρο, δέν πρόκειται να δεχθεί λύση όσο οι όρδες του Άττίλα θά εξακολουθούν να καταπατούν και να μολύνουν με τήν παρουσία τους τά κυπριακά χόματα.

Και στο σημείο αυτό άς μου επιτραπεί να προσθέσω υπό τήν ιδιότητα πού μόλις πού μηνός ακόμη είχα, του Πολιτικού Διευθυντή άρμοδιον για τó Κυπριακό, ότι ή Διπλωματική Ύπηρεσία της Ελλάδας,

σε στενή συνεργασία με τή Διπλωματική Ύπηρεσία της Κύπρου, παραμένει στρατευμένη με κύριο σκοπό και επιδίωξη τήν ύποστήριξη των δικαιων και άναπαλλοτριώτων δικαιωμάτων των Κυπρίων αδελφών μας. Στο στίβο του σημερινού διπλωματικού άγώνα πού δίνουμε δέν πρόκειται να καταθέσουμε τά όπλα προτού ή κυπριακή ύπόθεση, βρει τή δικαίωσή της.

Σε χθεσινό χαιρετισμό πού είχα τήν τιμή ν' απευθύνω στους άξιότιμους συνέδρους του Κληρικο-λαϊκού, του όποιον ή σύγκληση όφείλεται στις δημιουργικές πρωτοβουλίες του Άρχιεπισκόπου, εξέφρασα τήν εύχή της πλήρους ενοδώσεως των εργασιών του για τó καλό όλόκληρης της μείζονος όμογένειας.

Σήμερα μπορούμε να πούμε ότι οι προσδοκίες μας δέν διαφείθηκαν άφού τó Κληρικολαϊκό έθεσε όρισμένες βάσεις για τή μελλοντική πορεία της όμογένειας, ειδικότερα δέ στον τομέα της Παιδείας. Και όταν λέμε Παιδεία έννοούμε τήν έπιβολή του πνεύματος πάνω στην ύλη, του λόγου πάνω στο άλογο. Παιδεία είναι ή έλευθερία του πνεύματος και ό όρός προς τή πολιτική έλευθερία.

Ο βαθός και άρρηκτος δεσμός παιδείας και έλευθερίας, είναι εκείνος πού διέσωσε τή συνείδηση

της ιστορικής μας συνέχειας και οδήγησε στη δημιουργία της σύγχρονης Ελλάδας.

Και στον τομέα αυτό της Παιδείας, η Έκκλησία υπήρξε στα μαύρα χρόνια της σκλαβιάς ο κυριότερος, θά έλεγα ο μοναδικός φορέας. Άλλά και σήμερα η Έκκλησία έχει σημαντικό ρόλο να παίξει, μαζί, βέβαια, με την Πολιτεία που έχει την ύστατη επί του προκειμένου ευθύνη. Γι' αυτό και το ένεργό ενδιαφέρον μας για τα όσα συντελούνται.

Άγαπητοί φίλοι.

Ύπάρξαμε πάντοτε ένας λαός, λιγιστός σε όριθμό, σ' ένα μικρό χώρο της γής, όπου υπάρχουν από τρεις χιλιάδες χρόνια μόνοι, ανόμοιοι μ' όλους τους γύρω μας. Άπό τους μεγάλους ιστορικά λαούς, ίσως μόνο τους Ιουδαίους να χαρακτηρίζει τέτοια μοναξιά, Η Μοίρα μας στάθηκε φιλόγροη. Μόνο ένα μās δόθηκε με έντυπωσιακή άπλοχεριά: το Πνεύμα. Αυτό ήταν εκείνο που μās επέτρεψε να δημιουργήσουμε πολιτισμό και άξίες που τό φως κανενός άλλου λαού ή φωτεινότητα δεν έχει ξεπεράσει.

Άλλά ο Έλληνισμός δεν έχει μόνο να δείξει αρχαίους ναούς και ερείπια, σύμβολα ενός κόσμου από τον οποίο μās χωρίζουν, χρονικά, αιώνας. Ο Έλληνισμός δεν πρέπει να εμφανίζεται μόνο σαν μιá ρωματική ανάμνηση παρωχημένων εποχών. Μπορεί και πρέπει να καταδείξει πως είναι σε θέση να διαφαντέψει τις ίδιες άξίες της βαρειάς του κληρονομιάς. Δεν άρκει — και είμαι βέβαιος πως όλοι θά συμφωνήσετε — να επικαλούμεθα την πνευματική κληρονομιά των προγόνων μās. Και άς μη λησμονούμε αυτό που έδω και 25 αιώνας ο Πλάτων έλεγε διά του στόματος της Άσπασίας (πως δεν υπάρχει τίποτε τό πιο έπαινεμένο από τό να επικαλείται κανείς άρετές και έπιτεύγματα που δεν είναι δικά του άλλά των προγόνων του). "Αν αυτό ήταν άληθές έδώ και δυόμισυ χιλιάδες χρόνια, πόσο άληθέστερο είναι σήμερα.

Όυτε μπορούμε πια να επικαλούμεθα σαν έλαφροντικό των άδυναμιών μās και των σφαλμάτων μās τα 400 χρόνια της σκλαβιάς. Μετά από 150 και πάνω χρόνια ελεύθερης ζωής δεν είμαστε πια οι έφηβοι που τους καμάρωναν οι φιλέλληνες όλων των λαών. Τώρα πια μπήκαμε στα ώριμα χρόνια. Με την ένταξή μās στην Ε.Ο.Κ. γίναμε οργανικό μέλος της μεγάλης οικονομικής των δημοκρατικών χωρών που άπαρτίζουν την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και άπαιτείται να πορευθούμε με σοβαρότητα, σωφροσύνη και υπευθυνότητα. Οι οίονοι είναι καλοί, άς τους προσέξουμε.

"Αν με τα χαρίσματά μās, που μόνο η παιδεία άξιοποιεί, δουλέψουμε σκληρά σε γή και σε θάλασσα θά μπορούμε και πάλι να καταλάβουμε τη θέση που δικαιωματικά μās ανήκει στον κόσμο αυτό.

Άρκει ν' αποφύγουμε τα σφάλματα του παρελθόντος. Είμαστε ένας μεγάλος λαός και δεν έχουμε περιθώρια για μεγάλα λάθη. Τούτη δέ τη δύσκολη εποχή ούδ' καν για μικρά.

Σεβασμιώτατε,

Παραδοσιακά, "Έθνος και Όρθόδοξος Έκκλησία συνεπορεύθησαν σαν άδελφές δυνάμεις. Και ισχυρές από τό δεσμό αυτό συνεπολέμησαν και συνεκίνησαν.

Με κοινές προσπάθειες άνευρέθησαν και θ' άνευρίσκονται πάντοτε οι πιο πρόσφορες λύσεις. Όχι εύκολες άλλά όρθές λύσεις που ν' άντέχουν στη φθορά του χρόνου.

Ζοφεροί είναι οι καιροί που άντιμετωπίζουμε. Γι αυτό χρειάζεται γενναιοφροσύνη, όμοθυμία και όμοθυμία στο χειρισμό των κοινών. Γιατί όπως λέγει και ο Έδαγγελιστής Ματθαίος στις αιώνιες άλήθειές του (πάσα πόλις ή οικία διαιρωθείσα καθ' εαυτής δεν θέλει σταθεί).

Με τη δύναμη που μās χαρίζει η Πίστη άς προχωρήσουμε σαν παλαίμαχοι συναγωνιστές. λευίται και λαϊκοί, με όλες μās τις δυνάμεις για να διατηρήσουμε άλώβητο τό κάλλος της εθνικής μās φυσιογνωμίας και άναλλοίωτη την ιστορική μās συνείδηση).

Ο Ύπατος Άρμοστής της Κύπρου στο Λονδίνο κ. Τάσος Παναγίδης στην όμιλία του κατά την Παγκοινοτική Συνεστίαση των Έλληνορθόδοξων Κοινοτήτων είπε τα έξης:

"Τό ενδιαφέρον, η πνοή, τό θάρρος, η πίστη και η βαθεία και πολύπλευρη μόρφωση του Σεβασμιωτάτου Αρχιεπισκόπου Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας Δρα Μεθοδίου, με τη συμπαράσταση, άφοσίωση, άγάπη και βοήθεια των επισκόπων, των κληρικών, των δασκάλων και του λαού έκαναν τον έορτασμό των Έλληνικών Γραμμάτων και τό κληρικολαϊκό συνέδριο κολυμβήθρα εθνικής και θρησκευτικής αναβάπτισης, σταθμό μετάδοσης μηνυμάτων άισιοδοξίας για εύίωνο μέλλον και κατακτήσεις σ' όλους εκείνους τους τομείς στους οποίους τό έθνος μās στις ώραιές και μεγάλες στιγμές του έδημιούργησε, έμεγαλούργησε και έδοξάσθη.

Η παρουσία του καθηγητή Έδαγγέλου Θεοδώρου λαμπρώνει τις εκδηλώσεις και η άκτινοβολία που εκπέμπει τό συγγραφικό, παιδαγωγικό, διδακτικό και μορφωτικό έργο του, άποτελεί θερμογόνο ένεργεια και άνεξάντλητη πηγή για προβληματισμό και βαθεία σκέψη για όσα άπασχολούν τον κάθε άνθρωπο, άλλά κυρίως τον γνήσιο άνθρωπο, τον βαθυστόχαστο, τον μελητητή και έρευνητή, που τό νεώτερο δεν δέχεται άπαραίτητα ως καλύτερο σε βάρος του παλαιότερου άπλώς και μόνο για να φαίνεται μοντέρνος και σύγχρονος με τάσεις και πιστεύω άλλότρια των ήθών και έθίμων μās, της ιστορίας και του πολιτισμού μās. Τον άνθρωπο που στέκει όρθιος, υπερασπιστής των ακατάλυτων και σοφών άξιών που μās κληροδότησαν σοφοί και πατέρες της εκκλησίας με τό συγγραφικό τους έργο, ήρωες και μάρτυρες με τη θυσία της ζωής τους, του πολυτιμότερου αγαθού που δώρισε ο Θεός στον άνθρωπο, κληρικοί και λαϊκοί με τό παράδειγμα της χρηστής, αγαθής και καλής ζωής τους. Τον γνήσιο άνθρωπο όπως είναι γαντζωμένος στις πνευματικές άξίες του χριστιανικού και ελληνικού πολιτισμού και

οιζωμένος στα φύτρα του έθνους μας, παρακολουθεί τις τεχνολογικές εξελίξεις και τα ρεύματα του συγχρόνου πολιτισμού, μετέχει στην πραγματικότητα της εποχής του και προοδεύει με το να συνεχίζει, αναγενώνει και εμπλουτίζει την πλούσια πνευματική μας παράδοση.

Η Έκκλησία Θνατείρων και Μεγάλης Βρετανίας αποδεικνύεται κιβωτός άφθορη και άβύβστη των αιώνων αξιών της προγονικής κληρονομίας και φροντίζει να τις μεταλαμπαδεύσει, εμφυσήσει και κληροδοτήσει στις 200.000 Έλληνων της ομογένειας για να διατηρήσουν τη θρησκεία και φυλή τους, τη γλώσσα και τα ήθη τους, την υπερηφάνεια για την ιστορία τους και την έθνική τους καταγωγή. Άγωνίζεται να διατηρήσει άσβηστο μέσα στις ψυχές των Έλλήνων το ανέσπερο φως των Έλληνικών γραμμάτων.

Συνεχίζει το ρόλο που διαδραμάτισαν ο παπās και ο δάσκαλος μέσα στη μακρά και σκοτεινή νύχτα της Τουρκοκρατίας και αντίστέκεται σε κάθε προσπάθεια φανερό ή συγκαλυμμένη, που άποσκοπεί στον έθνικό και πνευματικό άποπροσανατολισμό.

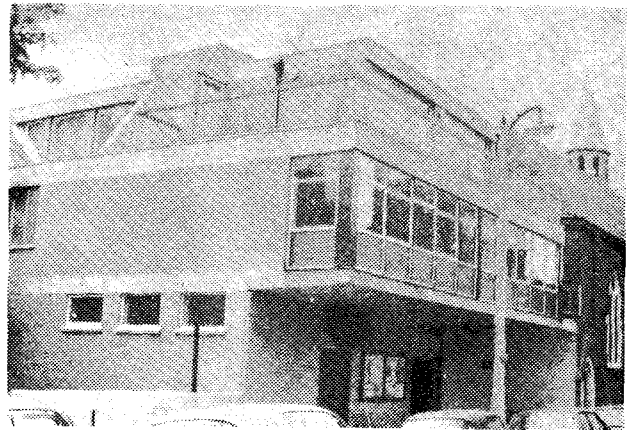
Είναι για τους λόγους αυτούς που ο Πρόεδρος Κυπριανού έκτιμα ιδιαίτερα το επιτελούμενο πνευματικό, έθνικό και κοινωφελές έργο από την Ίερά Άρχιεπισκοπή Θνατείρων και τον Προκαθήμενό της Άρχιεπίσκοπο Δρα Μεθόδιο και εκφράζει δι' έμου εδάρεια και εδχαριστίες.

Το θερμό χαιρετισμό και την αγάπη του μεταφέρω προς όλους σας, μαζί με την προτροπή για ένότητα και αγάπη ανάμεσά μας ως και την κατά δύναμη προσφορά από όλους μας προς όφελος της σκλαβωμένης γής της Κύπρου και του μαοτρικού λαού της.

Ο Πρόεδρος Κυπριανού, σε στενή συνεργασία με την Έλληνική Κυβέρνηση, τον σημαντικότερο, ούσιαστικότερο και ειλκιονέστερο προστάτη των δικαίων μας, αγωνίζεται για λύση δικαη και βιώσιμη. Άγωνίζεται για λύση έθνικά παραδεκτή και όχι ξεπούλημα των ιερών και όσιων μας, της ιστορίας και του πολιτισμού μας. Άγωνίζεται για έπιστοφή των προσφύγων και όχι για μόνιμο ξεριζωμό τους. Έπιμένει για Κύπρο ενιαία και άδιαίρετη, ένα πραγματικά όμόσπονδο κράτος, όχι όμως συνομοσπονδία με διαιρετικά στοιχεία, με στρατούς κατοχής και έποίκους, ανεξάρτητη Κύπρο με διεθνείς έγγυήσεις για δλόκληρο το λαό και τα δικαιώματά του.

Η Κύπρος ανήκει στο λαό της γιατί έχει ιστορία και πνευματικά επιτεύγματα που δεν ξεχνιούνται και που μās κράτησαν ζωντανούς, άκέραιους και άτόφιους στο πολύχρονο, δύσκολο και πολυτάραχο ταξείδι μας δια μέσου λογής λογής συμπληγάδων. Γαντζωμένοι στη θρησκεία και τις πνευματικές αξίες της φυλής μας, την έκκλησία και την παιδεία, είναι βέβαιο ότι θα διατηρήσουμε τον έθνικό και πνευματικό προσανατολισμό μας και δεν θα αφήσουμε την ήττοπάθεια και τη μοιρολατρεία να μās κυριεύσουν.

Σε ιστορικά κρίσιμες και δύσκολες στιγμές σαν αυτές που περνά ο Κυπριακός Έλληνισμός από το 1974, το χρόνο της εισβολής και κατοχής, ή πνευμα-

Το κτιριακό συγκρότημα του σχολείου δίπλα στον Ιερό Καθεδρικό Ναό του Άποστόλου Άνδρέα του Πρωτοκλήτου.

τική και ψυχική θωράκιση του λαού αποτελούν έφοδια άπαραίτητα για φυσική και έθνική επιβίωση. Και τα έφοδια αυτά μόνο ή έκκλησία και ή όρθη παιδεία μπορούν να δώσουν και εμφυσήσουν στη νεολαία και να κρατήσουν δλόκληρο το λαό σε έργοήγορη και επαγούνηση, άκοίμητους και άλύγιτους φρουρούς της Άνεξαρτησίας και κυριαρχίας της Κύπρου, της έλευθερίας και δημοκρατίας για δλόκληρο τον Κυπριακό λαό, της πίστης ότι τα στρατεύματα κατοχής θα φύγουν, άκούραστους ειρηνικούς στρατιώτες άντοχής, έπιμονής και έμμονής για έπιστοφή των προσφύγων στα σκλαβωμένα χωριά, τις πόλεις τους, όπου είναι ιερά και βωμοί των πατέρων τους και όπου είναι θαμένοι πρόγονοί τους.

Η Κύπρος ανήκει στο λαό της, και είμαστε πάντοτε έτοιμοι για έντιμη συμφωνία με τους Τουρκοκυπρίους, δεν είμαστε όμως έτοιμοι ούτε σήμερα ούτε και αύριο να δεχτούμε τους όρους του εισβολέα και κατακτητή, του Άττίλα και των έποίκων.

Έχουμε ύποχρέωση, δλόκληρος ο Έλληνισμός, να ενόσουμε τις δυνάμεις μας για να παραδώσουμε άκέραιη Κύπρο προς τους απογόνους μας, στολισμένη με τις πνευματικές αξίες του έθνους μας και θωρακισμένη με τις άρετές που ή έκκλησία και όρθη παιδεία εμφυσούν.

Σεβασμιώτατε,

Κλήρος και λαός, άρχόμενοι και άρχοντες ως μη ξεχνούμε την ιστορική πραγματικότητα ότι οι Έλληνικές έστιές της διασποράς σε δύσκολες στιγμές για το έθνος διεφύλαξαν το Έλληνικό πνεύμα και πολλές φορές πιστοποιήθηκε σ' όλη τη θαυματουργή διάστασή της, ή τεράστια συμβολή του Έλληνισμού της περιφέρειας στη συντήρηση, συνέχιση και διαώνιση των άρετών εκείνων που συνιστούν την αιώνητητα της φυλής μας. Βαρύ και δύσκολο το έργο όλων μας.

Υπάρχει πεδίο άγώνα.

Δεν ύπάρχουν κερκίδες για θεατές και κριτές.

Ζητούνται άθλητές και αγωνιστές.

Όσοι πιστοί προσέλλετε).

(Συνεχίζεται)

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΙ Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΣΥΓΓΕΝΕΙΑ*

Σεβασμιώτατε εκπρόσωπε τῆς Αὐτῆς Μακαριότητος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κυρίου Σεραφεῖμ, Μητροπολίτα Μεσογαίας καὶ Λαυρεωτικῆς κ. Ἀγαθόνικε,

Σεβασμιώτατοι καὶ Θεοφιλέστατοι Ἀρχιερεῖς, Ἀγαπητοὶ Συμπρεσβύτεροι καὶ Διάκονοι, Ἐντιμότητε εκπρόσωπε τῆς Κυβερνήσεως κύριε Ὑφυπουργέ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων,

Κύριε Νομάρχα,

Κύριε Δήμαρχε,

Κύριοι Ἐκπρόσωποι τῶν Πολιτικῶν, Στρατιωτικῶν καὶ Ἀστυνομικῶν Ἀρχῶν καὶ τῶν Ἀνωτάτων Ἐκπαιδευτικῶν Ἰδρυμάτων,

Εὐλογημένοι Ἀθηναῖοι,

Εἰς τὰς Ἀθήνας «τὰς χρυσᾶς... καὶ τῶν καλῶν προξένους»¹ στὴν πόλι αὐτῆ τοῦ λόγου καὶ τῆς σοφίας, ἦλθε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος σὲ μιὰ ἐποχὴ ποῦ αὐτὴ ζοῦσε τὴν παρακμὴ τῆς. Καὶ σ' αὐτὸ τὸ βράχο, ἐπιτελέστηκε τὸ τοιμηρότερο ἐγχείρημα, ἐξ ὧν ἔχουν συμβεῖ στὰ χρονικὰ τῆς χριστιανικῆς Ἱεραποστολῆς. Ἀπ' αὐτὸν τὸν σιωπηλὸ καὶ ψυχρὸ βράχο, ποῦταν ἡ ἀκρόπολις τῆς εἰδωλολατρίας, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μίλησε στοὺς Ἀθηναῖους καὶ «εὐηγγελίζετο αὐτοῖς» τὸν «Ἰησοῦν καὶ τὴν ἀνάστασιν»². Ἀπ' αὐτὸν τὸν αἰώνιον καὶ ἀκατάλυτο ἄμβωνα, ἀτενίζοντας τὴν Ἀκρόπολι, τὸν Παρθενῶνα καὶ τὸ Θησεῖο ἀνάμεσα ἀπ' τὸ ἀναρίθμητο πλῆθος τῶν βωμῶν, ἔστειλε λυτρωτικὰ μηνύματα στὸν κόσμο ὁ ἀπόστολος τῆς Ἑλλάδος, περνώντας τα, μέσα ἀπ' τὸ σαρκασμὸ καὶ τὴν ἐπιφυλάξις τῶν Ἀθηναίων, ποῦ ὅσο κι ἂν παρήμαζαν, ἐν τούτοις ἐξακολουθοῦσε νὰ τοὺς περιβάλλῃ ἡ αἴγλη τῆς Τέχνης καὶ τῶν Γραμμάτων. Ἐνα ἀπ' αὐτὰ τὰ μηνύματα, ποῦ στοὺς καιροὺς μας παίρνει τεράστιες διαστάσεις, αὐτὸ ποῦ μᾶς ἐνώνει πνευματικὰ ὅλους: «ἐποίησέν τε —ὁ Θεὸς— ἐξ ἑνὸς αἵματος, πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων»³. Δι' αὐτοῦ τοῦ μηνύματος ὁ χριστομίμητος ἀπόστολος, μὲ τὴν καθοδήγησι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐμβαθύνει στὴν διδασκαλία τοῦ Κυρίου γιὰ τὴν πνευματικὴ συγγένεια τῶν ἀνθρώπων καὶ γίνεται καὶ αὐτῆς «καταγγελεύς»⁴. Εἶναι γεγονός, πὼς «συνθλιβόμενος» ἀνάμεσα σὲ πολλοὺς ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος εἶναι μόνος. Κι ὁ ἀπόστολος Παῦλος σ' αὐτὴ τὴν πόλι, ἀνάμεσα στὸ πλῆθος τῶν λογίων, τῶν ρητόρων καὶ τῶν σοφῶν, λυπημένος καὶ ἀπογοητευμένος, διακηρύττει τὴν μοναξιά του μὲ τὴν ἔκφρασι: «Ἐν Ἀθήναις μό-

νος»⁵. Κι ὅταν ἀποχαιρετοῦσε τοὺς συνοδοὺς του, τοὺς παρακαλοῦσε ἐπίμονα: Πέστε στὸν Σίλα καὶ στὸν Τιμόθεο, «εἶνα ὡς τάχιστα ἔλθωσιν»⁶. Ὅμως, τὸ κήρυγμά του ἐδῶ —ὅσο κι ἂν τὸν ἴδιο τὸν γέμισε ἀνησυχία— νά! ἤδη τοῦ θέριανε τὴν καρδιά, μὲ τοὺς πρώτους καρπούς του. Τὴν πρώτη ομάδα τῶν χριστιανῶν, τὸν πρώτο πυρῆνα τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀθηνῶν. Στ' αὐτὰ του ἠχοῦσε ἀκόμη ὁ κομπασμὸς τῶν Φαρισαίων, οἱ ὁποῖοι ἐκανχῶντο ὅτι «πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ» ἀλλὰ καὶ ὁ εὐαγγελικὸς λόγος τοῦ Προδρόμου, τὸν ὁποῖο ἐπαναλαμβάνει κι αὐτὸς ὁ βράχος αὐτῆ τῆς ὥρα, ὅτι «δύναται ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων, ἐγείρει τέκνα τῷ Ἀβραάμ». Καὶ ἀκριβῶς, αὐτὸ τὸ θαῦμα εἶδε ὁ θεῖος Παῦλος, ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν, νὰ ἐπιτελεῖται ἐδῶ. Ἀπ' τὸ πρώτο του δειλὸ καὶ συνεσταλμένο κήρυγμα ἀπ' αὐτὸ τὸ βράχο, ποῦ τώρα ἔχει ὑψωθεί σὲ σύμβολο αἰώνιο καὶ ἱερό, ἐβλάστησαν τὰ πρώτα «τέκνα τοῦ Ἀβραάμ»⁷ ποῦ ἀπετέλεσαν τὴν πρώτη ζύμη τῆς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῶν Ἀθηνῶν, ἡ ὁποία ὀψύτερα λαμπρύνθηκε καὶ ἀνεδείξε ἀγίους καὶ μάρτυρας. «Ὁ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης καὶ γυνὴ ὀνόματι Δάμαρις καὶ ἕτεροι σὺν αὐτοῖς»⁸. Ἀποκτὰ λοιπὸν ἐδῶ τοὺς πρώτους του συγγενεῖς ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Καὶ στὶς ἐπιστολές του, ἐγκαινιάζει τὴν πνευματικὴ συγγένεια. Καὶ φυσικὰ δὲν τὸ κάνει αὐθαίρετα, ἀλλὰ ἐρμηνεύοντας αὐτὸ ποῦ πηγάζει μέσα ἀπ' τὰ ἀκατάλυτα λόγια τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ. Στὶς ἐπιστολές του, ὁ «κλητὸς ἀπόστολος» καὶ «δοῦλος»⁹ τοῦ Θεοῦ, ἐγκωμιάζει τὴν πνευματικὴ συγγένεια, γίνεται ὁ μυσταγωγὸς τῆς «ἐξ ἑνὸς αἵματος» καταγωγῆς τῆς ἀνθρωπότητος καὶ βοᾷ ὅτι «τοῦ —Χριστοῦ— καὶ γένου ἐσμέν»¹⁰. Μεταγγίζει στοὺς εὐγενεῖς καὶ σοφοὺς Ἀθηναῖους, αἷμα ἀπ' τὴν καρδιά του. Τοὺς μεταφέρει τὴν υἰοθεσία τοῦ Χριστοῦ, τὸ αἷμα Του κατ' εὐθείαν ἀπὸ «κεῖ ποῦ ξεπήδησε. Μεταβάλλει τὸν Ἀρειο Πάγο, τὴν καρδιά τῆς Ἀθήνας σὲ γέφυρα ποῦ ἐνώνεται μὲ τὸ Γολγοθᾶ τὴν καρδιά τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἐγκεντρώνει ἐδῶ τὸ τίμιο αἷμα τοῦ μεγάλου θύτου ὁ πολυπαθὴς ἀπόστολος. Τοὺς χτύπους τῆς ἀγίας καρδιάς του μεταδίδει αὐτὸς ὁ βράχος αὐτῆ τῆ στιγμῆ, σ' αὐτὴ τὴν ἐπίσημη καὶ λαμπρὴ ἀποστολικὴ γιορτῆ. Διὰ τοῦ Χριστοῦ, εἰσερχόμεθα σὲ μιὰ «ἐξ αἵματος» συγγένεια μὲ τὸ Θεό... Τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου, εἶναι ἡ ἀγιάζουσα δύναμις. Τὸ πανόγιο τούτο αἷμα, ὅπως ἐνώνει τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸ Θεάνθρωπο, ἔτσι ἐνώνει μ' αὐτὸ καὶ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους μεταξύ τους. Καὶ ἡ ἐξ αἵματος συγγένεια τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ Θεό, συνέ-

* Λόγος ποῦ ἐκφωνήθηκε κατὰ τὸν Ἑσπερινὸν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς τὴν Πύνακ, ἐντολῆ καὶ εὐλογίᾳ τοῦ Μκκ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ. Σεραφεῖμ.

1. Γρηγ. Θεολ., Λόγος 32ος, 85.
2. Πράξ. ιζ' 19.
3. Πράξ. ιζ' 26.
4. Πράξ. ιζ' 18.

5. Α' Θεσο. γ' 1.
6. Πράξ. ιζ' 15.
7. Μκτθ. γ' 9.
8. Πράξ. ιζ' 34.
9. Ρωμ. α' 1.
10. Πράξ. ιζ' 25.

πεια τής οποίας είναι ή Θεανθρώπινη συγγένεια μεταξύ όλων τών ανθρώπων, αποκτάται μέσα στην Έκκλησία, πούναι τó Θεανθρώπινο σώμα τού Χριστού. Έάν αγαπάμε τόν κόσμο, ακολουθώντας τó παράδειγμα τού Κυρίου, πρέπει νά στραφούμε πρòς τήν Έκκλησία, κι όχι πρòς τόν κόσμο. Η Έκκλησία είναι «ó κόσμος» δηλαδή ή τάξις και τó κάλλος τού κόσμου. Μέσα σ' αυτήν ó κόσμος όλος βρίσκει νόημα και άρμονία. Έξω άπ' αυτή γίνεται χάος και σύγχυσιμα κι ó άνθρωπος αισθάνεται και είναι μόνος. Και τήν πνευματική συγγένεια, τήν προβάλλει σαν τó μοναδικό αντίδοτο τής μοναξιάς. Ό θεϊός Χρυσόστομος, έπαινει τόν άπόστολος Παύλο, παρουσιάζοντάς τον, σαν γενάρχη όλης τής Οικουμένης. Γιατί έτσι αισθανόταν ó πνευματικός άπόστολος. «Όσπερ τήν Οικουμένην άπασαν γεννήσας αυτός, ούτως έθουρβείτο, ούτως έτρεχεν, ούτω πάντας έσπούδαζεν εισαγαγείν εις τήν βασιλείαν»¹¹. Και φυσικά, και αυτός ó ένθουσιασμός τού ιερού Χρυσόστομου, δέν είναι αυθαίρετος. Ό πανηγυριζόμενος άπόστολος έχει θέβαια διάχυτο αυτό τó πνεύμα στις έπιστολές του, και αυτό και μόνο τόν δένει μαζί μας. Δέν παύει νά έπαναλαμβάνη ότι «Έν Χριστώ Ίησού διά τού Έδαγγελίου, έγώ ύμās έγέννησα»¹². Φθάνοντας σέ όρες ένθουσιασμού εις «παροξυσμόν αγάπης»¹³ και αποκαλύπτοντας ακόμη ότι και πονάει «άχρι ού Χριστός μορφωθή έν ύμίν»¹⁴. Λέει λοιπόν μ' αυτή τή διδασκαλία, δέν είσαι μόνος, άρκεί νάσαι πιστός. Δέν είσαι μόνος, αλλά κάποιου είσαι γυιός, πατέρας, μητέρα, φίλος, συγγενής. Άρκεί νά είσαι παιδί τού Θεού, πού κρύβεις έναγόνια, «άββά ó πατήρ»¹⁵. Κι αυτό είναι ή αρχή, τó πρώτο βήμα. Ξένος και μόνος ήλθε έδώ ó θεϊός Παύλος. Κι όταν κατέβηκε άπ' τó ύψος αυτού τού βράχου, είχε ήδη αποκτήσει τούς πρώτους συγγενείς. Έν όνόματι τού Χριστού, είχε γίνει πατέρας. Τó κήρυμά του τόν έδεσε με ανθρώπους. Και στό πρόσωπο τού ανθρώπου, τού συνανθρώπου μας, όπως λέει ó Μέγας Αντώνιος, πρέπει νά βλέπουμε τó Θεό μας. Και ó άσκητής άγιος Έδάγγιος επίσης λέει: «Μακάριός έστι... ó πάντας ανθρώπων ως Θεόν μετά Θεόν λογιζόμενος». Είναι αυτός, ó άπειρος σεβασμός πρòς τόν άνθρωπο, πού είναι «ó τόπος τού Θεού». «Μετά Θεόν, πάντας ανθρώπων ως Θεόν» νά θεωρήσ μάς συμβουλεύουν οί πνευματικοί μας δάσκαλοι, κι ó άββάς Άπολλώς έλεγε στους μαθητάς του, «ότι δει έρχομένους τούς άδελφούς, προσκυνείν' ού γάρ αυτούς, αλλά τόν Θεόν προσκυνούμεν' ειδες γάρ φησι τόν άδελφόν σου; ειδες κύριον τόν Θεόν σου». Ό πνευματικός άνθρωπος δέν δοκιμάζει τήν μοναξιά. Ζεί πάντα σ' ένα οικείο, φιλικό, οικογενειακό περιβάλλον. Έχει συνείδησι τού μέσα κόσμου του, και δέν μπορεί νά αισθάνεται πòς μένει μόνος, μετέωρος. Η ύπαρξί του, συνδέεται πνευματικά με τήν παρουσία τού διπλανού του και τού Δημιουργού

του. Πόσο αντίθετο είναι αυτό από εκείνο πού ισχυρίζονται οί άπιστοι, όταν διακηρύττουν με τó στόμα τού κυριότερου αντιπροσώπου τους πòς «οί άλλοι είναι για μένα κόλαση»¹⁶. Πòς όμως θά βρεθί κανείς σ' αυτό τó χώρο τής χαράς; Πρέπει νά καλλιεργηθούμε. Μόνο λίθοι έπεξεργασμένοι με τήν άσκησι, μπορούν νά συνοικοδομηθούν άρμονικά στή μυστική και άγια οικοδομή τής Έκκλησίας. Σ' αυτή θά μάς έντάξει τó Άγιο Πνεύμα, πού είναι κοινή πηγή όλων τών χαρισμάτων, άφού αυτό είναι πού δημιουργεί τήν ένότητα, μέσα στην πολλαπλότητα. Η πνευματική συγγένεια, στις ίλιγγιώδεις συλλήψεις της, φθάνει στό ύψιστο σημείο της, στην έκφρασι «εις άρτος, έν σώμα οί πολλοί έσμεν»¹⁷. Η ένωσίς μας με τó Χριστό πρέπει λοιπόν νά νοηθί με τρόπο πολύ ρεαλιστικό. Κι όταν ó Άπόστολος Παύλος λέη, ότι άποτελούμε όλοι μας ένα μόνο σώμα, ότι είμαστε ó «καθ' εις άλλήλων μέλη»¹⁸, δέν πρόκειται για άπλή μεταφορική έκφρασι. Τó ίδιο τó σώμα τού Χριστού, ένοποιεί τὰ πολλαπλά μέλη τού σώματος, τó όποιο άποτελούν οί πιστοί. Στό σώμα αυτό κάθε χριστιανός έχει ένα ιδιαίτερο λειτουργήμα, για τó καλό τού συνόλου. Με λίγα λόγια, γύρω άπ' τó άτομικό σώμα τού Ίησού πραγματοποιείται ή ένότητα τών ανθρώπων, πού καλούνται νά ένσωματωθούν, σ' αυτό τó σώμα. Στις έπιστολές τής αιχμαλωσίας, ó μεγαλόνημος Παύλος, έπιμένει περισσότερο σ' αυτή τή διδασκαλία, και στό ότι τó σώμα τού Χριστού είναι ή Έκκλησία και Αυτός είναι «κεφαλή τής Έκκλησίας» και «σωτήρ τού σώματος»¹⁹. Στό σώμα αυτό, τού όποιο είμαστε όλοι μέλη, δέν άποτελούμε πιά παρά «ένα»²⁰ γιατί συμφιλωθήκαμε όλοι για νά άποτελέσουμε ένα και μόνο λαό, ένα και μόνο «καινού άνθρωπο»²¹. Άνοιγοντας με εύλάβεια τις Έπιστολές τού Άποστόλου Παύλου, τις όποιες ó ιερός Χρυσόστομος θεωρεί «τείχος έξ άδάμαντος κατασκευασθέν» συνειδητοποιεί κανείς ότι είναι κάτι. Αισθάνεται άμέσως, ότι έχει ένταχθεί σ' έναν υπερόκοσμο χώρο, στόν όποιο κι ó πιό ταπεινός κι ó πιό άσήμαντος είναι κάτι, ότι είναι μέλος του, ότι έχει δεσμούς άρρηκτους και με τούς άλλους πού τόν άπαρτίζουν. Ό χώρος αυτός είναι ή «άγια» μας Έκκλησία. Λέει άπλά: Είσαι μόνος; Είναι άδικο νάσαι μόνος ανάμεσα σέ πολλούς. Μήν άπελπίζεσαι αλλά άνοιξε διάπλατα τὰ φτερά σου πρòς τήν πίστι και θά βρεθίς άμέσως, ανάμεσα σέ πολλούς. Και είναι άλήθεια! Παράδειγμα άπλό, ó προσευχόμενος χριστιανός. Τόν ρωτήσατε ποτέ; Δέν αισθάνεται μόνος. Αυτός, κλεισμένος στα τρισβάθα τού κοιτώνα του, στό «ταμειόν» του μόλις σηκώνει τó χέρι του νά σταυροκοπηθί και μόλις άρχισι νά ψελίσι «Άγιος ó Θεός, άγιος ισχυρός», τήν πιό κοινότητα και γνωστή

11. MIGNE 486.

12. Α' Κορ. δ' 15.

13. Έβρ. α' 24.

14. Γαλ. δ' 19.

15. Ρωμ. 8,15.

16. Σάστρ.

17. Α' Κορ. 10,16.

18. Ρωμ. 12,5.

19. Έφ. 5,23.

20. Κολ. 3,15.

21. Έφ. 2, 14-16.

22. Ματθ. στ' 6.

προσευχή, αὐτὴ τὴ στιγμή ἐντάσσεται σ' ἓνα πλῆθος. Σ' ἓνα πλῆθος προσευχομένων ἀνθρώπων, σ' ὅλα τὰ πλάτη καὶ τὰ πέρατα τοῦ κόσμου. Καὶ ποῖος προσευχόμενος εἶναι μόνος; Ποῖος προσευχόμενος εἶναι ἀδύνατος; Κι ὅμως, πολλοὶ ἀπὸ ἐμᾶς, δὲν ἔχουμε καταλάβει, ὅτι στροβιλιζόμαστε σ' ἓνα παράλογο κι ἀφιλόξενο κόσμο. Ὅτι ἔχουμε παραδοθεῖ στὴ δίνη τῆς ζωῆς καὶ δίνουμε ἔτσι τὴν εἰκόνα μιᾶς μηχανῆς ποῦ ὁ ρυθμιστὴρας τῆς ἔσπασε καὶ αὐτὴ ἀφηνίασε καὶ αὐτοκαταστρέφεται, ἀπειλῶντας μὲ τὴ λύσσα τῆς, καὶ ὅτι βρίσκεται γύρω τῆς. Ἀποξενωθήκαμε ἀπὸ τὸ Θεό, κι αὐτὸ ἔφερε τὴν ἀποξένωσί μας ἀπὸ τὸ συνάνθρωπο. Βλέπουμε τοὺς ἄλλους σὰν ξένους γιὰ μᾶς, καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο δείχνουμε ὅτι ἀγνοοῦμε τὸν ἑαυτὸ μας. Κι ὄχι μόνο αὐτὸ, ἀλλὰ πρέπει νὰ παραδεχθοῦμε, αὐτὸ ποῦ εἶναι τὸ σκληρότερο ἀποτέλεσμα τῆς κακοδαιμονίας μας, πὼς ἐκεῖ ποῦ δὲν ὑπάρχει Θεός, δὲν ὑπάρχει οὔτε ἄνθρωπος. Ἡ ἀπώλεια τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ, συνεπιφέρει τὴν ἐξαφάνισι τοῦ ἀνθρώπου, ἀπανθρωπίζει τὸν κόσμο. Καὶ ὁ ἄνθρωπος πλέον ποῦ χάνει τὸ ἅγιο Πνεῦμα, σύμφωνα μὲ τὸν τολμηρὸ λόγο τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης «δὲν εἶναι ἀνθρώπινο ὄν». Τώρα λοιπόν, ποῦ ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται καὶ εἶναι, συντριπτικὰ μόνος, τώρα ποῦ ἡ μοναξιά ἔχει γίνει γιὰ τὸν καθένα μας, σκληρὸ καὶ στεγανὸ κέλφος καὶ ἀβάσταχτη τυραννία, αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ μοναξιά, μᾶς λέει παραινετικὰ ἀπόψε, ν' ἀνοίξουμε τίς Ἐπιστολὲς τοῦ ἁγίου καὶ ἔγκαρδίου αὐτοῦ Ἀποστόλου, γιὰ νὰ πλουτίσουμε. Νὰ πλουτίσουμε πνευματικὰ, καὶ ν' ἀποκτήσουμε αὐτάρκεια καὶ πληρότητα γι' αὐτὸ ποῦ εἴμαστε, νὰ πάρουμε θάρρος γιὰ ζωὴ καὶ γιὰ συνέχεια. Καὶ ὄχι μόνο τὸ φόβο τῆς μοναξιάς θὰ ἀποτινάξουμε, ἀλλὰ ἂν στὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς παροδικῆς ζωῆς, χωρίσουμε τὸ Θεό, ἂν ἔχουμε μιὰ κοινὴ ζωὴ μαζί Του, τότε πιά καὶ ὁ θάνατος ὁ ἴδιος, δὲν θὰ σημαίνει γιὰ μᾶς ἦττα, ἀλλὰ μιὰ νέα ἀφθονία καὶ πληρότητα ζωῆς, γιὰτὶ ὁ φόβος τοῦ θανάτου εἶναι μέγεθος ἀντιστρόφως ἀνάλογο πρὸς τὸ ὕψος τῆς ἀγάπης. Ἐγωϊστικὰ ὄντα, προικισμένα ὅμως μὲ αὐτοσυνειδησία, ἀγαποῦν γιὰ τὸ τέλος τους, γιὰτὶ βλέπουν σ' αὐτό, μόνο τὸ τέρμα τους. Ὅμως ἡ «κουρανομήκης ψυχὴ»²³ ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ποῦ φθάνει σὲ ὕψος πνευματικὸ, ἀπ' τὸ ὁποῖο συνεπαρμένος, φθάνει μέχρι αὐτοθυσίας, καὶ θεωρεῖ τὸ θάνατό του, συμβολὴ στὴ ζωὴ τοῦ συνόλου, διακηρύττει «Ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστός, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος»²⁴. Γιὰ νὰ γεννήσῃ τέκνα ὁ Κύριος, ἀνέβηκε στὸ Σταυρό. Τέκνα ποῦ πήραμε τ' ὄνομά Του «Χριστιανοί», «κληρονόμοι μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ»²⁵. Γιὰ νὰ γεννήσῃ τέκνα, καὶ ν' ἀποκτήσῃ ἀδελφούς ὁ πολυάθλος ἀπόστολος Παῦλος, ἀνέβηκε στὸν Ἄρειο Πάγο. «Ἐκοπίασε, ἐναυάγησε, ραβδίστηκε, φυλακίσθηκε, ἀγρύπνησε, πείνασε, δίψασε μαρτύρησε»²⁶. Βέβαια ἀναρωτιέται κανεὶς! Ποῖος τάχα, ἔχτισε αὐτὰ τὰ τεῖχη; Ποῖος χώρισε τοὺς ἀνθρώπους ἀπ' τὸ

Θεό, καὶ πρὸ πάντων, ποῖος τοὺς χώρισε μεταξύ τους; Ὁ εὐδαιμονισμός; Τὰ διάφορα συστήματα ἢ ρεύματα; τὰ ἀνθρώπινα συμφέροντα; ἡ ἀδιαφορία; οἱ αἰρέσεις; ἡ κακὴ διαχείρισις τοῦ πλούτου καὶ τῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ;

Ὅμως ὅλα αὐτὰ τὰ καταρρίπτει ὁ ἅγιος Παῦλος καὶ ἀνοίγει ὀρίζοντες, δείχνοντας τὴν «καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν»²⁷ τῆς ἀγάπης, τῆς ἀγάπης πρὸς πάντα, πρὸς τὸν ὁποῖο αἰσθάνεται «ὀφειλέτης» καὶ προτιμᾷ ἀκόμη καὶ νὰ χάσῃ ὁ ἴδιος τὸ ὑπέρογατο ἀγαθόν, αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο γύρισε τὸν τετραπέρατο κόσμο, νὰ χάσῃ ὡς καὶ αὐτὸ τὸ Χριστὸ καὶ τὴν αἰωνιότητα προκειμένου νὰ σωθοῦν οἱ ἀδελφοὶ του. «Ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ οὐ ψεύδομαι, συμμαρτυροῦσθε μοι τῆς συνειδήσεώς μου, ἐν πνεύματι ἁγίῳ ὅτι... ἠνυχομένη αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ Χριστοῦ, ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα»²⁸. Κατανοεῖ ὅτι ἡ ἀτομικὴ σωτηρία, εἶναι οὐσιαστικὰ μόνωσις, ἀποξένωσις. Πόσο ἀπέχουμε ἀπ' αὐτὴ τὴ σκέψι ὅσοι ἀπὸ ἐμᾶς, κατὰ τὸν Ἅγιο Μάξιμο τὸν Ὁμολογητὴ, «εἴμαστε ἐκτεθειμένοι σὲ κολασμό, ὄχι μόνο γιὰ τὸ κακὸ ποῦ διαπράξαμε, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ καλὸ ποῦ παραλείψαμε, καὶ γιὰ τὸ ὅτι δὲν ἀγαπήσαμε τὸν πλησίον μας».

Σεβασμιώτατε,

Σ' αὐτὸ τὸν κόσμο ποῦ ζοῦμε, βλέπουμε διάφορες διαιρέσεις τῶν ἀνθρώπων, στὶς πιὸ ἀσύλληπτες καὶ τραγικὲς τους μορφές. Χωριστήκαμε σὲ τόσους κόσμους, ὅσοι σχεδὸν καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ πλανήτου μας. Αὐτὸ δείχνει, πὼς ὁ νοῦς μας εἶναι ἐν πολλοῖς ἀδύνατος νὰ συλλάβῃ τὸ Μυστήριον τῆς ἐνότητος τῆς Ἁγίας Τριάδος, καὶ πρὸ πάντων τῆς ἐνότητος ὅλων μας ποῦ πραγματώνεται μέσα στὴν Ἁγία Ἐκκλησία σὰν σώματος τοῦ Χριστοῦ. Ἐμεῖς ὅμως, στοιχοῦντες στὸ Λόγο τοῦ Ἁγίου Λιονυσιῦ τοῦ Ἀρεοπαγίτου, ἄς προσπαθήσουμε μὲ τὴν θερμοουργὸ καὶ ὀλοσχερῆ ἔνταξί μας στὴν Ἐκκλησία, δι' Αὐτῆς «τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἐνοποιουῦ δυνάμεως» νὰ ἐπιτύχουμε «ἐνιζόμενοι» «καὶ τῶν μεριστῶν ἡμῶν ἑτεροτήτων ὑπερκοσμίως συμπτυσομένων εἰς Θεοειδῆ μονάδα» νὰ συναχθοῦμε εἰς «Θεομίμητον Ἐνωσιν»²⁹. Καὶ «γένος ὑπάρχοντες τοῦ Θεοῦ»³⁰ ἄς μὴν ἀποκαρδιωνόμαστε, ὅσο κι ἂν νομίζουμε πὼς ἀκοῦμε τὸ ποδοβολητὸ μιᾶς καταστροφῆς ποῦ ἔρχεται, ἀφοῦ τὸ μυστήριον τῆς ἐνότητος, ὅπως τὸ ζῆ καὶ τὸ νοῆ ἡ Ἐκκλησία, εἶναι αὐτὴ ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἄμην.

Ἄρχιμ. ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΛΑΠΠΑΣ
Γραμματεὺς τῆς Ἱ. Συνόδου

23. Ἱω. Χρυσ.

24. Φιλ. α' 21.

25. Ρωμ. η' 17.

26. Β' Κορ. ια' 25-27.

27. Α' Κορ. ιθ' 31.

28. Ρωμ. 9, 1-3.

29. Ρ.Γ. 3,589 D.

30. Πράξ. ιζ' 29.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Ό μὴν τῆς Παναγίας.

Διὰ μίαν ἀκόμη φοράν τὸ Χριστιανισμὸν πλήρωμα τῆς καθ' ὄλον Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ μέγα μέρος τῶν λοιπῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ἐορτάζουν κατὰ τὸν μῆνα Αὐγουστοῦ τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου καὶ ἐκδηλώνουν ἐξ ἀφορμῆς αὐτῆς τὴν ἐδ-λάθειάν των πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Μητέρα τοῦ Αντρωτοῦ. Ἀληθῶς ἐπὶ τῇ Κεχαριτωμένῃ «χαίρει πᾶσα ἡ κτίσις, ἀγγέλων τὸ σύστημα καὶ ἀνθρώπων τὸ γένος».

Ἡ πρὸς τὴν «τιμιωτέραν τῶν Χερουβειμ» ἐκδήλωσις τῆς ὑψίστης τιμῆς, ἣτις θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποδοθῇ εἰς ἀνθρώπινον πλάσμα, εἶναι ὄλως δεδικαιολογημένη, διότι αὐτὴ ὑπέρθε διάκονος τοῦ «χρό-νοις αἰωνίοις σεσχημένου μουτηρίου» καὶ εἶναι ἡ «τεκοῦσα τῶν πάντων ἀγίων Ἀγιώτατον Λόγον» ἡ «κλίμαξ ἐπουράνιος, δι' ἣς κατέβη ὁ Θεός» ἡ «γέφυρα μετὰ γοῦσα τοὺς ἐκ γῆς πρὸς οὐρανόν» ἡ «χρησιμοποιῶσα τὴν μητρικὴν τῆς παρρησίας καὶ μεσιτεύουσα ὑπὲρ ἡμῶν «τῶν θλιβομένων ἢ χαρὰ, Χριστιανῶν ἢ προστάτις», «προστασία καὶ σκέπη» τὸ θαυμάσιον πρότυπον τῆς ζωῆς πίστεως, τῆς θαδείας ταπεινοφροσύνης, τῆς ἡθικῆς ἀγνότητος καὶ καθαρότητος, τῆς ἐν ταῖς θλίψεσιν ὑπομονῆς, τῆς στοργῆς καὶ ἀγάπης» τὸ πρότυπον τῆς ἰδανικῆς γυναικὸς καὶ τὸ θεμέλιον πάσης ὕγιους «φρεμινιστικῆς» κινήσεως.

Διακήρυξις Πανηπειρωτικοῦ Συνεδρίου.

Τὸ ἐν Βοστώνῃ συνελθὸν προσφάτως 24ον Συνέδριον τῆς Πανηπειρωτικῆς Ὁμοσπονδίας Ἀμερικῆς, Καναδᾶ καὶ Αἰθιοπίας, τοῦ ὁποίου μετέσχε καὶ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως, Πρωτοπρεσβυτέρου καὶ Κοινοῦ κ. Σεβαστιανός, ἐν ψηφίσματι αὐτοῦ ἐξέφρασε τὴν ἀντίθεσιν αὐτοῦ πρὸς «κάθε μονομερῆ ἐνέργεια... γιὰ τὴν ἄριστὴν ἐμπολέμου καταστάσεως μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας χωρὶς νὰ ὑπογραφῇ προηγουμένως συνθήκη εἰρήνης μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν, μὲ τὴν ὁποία θὰ διασφαλίζονται τὰ ἐθνικὰ δίκαια καὶ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα τῶν Βορειοηπειρωτῶν, πού διαβιοῦν στὴ Βόρειο Ἡπειρο καὶ στὴν Ἀλβανία, ἣτοι Ἐθνοκρατία, ἐλευθερία γλώσσας-παιδείας, ἐλευθερὴ ἐπικοινωνία, ἀποφυλάξις πολιτικῶν κρατουμένων κ.ἄ.».

Ἐλπίζομεν, ὅτι ἡ διακήρυξις αὕτη θὰ ληφθῇ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων παραγόντων τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, διὰ νὰ μὴ νομιμοποιηθῇ καὶ ἀπὸ ἑλληνικῆς πλευρᾶς ἡ εἰς βάρος τῶν Βορειοηπειρωτῶν ἐξοντωτικὴ πολιτικὴ τῶν Τυράνων. Ἰδίως πρέπει νὰ τύχη προσοχῆς τὸ ἀπαράδεκτον μῆς τυχόν ρυθμίσεως, ἡ ὁποία θὰ προσβάλλετο ὡς ἐξασφαλίζουσα εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς Β. Ἡπείρου δικαιώματα... ἴσα πρὸς τὰ τῶν Ἀλβανῶν. Δὲν πρέπει

νὰ λησμονῆται ὅτι καὶ οἱ Ἀλβανοὶ σιενάζουν ὑπὸ καθ' ἑαυτὸν ἐπισημὸν διωγμῶν πάσης θρησκευτικῆς ἐκδηλώσεως καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας.

Νομοσχέδιον περὶ Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως.

Ὁ ὑφυπουργὸς πολιτισμοῦ κ. Γ. Α. Παπανδρέου, παρουσιάζει τὸ περὶ Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως Νομοσχέδιον, εἰπόντες, ὅτι οἱ μαζικοὶ φορεῖς καὶ ἡ Τοπικὴ Αὐτοδιοίκησις θὰ καταστῶν κέντρα ἐπιμορφωτικῶν δραστηριοτήτων, διὰ τῶν ὁποίων ἐκτὸς τῶν ἄλλων θὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ποιοτικὴ ἀναβάθμισις τοῦ θεομοῦ, θὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ ἐπιμορφώσις τῶν ἐργαζομένων καὶ τῆς νέας γενεᾶς καὶ ἡ ἀξιοποίησις ὀπτικοακουστικῶν μεθόδων καὶ ἐντύπου ὑλικῶν. Τὸ Νομοσχέδιον παρουσιάζει τὸ «ὄργανόγραμμα» τῆς Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως καὶ παραδίδεται εἰς ὁμάδας ἐργασίας πρὸς τελικὴν ἐπεξεργασίαν αὐτοῦ. Μάλιστα ὁ κ. ὑφυπουργὸς προσέθεσεν: «Ὁ νόμος - πλαίσιο εἶναι μιὰ ἀναγκαιότητα γιὰ ἕνα θεσμὸ ὀμμετοχικὸ, ἀναπτυξιακὸ, ἀποκρατικοποιημένο καὶ ἀποκεντρωμένο. Γι' αὐτὸ, ἄλλωστε, ἀνοίγουμε ἀπὸ σήμερον ἕνα εὐρὸν διάλογο ἀπὸ τὸν ὁποῖο προσδοκοῦμε ὅτι θὰ προκύψει ἕνας στέρεος, λειτουργικὸς θεσμός».

Συμφώνως πρὸς τὸ αἴτημα αὐτὸ περὶ διαλόγου, παρατηροῦμεν, ὅτι ἀπαραιτήτως τὸ Νομοσχέδιον πρέπει νὰ σταλῇ εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ἵνα αὕτη διατυπώσῃ τὰς ἐπ' αὐτοῦ ἀπόψεις καὶ εἰσηγήσεις τῆς Ἐκκλησίας. Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ ληφθῇ μέριμνα, ἵνα ἀπ' ἐνὸς δι' ὑπερκομματικῶν κριτηρίων ἐπιστρατεύωνται οἱ ἄριστοι ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι δύναται νὰ ἐμπνεύσων τὸ ἔργον, καὶ ὄχι ἀπλῶς ὁμοιόδεαται τῶν φορέων τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως, καὶ ἀπ' ἑτέρου ἐξασφαλισθῶν αἱ ἀληθεῖς προτεραιότητες τῶν μορφωτικῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ εἶναι ὄχι ἐπὶ οὐδὲν καὶ περιφερειακά, «κομμένα καὶ ραμμένα» εἰς τὰ μέτρα τῶν φορέων τούτων, ἀλλὰ οὐδιώδη καὶ πανεθνικῆς σημασίας, ἀνταποκρινόμενα εἰς τὰς γνησίας μορφωτικὰς ἀνάγκας καὶ εἰς τὰς μακροαίνας κοσμοθεωρητικὰς καὶ βιοθεωρητικὰς παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Πρέπει νὰ καταβληθῇ προσπάθεια, ἵνα μὴ σπαταληθῶν χρήματα εἰς ἀσημάντους ἐπιδιώξεις καὶ ἵνα πρὸ πάντων ἀποσοβῆθῃ οἰσοδῆποτε κίνδυνος μεταβολῆς ὑπὸ μερικῶν τοῦ ἔργου τῆς ἐπιμορφώσεως εἰς προκρούσειον κλίτην παραμορφώσεως.

Τὸ Ταχύρρυθμον Σεμινάριον Κατηγορητικῆς Ἐπιμορφώσεως τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν.

Τὸ ὑπὸ τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ εὐλογηθὲν κατὰ τὴν ἐναρξίν του καὶ ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτεῖαν καὶ καθοδήγησιν τοῦ Πρωτοσυγγέλλου τῆς Ἱ. Ἀρ-

χιεπισκοπῆς πανοσ. ἀρχιμ. κ. Δημητρίου Μπεκιάρη λειτουργήσαν Ταχύρρυθμον Σεμινάριον Κατηχητικῆς Ἐπιμορφώσεως ἀρκειῶν δεκάδων κληρικῶν τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ λίαν ἀξιέπαινον καρποφόρον ἐργασίαν κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς λειτουργίας του, ὅπερ ἔληξε διὰ λίαν ἐποικοδομητικῆς ἐπιμορφωτικῆς ἐκδρομῆς εἰς κέντρα ἐκκλησιαστικῆς ἀκτινοβολίας.

Τὰ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ ἀναπνευθέντα καὶ συζητηθέντα θέματα καὶ ἡ προβολὴ τοῦ ἰδεώδους τῆς λειτουργικῆς μορφώσεως καὶ ἀγωγῆς, ὅπερ προανατολίζει τὴν ἐναρμόνισιν τοῦ ὀρθοδόξου ἀναγωγικοῦ καὶ μυσταγωγικοῦ πνεύματος πρὸς τὴν κατὰ ἐπίκαιρον τρόπον ἀντιμετώπισιν τῶν κρισίμων προβλημάτων τῆς σημερινῆς νεολαίας, συνειτέλεσαν, ὥστε οἱ ἐγγραφεῖς εἰς τὸ Σεμινάριον κληρικοὶ νὰ ἀναθεωρῶν τὸν κατηχητικὸν τῶν ζῆλον καὶ νὰ συνειδητοποιήσων καλύτερον τὰ προβλήματα καὶ τὴν δεοντολογία τῶν ἐκκλησιαστικῶν παιδαγωγικῶν ἔργων.

Δοθέντος, ὅτι ἐν τῇ σημερινῇ ἐποχῇ ἔχει κατανοητῆ ἡ ἀξία τοῦ αἰτήματος τῆς συνεχοῦς ἐπιμορφώσεως τῶν στελεχῶν οἰοῦντο τομέως τοῦ πνευματικῶ καὶ πολιτιστικῶ ἔργου, ἐνδόμειθα ὅπως τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος Σεμινάριον συνεχίσῃ καὶ κατὰ τὰ προσεχῆ ἐκκλησιαστικὰ ἔτη τὴν λειτουργίαν του καὶ καταστή μόνιμος θεσμός, ἵνα καὶ ἄλλαι ὁμάδες κληρικῶν τυγχάνουν παρομοίας ἐπιμορφώσεως. Ἐπὶ τῇ ἐνκαιρίᾳ εἶναι ἄξιον ἐξάρσεως τὸ γεγονός, ὅτι καὶ εἰς μερικὰς Ἱ. Μητροπόλεις ἤρχισαν νὰ λειτουργοῦν παρόμοια Σεμινάρια.

«Ἡ ἀγωνία τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου».

Εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐκδόσεων «Φῶς» ἐξεδόθη προσφάτως, εἰς δευτέραν ἐκδοσιν 352 σελίδων, καλαίσθητος τόμος ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἀγωνία τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου». Συγγραφεὺς τοῦ ἔργου αὐτοῦ εἶναι ὁ ἀρχιμ. π. Ἡλίας Μαιτρογιαννόπουλος, ὅστις εἶναι γνωστὸς διὰ τὸ πλῆθος τῶν δημοσιευμάτων του, τὰ ὅποια προσάλλουν ἀφ' ἑνὸς τὴν ὀρθόδοξον λειτουργικὴν πνευματικότητα, ἀφ' ἑτέρου τὴν νοσταλγίαν τῶν ἐτεροδόξων διὰ τοὺς πνευματικὸς θησαυροὺς τῆς ἐλληνορθοδόξου βυζαντινῆς παραδόσεως καὶ τρίτον τοὺς συγχρόνους προβληματισμοὺς πολλῶν μεγάλων προσωπικοτήτων ἐπὶ τῶν ἀπασχολούντων τὴν σημερινὴν ἀνθρωπότητα ζητημάτων.

Ἡ τρίτη αὐτῆ προσφορὰ εἶναι ἐκδηλὸς καὶ εἰς τὸ ὡς ἄνω βιβλίον, τὸ ὅποιον περιέχει καὶ τὰς φωτογραφίας τῶν ἀναφερομένων προσωπικοτήτων. Ὁ πατὴρ Ἡλίας μὲ καταπληκτικὴν ἐνημέρωσιν καὶ χρῆσιν τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας παρουσιάζει ἐν λαμπρὸν ἀνθολόγιον ὑπευθύνων μαρτυριῶν ἐπὶ τῆς κρίσεως τοῦ πολιτισμοῦ, διὰ τῶν ὁποίων ἀπεισιμαίνονται ἡ ραγδαία καὶ ἀσυγκράτητη ἀνάπτυξις τῆς τεχνοκρατίας μὲ ὅλα τὰ παράγωγά της: μαζοποίηση τῶν ἀνθρώπων, κυριαρχία τῶν μαζικῶν μέσων ἐνημερώσεως, μόλυνσι τοῦ περιβάλλοντος, ἐξάντησι τῶν πηγῶν. Παντοῦ ἀλλαγές καὶ ἀνακατατάξεις, ρῆξι μὲ

τὸ παρελθόν, αὐτοματοποίησι καὶ ἐκβιομηχάνισι, ἀλλοτριώσι καὶ ἀμφισβήτησι. Παράλληλα ἡ προηγουμένη ἀπειλή καὶ τὸ ψυχικὸ ἄγχος ποὺ εἶναι ἐπακόλουθο ὅλων τῶν παραπάνω συνδέονται τὴν εἰκόνα τοῦ σημερινοῦ πολιτισμένου κόσμου καὶ ἀποτελοῦν τὸ πρόβλημα τῆς ἐποχῆς» (σελ. 11).

Τοιοῦτοτρόπως αἱ παρατιθέμεναι ἀπόψεις δεκάδων διαπρεπῶν προσωπικοτήτων τῆς Εὐρώπης (φυσιολόγων, βιολόγων, ἱστορικῶν, κοινωνιολόγων, φιλοσόφων, θεολόγων κ.λπ.) πιστοποιοῦν, ὅτι ἡ μνημονευθεῖσα κρίσις τοῦ πολιτισμοῦ ἀπλώνεται σὺς καλές τέχνες, σὺς θεωρητικὰ συστήματα, σὺς ἠθικὴ καὶ σὺς δίκαιο, σὺς πολιτικὴ, οἰκονομικὴ καὶ διεθνή ὀργάνωσι, σὺς σχέσεις τοῦ ἀτόμου καὶ σὺς οἰκογένεια. Τὰ συμπτώματά της διακρίνονται σὺς πόλεμον καὶ σὺς ἐπανάστασι, σὺς αὐτοκτονίες καὶ σὺς ψυχικὰς ἀσθένειες. Δυὸ παγκόσμιοι πόλεμοι, δυὸ φασιστικοὶ ὀλοκληρωτισμοὶ καὶ μία κομμουνιστικὴ ἐπανάστασι σφραγίζον μὲ αἷμα τὸν αἰῶνα μας. Χαρακτηριστικὰ του εἶναι: τραγικὸς δυνατισμὸς, χαστικὸς συγκρητισμὸς, ποσοτικὸς κολοσσαλισμὸς, μειωμένη δημιουργικότης καὶ γενικὴ ἐξάρθρωσι, ποὺ ξεκινᾷ ἀπὸ τὰ βαθύτερα θεμέλια τοῦ ἀνθρώπου» (σελ. 11 - 12).

«Ὡρα ἡμᾶς ἤδη ἐξ ὕπνου ἐγερθῆναι».

Ἐν συνεχείᾳ πρόπει νὰ ἐπισημανθῆ, ὅτι τὰ κείμενα, τὰ ὅποια περιέχονται εἰς τὸ βιβλίον, ὅπερ ἀναφέρεται εἰς τὴν προηγουμένην παρατήρησιν, καὶ ἀναλύουν εὐστοχῶς τὴν σημερινὴν πολιτιστικὴν κρίσιν, «δὲν περιέχον προφητεῖες ἢ ἔστω ἀόριστοις μελλοντολογίαις. Ἐκεῖνο, ποὺ ἔχουν νὰ ποῦν ὅλα, εἶναι ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς ἐποχῆς μας εἶναι πολὺ σοβαρὸν καὶ χρειάζεται σοβαρὰς ἀντιμετωπίσεις ἀπὸ ὅλους. Ὁ καθένας ὀφείλει νὰ τὸ ἀντιμετωπίσῃ ἀνδρικὰ καὶ ὑπεύθυνα, ὡς ὄριμος ἄνθρωπος, «μὴ νηπιάζων ταῖς φρεσὶ»... Στὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ζῆ ἀπροβληματίστα καὶ ἀνεύθυνα, σὰν νὰ μὴ συμβαίῃ τίποτε». Ὅθεν «Ὡρα ἡμᾶς ἤδη ἐξ ὕπνου ἐγερθῆναι» (σελ. 14).

Διὰ τὴν ἀφύπνισιν ταύτην ὁμιλεῖ λ.χ. ἐγγλῶτις τὸ τελευταῖον παρατιθέμενον ὑπὸ τοῦ πατρὸς Ἡλίας κείμενον τοῦ διεθνοῦς φήμης θεολόγου - καθηγητοῦ καὶ καρδινάλιου Joseph Ratzinger, ὁ ὅστις, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τονίζει τὰ ἑξῆς: «Ἐνας ἄδειος οὐρανὸς δὲν ἀρκεῖ νὰ κάμωμε μιὰ ἐντυχισμένη γῆ, ὅπως πολλοὶ προφήτες τῆς νέας ἀνθρωπότητος φαίνεται νὰ πιστεύουν... Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡ ἐλπίδα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ συγχρόνως εἶναι καὶ ἡ κόλασις, μιὰ συνεχὴς ἀπειλή γιὰ τὸν ἄνθρωπον». Δι' αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖα ἡ σύναψις προσωπικῆς σχέσεως τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν Χριστόν. Μόνον ἐν Χριστῷ «γινόμεθα ἐλπίδα οἱ μὲν γιὰ τοὺς δὲ καὶ προσπαθοῦμε νὰ ἐκτυπώσωμε σὺς μέλλον τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς μελλοντικῆς πολιτείας, ποὺ θὰ εἶναι τόσο πιὸ ἀνθρώπινη, ὅσο θὰ εἶναι ὀλόκληρη πόλις τοῦ Θεοῦ».

E. Θ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ίωάννου Γενναδίου 14 (115 21)

Άριθ. Πρωτ. 1435
Διεκπ. 641

Άθήνησι τῆ 22 Ἀπριλίου 1986

Πρὸς

Τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην

Πατρῶν κ. Νικόδημον

Τακτικὸν Μέλος

τῆς Μεγάλῃς Διοικούσης Ἑρανικῆς Ἐπιτροπῆς
Κατακομβῶν τῆς Μήλου

Σεβασμιώτατε ἐν Χριστῷ ἀδελφέ,

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὴν παράγρ. Δ' τῆς ὑπ' ἀριθμ. 3053)2011)13.1.1985 ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΣ τῆς Διαρκοῦς Ἱεράς Συνόδου, περὶ λειτουργίας τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ὄργανισμοῦ: «ΜΕΓΑΛΗ ΔΙΟΙΚΟΥΣΑ ΕΡΑΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΤΑΚΟΜΒΩΝ ΜΗΛΟΥ», δημοσιευθεῖσης εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. Φ.Ε.Κ. 148 τῆς 7.4.1986 (τεῦχος Β'), Συνοδικῆ ἐξουσιοδοτήσει, ὀρίζομεν τὴν ὑμετέραν Σεβασμιότητα Πρόεδρον τῆς Μεγάλῃς Διοικούσης Ἑρανικῆς Ἐπιτροπῆς Κατακομβῶν Μήλου, καὶ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ὅπως ἀναλάβητε τὰ καθήκοντα ὑμῶν καὶ προσφέρητε τὰς πολυτίμους ὑπηρεσίας ἐν τῷ σπουδαιότατῳ μνημειακῷ ἔργῳ τῆς Ἁγιωτάτης ἡμῶν Ἐκκλησίας.

Ἐπὶ τούτοις κατασπαζόμενοι τὴν ὑμετέραν Σεβασμιότητα ἐν Κυρίῳ, διατελοῦμεν μετ' ἀγάπης.

† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ, Πρόεδρος

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος

Ἀρχιμ. Ἰάκωβος Παπαθανασίου - Γκίνης

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΕΓΑΛΗ ΔΙΟΙΚΟΥΣΑ — ΕΡΑΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΚΑΤΑΚΟΜΒΩΝ ΜΗΛΟΥ

Π. Δ. 910)1980

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΧΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΕΩΣ
ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1980 - 1985

Α'. ΕΞ ΕΡΑΝΟΥ

Ἐσοδα

Ἀπὸ Κουπόνια, οἰκον. ἐνισχύσεις κ.λπ. 47.697.397
Ἀπὸ Βιβλίον «Αἱ κατακομβῶν κ.λπ.» 5.100
Ἀπὸ Τόκοις 5.836.611,90
Ἀπὸ προσωρινὸν Δανεισμὸν 60.000

Σύνολον 53.599.090,90

Ἐξοδα

ΕΞΟΔΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΕΩΣ
α) Ἐκτυπ. κουπονίων καὶ Διπλ. Ἀπ. 1.516.908
β) Γραφικὴ ὕλη 39.541

γ) Μεταφορικὰ κουπονίων 78.101
δ) Ἀμοιβαὶ Προσωπικοῦ 871.352
ε) Διάφοροι δαπάναι 229.548
στ) Νομαρχίαν Ἀττικῆς (2ο/ο Κοιν. ῥοθθ.) 742.984

Σύνολον 3.478.434

ΕΞΟΔΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΕΩΣ ΜΕΛΕΤΩΝ

Κατάρτισις Μελετῶν 15.928.160

Σύνολον 19.406.594

Πρὸς ἐξίσωσιν 34.192.496,90

Σύνολον 53.599.090,90

ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΥΠΟΛΟΙΠΟΥ

Ταμείον 7.409,90

Τράπεζα ΕΤΕ 8.603.552

Ὁμόλογα ΕΤΕ 25.581.535

Σύνολον 34.192.496,90

Β'. ΕΚ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΤΟΥ ΥΠΠΕ

Ἐσοδα 12.000.000
Ἀπὸ ΥΠΠΕ

Σύνολον 12.000.000

Ἐξοδα 9.985.540

Ἐξοδα καταρτίσεως Μελετῶν 2.014.460

Πρὸς ἐξίσωσιν

Σύνολον 12.000.000

ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΥΠΟΛΟΙΠΟΥ

Εἰς Τράπεζαν Ἑλλάδος 11.868

Εἰς χεῖρας ὑπολόγου Διαχ) τοῦ 2.002.592

Σύνολον 2.014.460

Ἐν Ἀθήναις τῆ 5ῃ Ἰουνίου 1986

Ὁ Πρόεδρος

† Ὁ Πατρῶν ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς καὶ Ταμίας

Ἀρχιμ. ΑΘ. ΣΦΟΥΓΓΑΤΑΚΗΣ

Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν

Ἡ Ἐκπαιδευτικὴ ἐκδρομὴ τῶν
Ι.Ε.Σ.Κ.Ε.

Ὅπως εἶχε προγραμματισθεῖ, τὰ μαθήματα τῶν Ἱερατικῶν Συνάξεων Κατηχητικῆς Ἐπιμορφώσεως τῆς Ἱεράς Ἀρχιεπισκοπῆς ὀλοκληρώθησαν μετ' ἐκπαιδευτικὴ ἐκδρομὴ στὶς 26 Ἰουνίου. Συμμετείχαν σαράντα Πατέρες μετ' τὸν Πρωτοσύγκελλο ἀρχιμ. Δημήτριον Μπεκιάρη καὶ τὸν τ. Γ. Ἐπιθεωρητὴ Μ.Ε. κ. Κωνσταν-

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Ἐπισκόπου ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Κ. ΚΥΡΑΤΣΟΥ, Μητροπολίτου Δράμας, Κυριακάτικα Ἀποστολικά Ἄρθρα στίς ἐφημερίδες, Δράμα 1986, σχ. 8ον, σελ. 500.

Ὁ πολυγραφώτατος Σεβ. Μητροπολίτης Δράμας κ. Διονύσιος σὸ πλῆθος τῶν βιβλίων του προσέθεσε καὶ τὸ παρὸν πολυσέλιδο ἔργο, ποὺ εἶναι πράγματι μιὰ προσφορά στὸ Χριστεπώνυμο πλήρωμα (κλῆρο καὶ λαὸ) τῆς Ἐκκλησίας μας.

Τὸ βιβλίο αὐτὸ γράφτηκε ἀπὸ τὴ συναίσθησι τοῦ χρέους, τὸ ὁποῖο ἔχει ὁ Ἐπίσκοπος, ἰνὰ εὐαγγελίζεται τὸ μήνυμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, μὲ ὅλα τὰ προσφορὰ μέσα» (σελ. 7). Γι' αὐτὴ τὴν ἱερὴ διακονία του μᾶς ὀμιλεῖ ὁ ἅγιος Δράμας στὸν Πρόλογο λέγοντας: «Ἐκτός, λοιπόν, ἀπὸ τὸν ἱερόν Ἀμβώνα, τὸ βῆμα αἰθουσῶν, τίς στῆλες τῶν θρησκευτικῶν ἐντύπων, τίς ἐκδόσεις ψυχοφελῶν φυλλαδίων καὶ βιβλίων, ἀξιοποίησα καὶ τὸν τοπικὸ Τύπο τῆς Δράμας. Ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη (1974-1981), χωρὶς διακοπὴ, δημοσιεύονταν κάθε

Σάββατο στὴν ἀρχή, ἀργότερα κάθε Κυριακῆ, στίς ἡμερησίαις ἐφημερίδες «Θάρος», «Πρωϊνὸς Τύπος» καὶ «Δραμινὴ», ἓνα σύντομο κείμενο, τὴ μιὰ χρονιά πάνω στὴν εὐαγγελικὴ καὶ τὴν ἐπόμενη — ἐναλλάξ — στὴν ἀποστολικὴ περικοπὴ τῆς Κυριακῆς» (αὐτόθι).

Τὸ νέο βιβλίο τοῦ Σεβασμιωτάτου εἶναι ἀκριβῶς ἓνα ὠραῖο ἀνθολόγιο κειμένων, ποὺ γράφτηκαν ὡς μηνύματα ἐκ τῶν ἀποστολικῶν περικοπῶν τῆς Κυριακῆς. Ἡ τεχνικὴ καὶ ἡ μέθοδος τῶν μηνυμάτων αὐτῶν εἶναι παρόμοια πρὸς ἐκείνη τῶν κειμένων, ποὺ ἀναφέρονταν στίς εὐαγγελικὰς περικοπὰς καὶ ἀποτελέσαν παρόμοιον τόμο, ποὺ παρουσιάσθηκε πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ ἀπὸ τίς στῆλες τοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλησία». Δηλαδή καὶ τὰ κυριακάτικα ἀποστολικά ἄρθρα, δὲν ἀποτελοῦν κηρύγματα μὲ τὴ συννησιωμένη ἔννοια τοῦ ὅρου· οὔτε πλήρη ἀνάλυσι τῆς ἀγιογραφικῆς ἀποστολικῆς περικοπῆς. Μὲ ἀφορμὴ κάποιου χωρίου ἢ κάποια περικοπὴ τῶν ἀποστολικῶν ἀναγνωσμάτων ἀναπτύσσεται ἓν συνημιονίον ὁ λόγος: πάντοτε χριστοκεντρικός, ἐκκλησιολογικός, πατερικός, νηπτικός· λόγος μετα-

τίνο Γρηγοριάδη, ἀπὸ τοὺς εἰσηγητὲς - ὀμιλητὲς τοῦ Φροντιστηρίου.

Πρῶτος σταθμὸς στὴν Κόρινθο, ὁ Ἱ. Ν. Ἀγ. Φωτεινῆς τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς, τὰ Γραφεῖα τῆς Ἱ. Μητροπόλεως μὲ ἐγκάρδια ὑποδοχὴ ἀπὸ τὸν Πρωτοσύγκελλο ἀρχιμ. Νεκτάριο Μαρμαρινό, καὶ ὁ Μητροπολιτικὸς Ναὸς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὅπου μετὰ τὸ προσκύνημα καὶ τὴν ξενάγησι προσφέρθηκε ἀναψυκτικὸ.

Δεύτερος σταθμὸς ἡ Ἱερὰ Μονὴ τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ στὴ Μαψὸ, μὲ ξενάγησι στὸ ἐντυπωσιακὸ σταυροειδὲς κτιριακὸ σύνολο τῆς Μονῆς καὶ πρόγευμα στὴν Τράπεζα, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου μίλησε ὁ π. Νεκτάριος, ὁ κ. Γρηγοριάδης καὶ ὁ γέροντας τῆς Μονῆς π. Νήφων. Ἡ Ἀδελφότης μὲ ἐπικεφαλῆς τὴν Γερόντισσα καὶ μὲ τὴν καθοδήγησι τοῦ π. Νήφωνος εἶναι ὁ «ἰθύνων νοῦς» μιᾶς πρωτοποριακῆς στὸ εἶδος τῆς διακονίας· πρόκειται γιὰ ἓνα πρότυπο Ὁρφανοτροφεῖο στὴν Ἀθήνα, ὅπου ζοῦν καὶ ἀνατρέφονται τὰ παιδιὰ κατὰ οἰκογένειαι, μορφώνονται, ἐκπαιδεύονται, μέχρι ποὺ δημιουργοῦν δική τους οἰκογένεια.

Στὴ συνέχεια, ἐπιστροφή, μὲ κατεύθυνσι τὴν γυναικεῖαν Κοινοβιακὴ Μονὴ τοῦ Ὁσίου Παταπίου πάνω ἀπὸ τὸ Λουτράκι. Οἱ Πατέρες προσκύνησαν τὸ θαυματουργὸ ἄφθαρτο σκῆνωμα τοῦ Ὁσίου καὶ τὸν ξύλινο Σταυρὸ του ποὺ θρέθηκε μαζὶ μὲ τὸ ἅγιο λειψάνο, στὸ Σπήλαιο, καὶ πληροφορήθηκαν γιὰ τὸν τρόπο ζωῆς καὶ διακονίας τῶν Μοναζουσῶν οἱ ὁποῖαι — πέρα ἀπὸ τὴν φιλοξενία τῶν προσκυνητῶν — ὑπηρετοῦν ἐκ περιτροπῆς τίς ἐγκαταλελειμμένες γερόντισσες τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Γηροκομείου, τὴν λειτουργία τοῦ ὁποίου ἔχει ἀναλάβει ἕξ ὀλοκλήρου ἡ Μονή.

Στὴν Ἱερὰ Μονὴ Προφήτου Ἡλιοῦ Λουτρακίου, ὅπου καὶ προσφέρθηκε πλουσιώτατο γεῦμα, οἱ Πατέρες ἐνημερώθηκαν γιὰ τὴν ἀξιόλογη ἐκπαιδευτικὴ καὶ κοινωνικὴ διακονία τῶν Ἀδελφῶν. Τὸ Μοναστήρι αὐτὸ εἶναι μετόχι τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Θεομήτορος τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς, ποὺ ἔχει Ὁρφανοτροφεῖο καὶ ἐπιπλέον

Ἐκπαιδευτήρια — νηπιαγωγεῖο, δημοτικὸ, γυμνάσιο καὶ λύκειο — στὴν Ἡλιούπολι μὲ καθηγήτριαι τίς Μοναχές.

Τελευταῖος σταθμὸς τὸ Ζυλόκαστρο καὶ συγκεκριμένα ἡ παλαιοχριστιανικὴ Βασιλικὴ τῆς Παναγίας Φανερωμένης, ἓνα καλλιμάρμαρο ἀριστούργημα μὲ χρυσοποίκιλα ψηφιδωτά, δημιούργημα ἐκ θάθρων τοῦ π. Νίκωνος. Εὐκαιρία γιὰ ἓνα ἐποπτικὸ «μάθημα» πάνω στὴ λειτουργικὴ σημασία καὶ τὴν ἐξέλιξι τῶν χώρων τοῦ χριστιανικοῦ Ναοῦ, ἀπὸ τὸν π. Νίκωνα μέσα ἀπὸ τὴν χαρακτηριστικὴ ἀπλότητα καὶ τὴν καλογεραστικὴ νοοτροπία του.

Κατὰ κοινὴ ὁμολογία αὐτὴ ἡ ἐκδρομὴ μὲ τὸ ὅλο πρόγραμμα καὶ τίς ἐπιμέρους συζητήσεις μεταξὺ τῶν Πατέρων συνέβαλε στὴν καλύτερη ἀλληλογνωριμία, στὴ σύσφιγξι τῶν δεσμῶν καὶ προπαντὸς στὴν ἀνταλλαγὴ τῆς πολυτίμης ποιμαντικῆς πείρας ἢ τοῦ προβληματισμοῦ γιὰ μιὰ σωστότερη ἐφημεριακὴ προσφορά καὶ μαρτυρία.

Ἱερὰ Μονὴ Πετράκη

Στὸ κατασκευτικὸ κλίμα τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς ἢ χειροτονία ἑνὸς διακόνου εἰς πρεσβύτερον, τὴν 1ην Ἰουλίου, ἦταν ἄλλη μιὰ μυσταγωγικὴ εὐκαιρία γιὰ τὸ πλῆθος τῶν εὐσεβῶν καὶ φιλακολουθῶν χριστιανῶν. Κατόπιν σεπτῆς ἀδείας καὶ ἐντολῆς τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ.κ. Σεραφεῖμ, ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἠλείας κ. Γερμανὸς χειροτόνησε σὲ πρεσβύτερο τὸν διάκονο π. Νικόλαο Λαδᾶ, τελειόφοιτο τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν. Συμπροσευχόμενοι ὁ Σεβ. Μητροπολίτης πρῶν Κεφαλληνίας κ. Προκόπιος καὶ ὁ Θεοφιλέστατος Νικοπόλεως κ. Χρυσόστομος, καθὼς καὶ πολλοὶ Πατέρες, Ὁ Σεβ. Ἠλείας ὑπογράμμισε τὴν ἀντιστοιχία τοῦ ἱαματικοῦ ἔργου τῶν ἑορταζομένων ἁγίων Ἀναργύρων καὶ τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου τοῦ πρεσβυτέρου. Τὸν χειροτονηθέντα προσφώνησε καὶ ὁ Γεν. Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος π. Κωνσταντῖνος Ἀνδρουλάκης ὡς πνευματικὸς του.

νοίας και έπιστροφής· λόγος ελπίδος, σταυρώσιμος και αναστάσιμος».

Τά εϋσύνοπτα αυτά άρθριδια-μηνύματα του Σεβ. Μητροπολίτου Δράμας είναι πλήρως κατανοητά και πολύ έποικοδομητικά, διότι δέν διακρίνονται μόνο για τó σύμφωνο πρós τήν έλληνορθόδοξη παράδοσι περιεχόμενό τους, αλλά και για τά μορφολογικά ή ειδολογικά τους γνωρίσματα, τά όποια τά καθιστούν προσιτά σέ όλους ανεξαιρέτως τούς άναγνώστες. Πρόκειται για κείμενα, πού διακρίνονται για τήν απλότητα και γλαφυρότητά τους, για τήν κρυσταλλίνη έκφραστική καθαρότητα και διαύγιά τους, για τόν πρακτικό και έποπτικό χαρακτήρα τους, για τόν ζωντανό παλμό τους και για ύγια συγχρονισμό, πού συνδύαζει τίς αιώνιες αλήθειες με τήν επικαιρότητα τής εποχής μας.

Όλα αυτά καθιστούν τήν ανάγνωσι του βιβλίου ευχάριστη και διδακτική και παρέχουν στους κληρικούς και λαϊκούς διακόνους του γραπτού και προφορικού κηρύγματος ένα ώραίο πολύτιμο βοήθημα.

Τό βιβλίό άφιερώνεται στον διακεκριμένο Σεβ. Μητροπολίτη Σερβίων και Κοζάνης κ. Διονύσιο, ώς «πνευματικών αδελφόν» «ώς τέκνον του αυτού Γέροντος» και ώς ένθαρρύναντα τόν συγγραφέα «εις τήν διακονίαν του γραπτού λόγου».

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Σ τ ε ρ γ ί ο υ Ν. Σ ά κ κ ο υ, Δ. Θ., Καθηγητού Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Έ ρ μ η ν ε υ τ ι κ έ ς σ η μ ε ι ώ σ ε ι ς σ τ ο υ ς π ρ ο φ η τ ε ς Ί ω ν ά και Σ ο φ ο ν ί α, Θεσσαλονίκη, 1984, σελίδες 163.

Τό ως άνω έργον εξέδωκεν ό Καθηγητής κ. Στέργιος Σάκκος ώς δότηθημα διά τούς φοιτητάς του εις τó μάθημα τής Έρμηνείας τής Άγίας Γραφής, τó όποιον διδάσκει εις τó Τμήμα Ποιμαντικής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Έν αυτό ή υπομνηματίζει τó γνωστότατον και δημοφιλές βιβλίον του Ίωνά και τó όλιγώτερον μέν γνωστόν, πλην όμως σπουδαίον διά τήν θεολογικήν και θρησκευτικήν του διδασκαλίαν, βιβλίον του Σοφονίου. Ούτω τó υπό κρίσιν έρμηνευτικόν έργον αποτελείται από δύο σαφώς άπ' άλλήλων διακρινόμενα μέρη.

Τό πρώτον μέρος περιέχει Εισαγωγήν και Έρμηνείαν εις τόν Ίωνά. Είς τήν Εισαγωγήν ό σ. άσχολείται με τήν προσωπικότητα του Ίωνά και τά προδήγματα τά όποια παρουσιάζει τó φερώνυμον βιβλίον. Έν πρώτοις παραθέτει όσα ιστορικά στοιχεία υπάρχουν περι του προφήτου (σελ. 9-10) και εκθέτει άδρομερώς τήν υπόθεσιν του βιβλίου (σελ. 10-11). Έν συνεχεία όμιλει έκτενώς διά τόν συγγραφέα του έργου, ό όποιος έχει άπασχολήσει πολύ τούς έρμηνευτάς, παλαιότερους και νεωτέρους (σελ. 11-13), και τόν χρόνον καθ' όν τούτο συνεγράφη, άναφερόμενος εις διαφόρους σχετικώς θεωρίας (σελ. 13-14). Διά μακρών άσχολείται, με τόν χαρακτήρα τής διηγήσεως, δεδομένου ότι και

περι αυτού έχουν διατυπωθή κατά καιρούς ποικίλαι άπόψεις. Ό κ. Σάκκος όρθώς ύποστηρίζει ένταύθα, ότι «πρόκειται για μιá υπερφυσική και υπεράνθρωπη ιστορία» (σελ. 16), δηλ. δι' ένα θαύμα, ένα «σημείον». Δέν άρκείται όμως εις αυτό, άλλ' υπεραμύνεται σθεναρώς και τής ιστορικότητας τής παραδόξου ταύτης διηγήσεως (σελ. 16-19). Όμιλει επίσης περι τής ένότητας και τής άκραιότητας του βιβλίου, ύπερ των όποιων προσάγει σοβαρά έπιχειρήματα (σελ. 19-20). Είς τó τέλος τής Εισαγωγής αναλύεται τó μήνυμα του Ίωνά, τó όποιον τόν αναδεικνύει «μεγαλόπνοο θεοκίνητο προφήτη» (σελ. 23). Μετά τήν Εισαγωγήν έρμηνεύεται ή έκ τεσσάρων κεφαλαίων άποτελουμένη άφήγησις του προφήτου άπ' ευθείας έκ τής μεταφράσεως των Ο', του έπισήμου τούτου κειμένου τής Έκκλησίας μας, και τή δοηθεία πατερικών και νεωτέρων ύπομνημάτων (σελ. 25-91). Η Έρμηνεία αύτη παρουσιάζει σαφήνειαν και πληρότητα. Στηρίζεται δέ εις έπιστημονικά έρμηνευτικά δεδομένα, ένψ συγχρόνως φέρει και έποικοδομητικόν χαρακτήρα.

Είς τó δεύτερον μέρος εξετάζεται τó έκ τριών κεφαλαίων άποτελούμενον βιβλίον του Σοφονίου με τήν ίδίαν πάλιν μέθοδον. Ούτω προηγείται Εισαγωγή, εις τήν όποιαν γίνεται λόγος έν πρώτοις μέν διά τήν προσωπικότητα και τήν όρασιν του προφήτου (σελ. 95-100), έν συνεχεία δέ διά τó βιβλίον του (σελ. 100-103) και τó έν αυτό ή προφητικόν μήνυμα (σελ. 103-104), έν τή όποιή περιγράφεται διά ζωντανών έκφράσεων ή «ήμέρα Κυρίου ή μεγάλη», ή ήμέρα τής θείας όργής (βλ. Σοφον. 1, 14-16). Μετά τήν Εισαγωγήν ακολουθεί ή Έρμηνεία (σελ. 105-162), ή όποια έχει τήν μορφήν και τά χαρακτηριστικά έκείνης του Ίωνά.

Είς τó τέλος έκάστου μέρους παρατίθεται ή σχετική βιβλιογραφία, περιλαμβάουσα έρμηνευτικά έργα πατέρων τής Έκκλησίας και νεωτέρων έρμηνευτών, ήμετέρων και ξένων (σελ. 91 και 163).

Τό έργον τούτο είναι χρησιμώτατον όχι μόνον εις τούς φοιτητάς αλλά και εις τούς κληρικούς και εις πάντα βουλούμενον να κατανοήση τήν ύψηλήν διδασκαλίαν των ως άνω δύο προφητικών βιβλίων, τήν όποιαν μετά πολλής έπιτυχίας άναπτύσσει ό κ. Σάκκος.

ΠΑΝ. ΣΙΜΩΤΑΣ

ΟΡΘΟΔΟΞΑ ΒΙΒΛΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΑΛΛΙΚΗΝ ΓΛΩΣΣΑΝ

1) Η σειρά «L' Échelle de Jacob» (Η κλίμαξ του Ίακώβ).

Πρόκειται για μιá σειρά πού διευθύνουν οι Daniel Struve και Pierre Pasquier, με σκοπό τήν παρουσίαση διαφόρων πτυχών τής Άνατολικής Χριστιανικής Παραδόσεως μέσα από Πατερικά κείμενα και Βιβλία σύγχρονων Θεολόγων και διανοητών.

Τά τρία πρώτα Βιβλία (όλα γαλλιστί) τής σειράς αύτης είναι τά έξής:

α) Grégoire de Toms, Vie des Pères

(Βίος Πατέρων): Άγιογραφικό έργο που άφορα την περιοχή της Γαλατίας τον 5ο και 6ο μ.Χ. αιώνας. Τό σημαντικό στοιχείο του έργου είναι ότι αναφέρεται στις επί του Γαλλικανικού μοναχισμού επιδράσεις της άσκητικής παραδόσεως Αιγύπτου και Παλαιστίνης ("Εκδοσις YMCA-Press/OEIL, 192 σελίδες, 80FF).

β) Placide Deseille, *Évangile du désert* (Τό Ευαγγέλιο στην Έρημο): Ό π. Πλακίδας αναφέρεται κατά πρώτον ιστορικώς εις την εμφάνιση του Μοναχισμού. Άκολουθως παρουσιάζει τά διάφορα μοναστικά ρεύματα της Χριστιανικής Άνατολής (Αίγυπτος, Καππαδοκία, Συρία, Παλαιστίνη, Σλαβικές χώρες) και τά αντίστοιχα της Δύσης (Κελτικός Μοναχισμός, Κανόνας του Άγίου Βενεδίκτου). Για όλα αυτά τά μοναστικά ρεύματα ό π. Πλακίδας παρουσιάζει αντιπροσωπευτικά κείμενα. Τό βιβλίο αυτό είναι μία απόδειξη της άξιας που έχει ή μοναστική παράδοση για την ζωή της Έκκλησίας ("Εκδοσις YMCA-Press/OEIL, 379 σελίδες, 125FF.).

γ) Alexandre Schmemmann, *L' Eucharistie, Sacrement du Royaume* (Ή Εύχαριστία, μυστήριο της Βασιλείας): Πρόκειται για ένα έργο-διαθήκη του π. Schmemmann, διότι ολοκληρώθηκε και κυκλοφόρησε τον Νοέμβριο του 1983, ένα μήνα πρό του θανάτου του. Ό μεγάλος αυτός σύγχρονος Θεολόγος αναφέρεται στην θέωση του ανθρώπου διά μέσου του Μυστηρίου της θείας Εύχαριστίας. Στο έργο αυτό ό π. Schmemmann περικλείει όλόκληρη την έμπειρία του ως λειτουργού και ως Όρθοδόξου μελετητού, σε μία προσπάθεια να φωτίσει τον δρόμο προς τις πηγές της Εύχαριστιακής τελετουργίας. Ή πεποίθηση του π. Schmemmann είναι ότι μία επανεύρεση του άληθινού νοήματος της θείας Εύχαριστίας, θα άποτελέσει τό ξεκίνημα για την συνειδητοποίηση του άληθινού νοήματος της Έκκλησίας (YMCA-Press/OEIL, 277 σελίδες, 98FF.).

2) P. Ambroise Fontier, *Saint Nectaire d' Eglise. Esquisse biographique*. (Ό Άγιος Νεκτάριος Αιγίνης. Βιογραφικό σχέδιασμα): Τό βιβλίο αυτό περιέχει την Γαλλική μετάφραση δύο έργων του Άγίου Νεκταρίου: "Ένα άρθρο του περί της Έκκλησίας και έναν ύμνο στην θεία άγάπη. Και τά δύο είναι πολύ αντιπροσωπευτικά της Όρθοδόξου Πνευματικότητας. ("Εκδοσις L'Age d' homme, 144 σελίδες).

3) Loms-Albert Lassus, *Le Staretz Séraphim de Sarov. Joie et Lumière*. (Ό Στάρετς Σεραφείμ του Σάροφ. Χαρά και φώς): Μία ακόμη παρουσίαση του μεγάλου αυτού Ρώσου Άγίου (1759-1833), ό όποιος σφράγισε με την πνευματική παρουσία του την Όρθόδοξη Ρωσική Έκκλησία. Τό βιβλίο δείχνει ότι ή Έκκλησία είναι νεκρή χωρίς την παρουσία Μοναχών και μαρτύρων (για να

επαναλάβουμε τά λόγια του Μπερντιάγεφ). "Εκδοσις OEIL, 122 σελίδες, 65FF.

4) Βιβλία που άφορούν στις εικόνες.

α) Emmanuel Fritsch, *Parole rom les yeux. Clés pour les icônes des fêtes du Seigneur et de la Mère de Dieu* (Άόγος για τους όφθαλμούς. Κλειδιά για τις εικόνες των έορτών του Κυρίου και της Θεοτόκου): Πρόκειται για ένα άξιόλογο έργο που προσπαθεί να άποσπάσει τον άναγνώστη από τό συνηθισμένο ρεύμα της θεωρήσεως των εικόνων ως μύδας. Γίνεται μία παρουσίασις των βασικωτέρων εικονογραφικών θεμάτων και όλων των ιστορικών, λειτουργικών και θεολογικών στοιχείων που εύρισκονται πίσω από τις εικόνες αυτές. Ό συγγραφέας ακολουθεί την σειρά των Δεσποτικών και Θεομητορικών έορτών κατά τό Λειτουργικόν έτος, έπιτυγχάνοντας έτσι την άρτιότερα άνάλυση του κατηχητικού περιεχομένου της εικόνας ("Εκδοσις Fayard, 238 σελίδες, 98FF.).

β) Christoph Schönborn, *L' Icône du Christ. Fondements théologiques* (Ή εικόνα του Χριστού. Θεολογικές θεμελιώσεις): Πρόκειται για μία επανέκδοση του έργου, στο όποιο γίνεται προσπάθεια άνευρέσεως όλων των θεολογικών υποβάθρων της εικόνας ("Εκδοσις Cerf, 253 σελίδες, 95FF.).

γ) Joem Maria Donadeo, *Icônes du Christ et des Saints* (Εικόνες του Χριστού και των Άγίων): Ή συγγραφέας παρουσιάζει (μετά από μία θεωρητική εισαγωγή) 17 εικόνες τις όποιες σχολιάζει παρατέμποντας σε πλήθος λειτουργικών κειμένων. Στο τέλος του βιβλίου ύπάρχει *Appendice* με λεπτομέρειες επί του Έκκλησιαστικού ήμερολογίου της Βυζαντινής Όρθοδόξου Έκκλησίας, τό όποιο έπιτρέπει να τοποθετήσει ό άναγνώστης κάθε μία εικόνα εις την αντίστοιχη έορτή ("Εκδοσις Mediaspaul et Éditions Paulines, 140 σελίδες, 66FF.).

δ) Με τό θέμα της βαθύτερας γνώσεως των εικόνων άσχολείται (έκτός των άλλων) τό προσφάτως έκδοθέν έργο «*Vocabulaire théologique Orthodoxe*» (Όρθόδοξο Θεολογικό Λεξικό), συνταχθέν υπό την διεύθυνση Paula Minet και Andre Lossky. Πρόκειται για τό τρίτο κατά σειράν έργο Όρθοδόξου Κατηχήσεως, με ιδιαίτεραν σημασίαν ένεκεν του Έκκλησιαστικού χαρακτήρος και των Πατερικών του στοιχείων. Τό έργο προσπαθεί να μνήσει τον άναγνώστη στην μεγάλη άλήθεια της Όρθοδοξίας ότι ή Πίστις είναι άρρήκτως συνδεμένη με την λειτουργική ζωή της Έκκλησίας και την τιμή των Εικόνων. Ή Οίκουμενική άξία του έργου είναι επίσης προφανής, καθ' ότι βοηθεί στην άρτιότερα γνωριμία της Όρθοδοξίας.

Πρωτοπρ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Χ. ΣΙΜΙΓΙΑΤΟΣ

Ὁ ρ ο δ ο ξ ί α, Περιοδικὸν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, 1926 - 1963, Εὐρετήριον ὑπὸ Ἀδαμαντίου Στ. Ἀνεστίδη, Ἐν Ἀθήναις 1984, σσ. 856.

Ἄν εἶναι κοινὸς τόπος πλέον ὅτι τὰ εὐρετήρια τῶν περιοδικῶν μᾶς εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευνα, τότε τὸ εὐρετήριο περιοδικῶν ποῦ ἔχει ἐκδοθεῖ ἔξω ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ σύνορα ἀποτελεῖ προσφορά στὴν ἔρευνα καὶ στὴν Ἐπιστήμη, γιὰτι «ὁ ὄγκος ἐνὸς περιοδικῶν τὸ καθιστᾷ τελικὰ δύσχρηστο καὶ ἡ διακοπὴ τῆς ἐκδόσεώς του κινδυνεύει νὰ τὸ οδηγήσῃ σὲ ἀφάνεια, ἐνῶ μὲ τὴν εὐρετηρίασιν τὸ ὄλικόν του μένει ζωντανὸν καὶ ἡ προσφορά του συνεχίζεται» (σ. μα΄).

Τὴν ἐπίπονη αὐτὴ προσφορά τὴν ὀφείλουμε στὸ γνωστὸ ἐπιμελητὴ τῆς Ἑ λ λ η ν ι κ ῆ ς Θ ε ο λ ο γ ι κ ῆ ς Β ι β λ ι ο γ ρ α φ ί α ς [Ἀθήνα, α΄ 1977 (1979) · β΄ 1978 (1980) · γ΄ 1979 (1982) καὶ δ΄ 1980 (1984)], γνωστὸ καὶ ἀπὸ ἄλλα ἀξιόλογα δείγματα προσφορᾶς [Πρὸβλ. κυρίως Ἐ κ κ λ η σ ί α, Εὐρετήριον τόμων Α (1923 - 1924) — Ν (1973), Ἀθήνα, α΄ καὶ β΄ 1978], Ἀδαμάντιο Στ. Ἀνεστίδη.

Ἡ Ὁρθοδοξία κυκλοφόρησε τὸ 1926 στὴν Κωνσταντινούπολη ὡς περιοδικὸν ἠθικοθρησκευτικὸν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τρία χρόνια ἀπὸ τὴ διακοπὴ τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἐ κ κ λ η σ ι α σ τ ι κ ῆ ς Ἀ λ η θ ε ί α ς. Ἡ διεύθυνση τοῦ περιοδικῶν (ἀπὸ τὸ 1926 ὡς τὸ 1946) ἀναθέτει στὸ μητροπολίτη Χριστοπόλεως Μελέτιο (Λουκάκη) καὶ τὴ θέση τοῦ ἀρχισυντάκτη τὴν κατέλαβε ὁ καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης Β. Ἀντωνιάδης. Τελικὰ, διέκοψε τὴν ἐκδόσὴν του, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνάκλησιν τῆς ἀδείας λειτουργίας τοῦ τυπογραφείου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπὸ τὴν Ἀστυνομικὴν Διεύθυνση Κωνσταντινουπόλεως, στίς 10 Ἀπριλίου 1964.

Τὸ Εὐρετήριο περιλαμβάνει τοὺς τόμους τοῦ περιοδικῶν Ὁ ρ ο δ ο ξ ί α Α (1923 - 1924) — ΛΗ (1963). Ἐπιπλέον ἀποδελτιώθηκαν καὶ τὰ δημοσιεύματα τῶν ἑπτὰ τυπογραφικῶν φύλων τοῦ τετάρτου τεύχους (Ὁκτ. - Δεκ.) τοῦ τόμου ΛΗ΄ (1963), ποῦ δὲν κυκλοφόρησε.

Ἐκεῖνο ποῦ θὰ πρέπει νὰ τονισθεῖ εἶναι ἡ φροντίδα τοῦ συντάκτη τοῦ Εὐρετηρίου νὰ συμπληρώσῃ μὲ τὰ ἐπίθετα τὰ ὀνόματα καὶ τοὺς τίτλους τῶν ἀρχιερέων. Βλ. π.χ. σ. 18: Ἀθηναγόρας [Κοκκινάκης] Θουαϊτέρων, Ἀθηναγόρας [Σπύρου] Κων/πόλεως,

σσ. 18-19: Αἰμιλιανὸς [Τσακόπουλος] Μιλῆτου, Αἰμιλιανὸς [Ζαχαρόπουλος] Σελευκείας, Αἰμιλιανὸς [Τιμαδάης] Σηλυβρίας, Αἰμιλιανὸς [Παπαδημητρίου] Φιλαδελφείας.

Π Α Ρ Α Ρ Τ Η Μ Α

Ἱερά Μητρόπολις Θηβῶν καὶ Λεβαδείας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 38 παρὰγρ. 2 τοῦ Ν. 590)1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρων 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίας Παρασκευῆς Ἑλλοπίας, καλοῦμεν τοὺς θουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἀνωτέρω θέσεως.

Ἐν Λεβαδείᾳ τῇ 13ῃ Ἰουνίου 1986

† Ὁ Θηβῶν καὶ Λεβαδείας ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρων 33 καὶ 34 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρων 1, 2 καὶ 3 τοῦ Ν.Δ. 1398)23.3.1973 «Περὶ συστάσεως ὀργανικῶν θέσεων Διακόνων κ.λπ.» (ΦΕΚ 112 τ. Α/23.5.1973), τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 1 παρ. 1 ἔδαφ. α΄ τοῦ Ν. 673/1977 (ΦΕΚ 238 τ. Α΄/30.8.77) «Περὶ ἀνακατανομῆς καὶ ρυθμίσεως ὀργανικῶν τινῶν θέσεων Διακόνων», τὴν ὑπ' ἀριθμ. 443)15.7.1973 ἀπόφασιν ἡμῶν καὶ προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν πλήρωσιν τῆς κενῆς ὀργανικῆς θέσεως Διακόνου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Γεωργίου Θηβῶν, καλοῦμεν τοὺς θουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ.

Ἐν Λεβαδείᾳ τῇ 13ῃ Ἰουνίου 1986

† Ὁ Θηβῶν καὶ Λεβαδείας ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ

Κάτι παρόμοιο στὰ δημοσιεύματα τῶν Ρώσων κληρικῶν εἶναι σήμερα πολὺ δύσκολο ἢ ἀδύνατο διότι τίς περισσότερες φορές ὑπέγραψαν μὲ τὸ θαμνὸν ἱερωσύνης καὶ τὸ ὄνομά τους (Ἐπίσκοπος Βόρις π.χ. ἢ Ἀρχιμανδρίτης Ἀντωνίος), παραλείποντας ὄχι μόνον τὸ ἐπίθετό τους, ἀλλὰ καὶ τὸν τίτλο τους, ὥστε σήμερα νὰ μὴ γνωρίζουμε σὲ ποιὸν πράγματι ἀνήκει τὸ τάδε δημοσίευμα.

Ὁ συντάκτης διαίρεσε τὴν ὕλη σὲ δύο μέρη: Στὸ π ρ ὠ τ ο καταχώρισε τοὺς πίνακες (σσ. 3-495) καὶ στὸ δ ε ὑ τ ε ρ ο τὰ εὐρετήρια (σσ. 499-856).

Τὸ χρηστικὸ αὐτὸ ἐγχειρίδιον εἶναι ἀπαραίτητο βοήθημα στὸ μελετητὴ τῆς ἱστορίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ γενικῶς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Κ. ΠΑΠΟΥΛΙΔΗΣ

Ἱερά Μητρόπολις Κεφαλληνίας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38 παράγρ. 2 τοῦ Ν. 590)1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικῶν ἔφημερίων τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ταξιαρχῶν Ἀργοστολίου, καλοῦμεν τοὺς θουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἀνωτέρω θέσεως.

Ἐν Ἀργοστολίῳ τῆ 25ῃ Ἰουνίου 1986

† Ὁ Κεφαλληνίας ΣΠΥΡΙΔΩΝ

Ἱερά Μητρόπολις Πατρῶν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38 παράγρ. 2 τοῦ Ν. 590)1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἔφημερίων τῶν Ἱερῶν Ναῶν 1) Ἀγ. Κωνσταντίνου Ἀγυιάς, 2) Ἀγ. Σπυρίδωνος Λεύκας, 3) Ἀγ. Βασιλείου Βραχνεϊκῶν, 4) Κοιμ. Θεοτόκου Σουλίου, 5) Ἀγ. Γεωργίου Ἀπιδεῶνος, 6) Ἀγ. Ἰωάννου Κ. Ἀχαΐας, 7) Ὑπαπαντῆς Κυρίου Καμαρῶν, 8) Ἀγ. Νικολάου Κανδάλου, 9) Ἀγ. Ἰωάννου Θεολόγου Σκιαδᾶ, 10) Ἀγ. Δημητρίου Σκούρα καὶ 11)

Ἀγ. Δημητρίου Χαϊκαλίου,

καλοῦμεν τοὺς θουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Πάτραις τῆ 11ῃ Ἰουλίου 1986

† Ὁ Πατρῶν ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου

Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 27)1986 Πράξεως ἡμῶν ἡ ὁποία ἔχει ἐκδοθῆ συμφώνως πρὸς τὴν κειμένην Ἐκκλησιαστικὴν Νομοθεσίαν προκηρύσσομεν τὰς Ἑνορίας: 1) Ἱ. Ναοῦ Ἀγίων Ἀναργύρων Χανίων (β' θέσιν). 2) Ἱ. Ναοῦ Ἀγίου Ἰωάννου Χανίων (γ' θέσιν). 3) Ἱ. Ναοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος Μ. Τοίχου. 4) Ἱ. Ναοῦ Ἀγίας Τριάδος Κορακιῶν Κυδωνίας. 5) Ἱ. Ναοῦ Ἀγίου Θωμᾶ Νέου Χωρίου Ἀποκορώνου καὶ 6) Ἱ. Ναοῦ Ἀγίου Γεωργίου Νέου Χωρίου Κυδωνίας, καὶ προσκαλοῦμεν τοὺς θουλομένους νὰ καταλάβωσιν αὐτὰς καὶ ἔχοντας τὰ νόμιμα προσόντα ὅπως ἐνεργήσουσιν κατὰ Νόμον διὰ τὰ περαιτέρω.

Χανιά, 1 Ἰουλίου 1986

† Ὁ Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου Εἰρηναῖος

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »**ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ****ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Μεγάρων καὶ Σαλαμίνας ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ

† Ὁ Γρεβενῶν ΣΕΡΓΙΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ**ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ**

Καθηγητῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

Α) Ἐσωτερικοῦ : Δραχμαὶ 300 ἑτησίως.

Β) Ἐξωτερικοῦ : Δολλάρια 20 ἑτησίως.

Τιμὴ ἑκάστου τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»

δρχ. 15.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἐθαγγέλου Δ. Θεοδώρου, «Τί ἐστὶν ἄνθρωπος;» (Ἀπόψεις τῶν Κομμάτων στὸ Β' Διακομματικὸ Συνέδριον).

Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, Ἡ εἰς Ἀδου κάθοδος τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ θ. Λατρείᾳ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκκλησίας.

Μητροπ. Δράμας Διονυσίου, Τὸ ἔσχατολογικὸν νόημα τῆς Μεταμορφώσεως.

Μητροπ. Γρεβενῶν Σεργίου, Ἡ Ἱ. Μορφή τοῦ Ὁσίου Νικάνορος καὶ τὸ κειμηλιοφυλάκειον αὐτῆς.

Τὸ κληρικολαϊκὸν Συνέδριον τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ουατέρων καὶ Μεγ. Βρετανίας.

Ἀρχιμ. Ἰγνατίου Λάππα, Ὁ Ἀπ. Παῦλος καὶ ἡ πνευματικὴ συγγένεια.

Παρατηρήσεις καὶ Σχόλια.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Βιβλιοκρισίαι.

Παράρτημα.